

ГАЗАР ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТ,
ГЕОДЕЗИ, ЗУРАГ ЗҮЙН ЕРӨНХИЙ ГАЗРЫН
ДАРГЫН ТУШААЛ

2024 оны 10 сарын 24 өдөр

Дугаар А/305

Улаанбаатар хот

Аргачлал батлах тухай

Монгол Улсын Засгийн газрын агентлагийн эрх зүйн байдлын тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.4 дэх хэсэг, Газрын тухай хуулийн 23 дугаар зүйлийн 23.2.1, 23.2.3 дахь заалт, Засгийн газрын 2024 оны 92 дугаар тогтоолоор батлагдсан "Газар зохион байгуулалт хийх журам"-ын 3.4 дэх хэсгийг тус тус үндэслэн ТУШААХ нь:

1. "Аймаг, нийслэлийн газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөөний аргачлал"-ыг хавсралтаар баталсугай.

2. Аймаг, нийслэлийн газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөөг боловсруулах, батлуулах, хэрэгжүүлэх, хяналт, үнэлгээг хийхдээ энэхүү аргачлалыг мөрдөж ажиллахыг аймгуудын Газрын харилцаа, барилга, хот байгуулалтын газар, нийслэлийн Газар зохион байгуулалтын алба, газар зохион байгуулалтын тусгай зөвшөөрөлтэй мэргэжлийн байгууллагуудад үүрэг болгосугай.

3. Батлагдсан аргачлалын дагуу холбогдох байгууллагуудыг мэргэжил арга зүйн удирдлагаар хангаж, хэрэгжилтэд хяналт тавьж ажиллахыг Газар зохион байгуулалтын хэлтэс (Ц.Ихбаяр)-т даалгасугай.

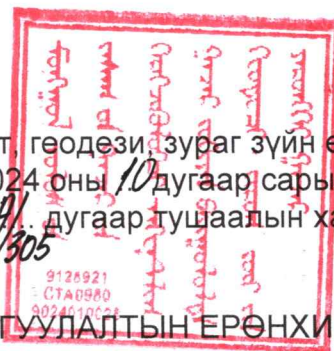
ДАРГА

А.ЭНХМАНЛАЙ

1524011311

Газар зохион байгуулалт, геодези, зураг зүйн ерөнхий газрын даргын 2024 оны 10 дугаар сарын 24-ны өдрийн 1305 дугаар тушаалын хавсралт

АЙМАГ, НИЙСЛЭЛИЙН ГАЗАР ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТЫН ЕРӨНХИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ АРГАЧЛАЛ

Нэг. Ерөнхий зүйл

1.1. Газрын тухай хуулийн 23 дугаар зүйлийн 23.2.3-д заасан чиг үүргийн хүрээнд Аймаг, нийслэлийн газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөөний баримт бичиг боловсруулах, батлуулах, хэрэгжүүлэх, мониторинг, үнэлгээ хийхэд энэхүү аргачлалыг ашиглана.

1.2. Энэхүү аргачлалын зорилго нь улс, бүс, орон нутгийн хөгжлийн бодлого төлөвлөлтийн баримт бичгийг газрын нөөцийн төлөвлөлтөөр дэмжин тогтвортой хөгжүүлэх, газрын нэгдмэл сангийн ангилал бүрт нийгэм, эдийн засгийн хувьд үр ашигтай, байгаль орчинд ээлтэй цогцолбор арга хэмжээг төлөвлөх, иргэд, олон нийтэд хүртээмжтэй газар ашиглалтын тэгш эрхээр хангах нөхцөлийг бүрдүүлэх боломжийг тодорхойлсон газар зохион байгуулалтын урт хугацааны төлөвлөлтийн баримт бичиг боловсруулахад оршино.

1.3. Аймаг, нийслэлийн газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөөний аргачлал нь газрыг бүсчлэн хуваарилах бөгөөд төлөвлөгөөнд хамрагдаж буй нутаг дэвсгэрийн газрын менежментийн ерөнхий болон тодорхой бодлогын бүсүүдийг хөгжлийн чиг баримжаанд харгалзуулан ялгаж гаргасан байна.

Хоёр. Аймаг, нийслэлийн газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөө боловсруулах зарчим, шаардлага

2.1. Аймаг, нийслэлийн Газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөөг (цаашид “ерөнхий төлөвлөгөө” гэх) дараах үндсэн шаардлагад тулгуурлан боловсруулна. Үүнд:

2.1.1. Аймаг, нийслэлийн хилийн цэс доторх бүх газар нутгийг газар ашиглалтын байдлаас үл хамааран ерөнхий төлөвлөгөөнд хамруулж, газрын нэгдмэл сангийн ангилал бүрээр төлөвлөгөөг боловсруулах;

2.1.2. Ерөнхий төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх хугацаа Газрын тухай хуулийн 25 дугаар зүйлийн 25.3 дахь хэсэгт заасны дагуу 12-16 жил байх бөгөөд төлөвлөлтийг хамруулахдаа ирээдүйн хугацааны буюу урт хугацааны салбаруудын бодлого, хөтөлбөр, стратегийн баримт бичигт тулгуурласан алсын хараатай, дунд хугацааны буюу статистик, орон зайн шинжилгээнд үндэслэн тооцоолсон, ойрын хугацааны буюу Засаг даргын үйл ажиллагааны хөтөлбөртэй уялдсан бодитой гэсэн гурван үечлэлийг хамарсан байх;

2.1.3. Тухайн засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн хэмжээнд бүх шатны албан тушаалтан, иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага заавал дагаж мөрдөх төлөвлөлтийн баримт бичиг байх;

2.1.4. Улс, орон нутгийн хөгжлийн бодлого төлөвлөлтийн баримт бичгийн зорилт, арга хэмжээний хүрээнд тухайн аймаг, нийслэлд хэрэгжүүлэх хөгжлийн чиг хандлагад нийцүүлэн төлөвлөх, түүнийг хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөөг гаргасан байх;

2.1.5. Улсын газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөөтэй

уялдуулан бүс нутаг, аймаг, нийслэлийн түвшинд хамаарах нийгэм, эдийн засгийн зорилго, зорилт, орон зайн байршлын асуудлыг нийцүүлэн тусгасан байх;

2.1.6.ерөнхий төлөвлөгөөг боловсруулахдаа орон нутгийн онцлог, давуу тал, боломжид тулгуурлан газрыг зүй зохистой үр ашигтай ашиглах, хамгаалах тэргүүлэх чиглэл, зорилтуудыг тодорхойлж, түүнд хүрэх арга хэмжээг нарийвчлан төлөвлөсөн байх;

2.1.7.ерөнхий төлөвлөгөөнд тусгагдсан төсөл, арга хэмжээ нь сумын нутаг дэвсгэрийн хөгжлийн төлөвлөгөө, нийслэл, сум, дүүргийн тухайн жилийн газар зохион байгуулалтын төлөвлөгөөнд нарийвчлан тусгаж, хэрэгжүүлэх боломжтойгоор төлөвлөгдсөн байх;

2.1.8.газар ашиглалтын тохиромжтой байдлын үнэлгээг төлөвлөж буй газрын нэгдмэл сангийн дэд ангилал тус бүрээр шинжлэх ухааны үндэслэлтэй боловсруулах;

2.1.9.аймаг, нийслэлийн хөгжлийн чиг хандлага, нийгэм, эдийн засгийн хэрэгцээг үндэслэн газар ашиглалтын хэрэгцээт байдлын үнэлгээг боловсруулж ерөнхий төлөвлөгөөнд тусгах;

2.1.10.бүх төрлийн нөөцөд тулгуурлан үйлдвэрлэл, аж ахуйн салбаруудыг оновчтой байршуулах, төрөлжүүлэх, тэдгээрийн харилцан хамаарал, улс орны хөгжилд оруулах хувь нэмрийг үндэслэл сайтай тогтоох замаар нутагшил, суурьшлыг оновчтой төлөвлөх үндсийг бүрдүүлсэн байх;

2.1.11.ерөнхий төлөвлөгөө нь тогтвортой хөгжлийн зарчмуудыг баримталсан, байгаль орчны тэнцвэрт байдлыг хангасан, нийгмийн ач холбогдолтой, эдийн засгийн үр ашигтай байх;

2.1.12.уур амьсгалын өөрчлөлт, нөлөөлөл, эрсдэл эмзэг байдлыг даван туулах дасан зохицох асуудлыг тусгаж төлөвлөсөн байх;

2.1.13.биологийн олон янз байдал, экосистемийн унаган байдлыг хадгалах, байгаль хамгаалах чиг үүргийг агуулсан зохистой ашиглалтыг тусгасан байх;

2.1.14.иргэдийн тав тухтай, ажилтай, орлоготой, тогтвор суурьшилтай амьдрах нөхцөлийг бүрдүүлсэн байх;

2.1.15.бүс нутгийн төлөвлөлт, ландшафтын төлөвлөлт, газар бүсчлэн хуваарилах арга зарчмыг зөв хослуулсан байх;

2.1.16.шинжлэх ухааны дэвшилтэт технологийг ашигласан байх;

2.1.17.байгалийн бүс, бүслүүрийн онцлог, өвөрмөц тогтоц, ховор, ховордсон ургамал, амьтан бүхий газар, түүх, соёлын дурсгалт болон үзэсгэлэнт газрын хэв шинжийг хамгаалахад чиглэсэн байх;

2.1.18.Монгол орны уламжлалт газар ашиглалтын хэв шинжийг харгалзсан байх;

2.1.19.ерөнхий төлөвлөгөөг хил залгаа орших аймаг, нийслэлийн нийгэм-эдийн засгийн хөгжлийн төлөвлөлттэй уялдуулсан байх;

2.1.20.иргэд, олон нийтийн оролцоог хангасан, жендэрийн мэдрэмжтэй, хүний эрх, эрх чөлөөг хангаж эрх тэгш, ил тод зарчмаар боловсруулж, нийгмийн эрх ашигт нийцсэн байх;

2.1.21.ерөнхий төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах газар зохион байгуулалтын үйл ажиллагаа, төсөв зардлыг тооцон хэрэгжүүлэх арга хэмжээг

төлөвлөсөн байх;

2.1.22.зохих масштабын байр зүйн зураг болон төлөвлөлтийн зургийг Монгол улсын MNS 6315:2012, MNS 6316:2012, MNS 6317:2012 стандартуудын дагуу газарзүйн мэдээллийн системийн программ хангамж ашиглан гүйцэтгэсэн байх;

2.1.23.бусад салбарын бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичгийн газар ашиглалттай холбогдох хэсгийг харгалзан үзсэн байна.

2.2. Ерөнхий төлөвлөгөөг дараах үндсэн зарчимд тулгуурлан боловсруулна. Үүнд:

2.2.1.Цогц-Шаардлагатай бүх асуудлыг тусгаж, тэдгээрийг шийдвэрлэх боломжийг харгалзан үзсэн байх;

2.2.2.Оролцоог хангасан-төлөвлөгөөний үр дүнд эрх ашиг нь сонирхол нь хөндөгдөх бүх талуудын оролцоог хангасан байх;

2.2.3.Мэдээлэл өгөхүйц-төлөвлөлтийн үйл явц, үр дүн үндэслэлтэй, ойлгомжтой, тухайн төлөвлөгөөний агуулгаас хуучин болон шинэ мэдээлэл, мэдлэгийг авах нөхцөлийг бүрдүүлсэн байх;

2.2.4.Нэгдсэн-урт хугацааны стратеги зорилтод бүхий л түвшин, салбарын зорилтуудыг уялдуулсан, түүнд хүрэхэд дэмжлэг үзүүлсэн байх;

2.2.5.Логик дараалалтай-төлөвлөлтийн болон төлөвлөгөөний хэрэгжилтийн үе шат бүр хөгжлийн дараагийн шатыг тодорхойлсон байх;

2.2.6.Тунгалаг-төлөвлөгөө боловсруулах үйл явц иргэд, олон нийтэд ил тод, оролцооны бүх хэлбэрээр санал өгөх, хяналт тавих боломжтой байх.

Гурав. Ерөнхий төлөвлөгөө боловсруулах удирдлага,
зохион байгуулалт

3.1.Ерөнхий төлөвлөгөөг боловсруулах ажлын удирдлага, зохион байгуулалтыг дараах байдлаар хийнэ. Үүнд:

3.1.1.Аймаг, нийслэлийн газрын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага (цаашид “Газрын алба” гэх) нь ерөнхий төлөвлөгөөг боловсруулах ажлын зардлыг Засгийн газрын баталсан “Газар зохион байгуулалтын ажлын үнэлгээ”-ний дагуу тооцож, орон нутгийн төсөвт тусгуулах арга хэмжээг зохион байгуулна;

3.1.2.ерөнхий төлөвлөгөө боловсруулах “Ажлын даалгавар”-ыг Хавсралт 1-ийн дагуу боловсруулж Засгийн газрын баталсан Газар зохион байгуулалт хийх журамд зааснаар батлуулна;

3.1.3.ерөнхий төлөвлөгөө боловсруулах ажлын гүйцэтгэгчийг “Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгөөр бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авах тухай” хуулийн дагуу сонгон шалгаруулна;

3.1.4.ерөнхий төлөвлөгөө боловсруулах ажлын гүйцэтгэгч нь газар зохион байгуулалтын үйл ажиллагаа явуулах эрхтэй мэргэжлийн байгууллага (цаашид “гүйцэтгэгч” гэх) байна;

3.1.5.аймаг, нийслэлийн газрын алба нь ерөнхий төлөвлөгөө боловсруулахад шаардлагатай мэдээллээр хангах, ажлын гүйцэтгэлд хяналт тавих ба ажил гүйцэтгэгчтэй хээрийн тодруулалт, судалгаа хийх, иргэд, олон нийтийн саналыг авах, төлөвлөгөөний төсөл боловсруулах, иргэдийн Төлөөлөгчдийн

Хурлаар батлуулах явцад хамтарч ажиллана;

3.1.6.аймаг, нийслэлийн Засаг даргын захирамжаар ерөнхий төлөвлөгөө боловсруулах ажлыг зохион байгуулах үүрэг бүхий ажлын хэсэг (цаашид “ажлын хэсэг” гэх)-ийг байгуулан төлөвлөлтийн бүх үе шатанд гүйцэтгэгчтэй хамтран ажиллана.

3.1.7.аймаг, нийслэлийн газрын алба газар зохион байгуулалт хийхэд шаардагдах зардлыг Газрын төлбөрийн тухайн хуулийн 10.2 дах заалт, Засгийн газрын 2016 оны 10 дугаар тогтоолоор батлагдсан “Газар өмчлүүлэх, эзэмшүүлэх, ашиглуулах, дуудлага худалдаа явуулах журам”-ын 13.2 дахь заалт болон бусад хууль тогтоомжид заасан эх үүсвэрээс санхүүжүүлэх асуудлыг шийдвэрлэх ажлыг зохион байгуулна.

3.1.8.газрын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага нь ерөнхий төлөвлөгөөний төсөлд санал, дүгнэлт, арга зүйн зөвлөгөө өгч, хэрэгжилтэд үнэлэлт, дүгнэлт өгч ажиллана.

3.1.9.аймаг, нийслэлийн газрын алба нь Газрын тухай хуулийн дагуу ерөнхий төлөвлөгөөний төслийг аймаг, нийслэлийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлаар хэлэлцүүлэн батлуулах ажлыг зохион байгуулна;

3.1.10.аймаг, нийслэлийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал нь Газрын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагаас ерөнхий төлөвлөгөөнд өгсөн дүгнэлтийг үндэслэн ерөнхий төлөвлөгөөг батална;

3.1.11.энэхүү батлагдсан ерөнхий төлөвлөгөө нь газар зохион байгуулалтын төлөвлөлтийн цахим систем (цаашид “цахим систем” гэх)-д бүртгэгдэж баталгаажсанаар хэрэгжиж эхэлнэ;

3.1.12.ерөнхий төлөвлөгөөнд Засгийн газрын баталсан Газар зохион байгуулалт хийх журмын дагуу өөрчлөлт оруулах бөгөөд өөрчлөлтийг төсөв, хөрөнгө оруулалтын эх үүсвэрийн хамт шийдвэрлэж, эрх бүхий мэргэжлийн байгууллагаар гүйцэтгүүлэн аймаг, нийслэлийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлаар батлуулна;

3.1.13.ерөнхий төлөвлөгөөгөөр тухайн аймаг, нийслэлийн байгаль, уур амьсгал, нутаг дэвсгэрийн онцлог, газар ашиглалтын төрөл, газар зохион байгуулалтын төлөвлөгөөний шийдэл зэргийг харгалзан дараах үндсэн асуудлуудыг шийдвэрлэнэ. Үүнд:

3.1.12.1.Тухайн нутаг дэвсгэрт тохиромжтой байдлын үнэлгээ болон газар ашиглалтын хэрэгцээт байдлын үнэлгээ хийсний үндсэн дээр газар ашиглалтын зориулалтын бүсийг тогтоох;

3.1.12.2.нийгэм, эдийн засгийн эрэлт хэрэгцээг хангахдаа газар ашиглалтын зориулалтын бүсэд тавигдах ерөнхий шаардлагыг тодорхойлох;

3.1.12.3.газрын нэгдмэл сангийн ангилал бүрээр газрыг зөв зохистой ашиглах, хамгаалах арга хэмжээг шинжлэх ухааны үндэслэлтэйгээр төлөвлөн хэрэгжүүлэх арга замыг тодорхойлох;

3.1.12.4.газрын нөөц, чадавхыг үндэслэн салбаруудын газар ашиглах, хамгаалах хэрэгцээг үндэслэн зохистой хэмжээ, оновчтой бүтцийг тогтоож, газрын нэгдмэл сангийн удирдлага, төлөвлөлтийн хэтийн төлөвийг тодорхойлох;

3.1.12.5.ашиглалтгүй болон ашиглалт багатай газар нутгийг илрүүлэх, тохиромжтой байдлын үнэлгээ, газар ашиглалтын хэрэгцээт байдлын үнэлгээнд тулгуурлан газар ашиглалтыг нэмэгдүүлэх (хадлан, тариаланд тохиромжтой газрыг илрүүлэн сонгор, хадлан бэлчээрийг тордож сайжруулах, доройтсон, эвдэрсэн газрыг нөхөн сэргээх, алслагдсан газар нутаг, бэлчээрт

хэрэгжүүлэх төсөл, арга хэмжээ авах гэх мэт) замаар тухайн газрын өгөөжийг дээшлүүлэх арга хэмжээг төлөвлөх;

3.1.12.6.ашиглалт ихтэй газар нутгийг илрүүлж, зохистой газар ашиглалтыг бий болгох төсөл, арга хэмжээг төлөвлөх;

3.1.12.7.газар хамгаалах, түүнийг элэгдэл, эвдрэл, бохирдол, доройтол болон элсний нүүлт, цөлжилтөөс хамгаалах, нөхөн сэргээх, байгалийн унаган төрхийг хадгалан хамгаалах төсөл, арга хэмжээг боловсруулах;

3.1.12.8.газар ашиглалт, хамгаалалтыг сайжруулахтай холбогдсон арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах хөрөнгө оруулалтын төсөөлөл, эдийн засгийн үр ашгийг тодорхойлох;

3.1.12.9.дүйцүүлэн хамгаалах газрыг тогтоохдоо нөлөөлөлд өртсөн газартай ойр байх, биологийн олон янз байдлын хувьд дүйцэхүйц байх, дүйцүүлэн хамгаалах хугацааг нөлөөлөл үргэлжлэх хугацаатай харьцуулж тогтоох, урт хугацааны хамгааллыг хангах;

3.1.12.10.дээрх нийтлэг асуудлаас гадна тухайн нутаг дэвсгэрийн онцлог, зорилтот арга хэмжээнүүдэд тохируулан шийдвэрлэвэл зохих бусад асуудлыг тусгаж болно.

3.1.13.Тайланд ашигласан материалын эх үүсвэрийг заавал байгалийн шинжлэх ухааны ишлэл хийх аргачлалаар тусгаж, ашигласан хэвлэлийн жагсаалт үйлдэнэ.

Дөрөв. Ерөнхий төлөвлөгөө боловсруулах ажлын үе шат

4.1.Ерөнхий төлөвлөгөө нь дараах үе шаттай байна. Үүнд:

- 4.1.1.Эхлэл;
- 4.1.2.бэлтгэл ажил;
- 4.1.3.хээрийн судалгаа;
- 4.1.4.олон нийтийн санал;
- 4.1.5.материал боловсруулалт;
- 4.1.6.зураг төсөлжүүлэлт;
- 4.1.7.цахим системд бүртгэх;
- 4.1.8.хэлэлцүүлж батлуулах;
- 4.1.9.төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх;
- 4.1.10.мониторинг, үнэлгээ.

4.2.Ерөнхий төлөвлөгөө нь дараах норматив хугацаатай байна.

Хүснэгт 1.Ерөнхий төлөвлөгөөний үндсэн үе шат, хугацаа

Д/д	Үндсэн үе шат	Норматив хугацаа
1	Үе шат 1: Эхлэл	3.5 сар
2	Үе шат 2: Бэлтгэл ажил	3 сар
3	Үе шат 3: Хээрийн судалгаа	3.5 сар
4	Үе шат 4: Олон нийтийн санал	3 сар
5	Үе шат 5: Материал боловсруулалт	3 сар
6	Үе шат 6: Зураг төсөлжүүлэлт	4 сар
7	Үе шат 7: Цахим системд бүртгүүлэх	1.5 сар
8	Үе шат 8: Хэлэлцүүлж батлуулах	2.5 сар
Нийт боловсруулах хугацаа		24 сар
9	Үе шат 9: Төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх	12-16 жил
10	Үе шат 10: Мониторинг, үнэлгээ	

4.3.Ерөнхий төлөвлөгөөний үндсэн үе шат, дэд үе шатуудыг алгасан боловсруулахыг хориглоно. Тухайн нөхцөл байдлаас хамааруулан зарим дэд үе шатуудыг нэгтгэн гүйцэтгэж болно. Энэ тохиолдолд нэгтгэн гүйцэтгэсэн шалтгааныг ажлын үе шатны тайланд заавал тусгана.

4.4.Ерөнхий төлөвлөгөө нь дараах дэд үе шат, норматив хугацаатай байна.(Хүснэгт 2)

Хүснэгт 2.Ерөнхий төлөвлөгөөний дэд үе шат, хугацаа (сараар)

Д/д	Үе шат	Д/д	Дэд үе шат	Норматив хугацаа
1	Үе шат 1: Эхлэл 3.5 сар	1	1.1.Өмнөх ерөнхий төлөвлөгөөний үр дүнгийн мониторинг, шинжилгээг танилцуулах	0.1
		2	1.2.Ерөнхий төлөвлөгөө хийх үндэслэл боловсруулах	0.1
		3	1.3.Ажлын даалгавар боловсруулж батлуулах	0.2
		4	1.4.Тендер зарлаж гүйцэтгэгчийг сонгон шалгаруулах, гэрээ байгуулах	3.0
		5	1.5. Ерөнхий төлөвлөгөө боловсруулах ажлыг зохион байгуулах үүрэг бүхий ажлын хэсэг байгуулах	0.1
2	Үе шат 2: Бэлтгэл ажил 3 сар	6	2.1.Улсын газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөө болон уялдуулах шаардлагатай бодлогын болон хөгжлийн баримт бичгүүдийг судлах	0.2
		7	2.2.Байгалийн нөхцөл, нөөцийн суурь судалгаа	0.2
		8	2.3.Нийгэм, эдийн засгийн суурь нөхцөлийн судалгаа	0.5
		9	2.4.Инженер-геологийн нөхцөлийн суурь судалгаа	0.2
		10	2.5.Газрын нэгдмэл сан, түүний ашиглалтын суурь судалгаа	0.2
		11	2.6.Байгаль-нутаг дэвсгэрийн цогцолбор нөхцөл, мужлал	0.4
		12	2.7.Тохиромжтой байдлын үнэлгээ	0.4
		13	2.8.Хээрийн судалгааны ажлын зураг бэлтгэх	0.5
3	Үе шат 3: Хээрийн судалгаа 3.5 сар	14	2.9.Бэлтгэл ажлын тайлан боловсруулж аймаг, нийслэлийн газрын албанд хүргүүлэх, захиалагчийн хяналтын дүгнэлт гаргах	0.4
		15	3.1.Бэлтгэл ажлын тайланг ажлын хэсэгт танилцуулж хэлэлцүүлэх	0.1
		16	3.2.Орон нутгаас мэдээ, материал цуглуулах	1
		17	3.3.Газар ашиглалтын одоогийн байдлыг тодруулах	0.5
		18	3.4.Газрын ашиглалт, хамгаалалтын болон нөөцлөх бүсүүдийг хээрийн судалгаагаар тодруулж зураглах	1
		19	3.5.Газар ашиглалтын тохиромжтой байдлын үнэлгээг хэтийн төлөвлөлтийн бүсээр тодруулах	0.5
4	Үе шат 4: Олон нийтийн санал 3 сар	20	3.6.Биологийн олон янз байдал болон хамгаалах бүс нутгийг тодруулах	0.4
		21	4.1.Хэлэлцүүлэг, ярилцлага зохион байгуулах	1.5
		22	4.2.Саналыг цахимаар болон цаасаар авах	1
		23	4.3.Хэлэлцүүлэг, саналын үр дүнг гаргах	0.5

5	Үе шат 5: Материал боловсруулалт 3 сар	24	5.1. Хөгжлийн асуудалд дүн шинжилгээ хийх	0.2
		25	5.2.Бодлогын бүсийг зураглах	1
		26	5.3.Хэрэгцээт байдлын үнэлгээ хийх	1
		27	5.4.Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн нөлөөллийн үнэлгээ хийх	0.1
		28	5.5.Хэрэгцээт байдлын, тохиромжтой байдлын үнэлгээ, хэлэлцүүлэг саналд үндэслэн газар ашиглалт, төлөвлөлтийн бүсчлэлийг тодруулах	0.2
		29	5.6.Дунд шатны тайлан боловсруулж аймаг, нийслэлийн газрын албанд хүргүүлэх, захиалагчийн хяналтын дүгнэлт, зөвлөмж гаргах	0.5
6	Үе шат 6: Зураг төсөлжүүлэлт 4 сар	30	6.1.Захиалагчийн хяналтын дүгнэлт, зөвлөмжийг харгалзан төлөвлөлтийн үр дүнг эцэслэж тайлан боловсруулах	2
		31	6.2.Төлөвлөлтийн төсөл, зураг боловсруулах	1
		32	6.3.Хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөө боловсруулах	1
7	Үе шат 7: Цахим системд бүртгэх 1.5 сар	33	7.1.Цахим системд эцсийн хувилбарыг оруулах	1
		34	ИТХ-ын саналын дагуу цахим системд мэдээллийг засварлах	0.5
8	Үе шат 8: Хэлэлцүүлж батлуулах 2.5 сар	35	8.1.Төлөвлөгөөний эцсийн шатны тайлан боловсруулж аймаг, нийслэлийн газрын албанд хүргүүлэх, захиалагчийн хяналтын дүгнэлт, зөвлөмж гаргах	1.3
		36	8.2.Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлаар хэлэлцүүлж батлуулах	0.7
		37	8.3.Төлөвлөгөөний зураг, тайлангуудыг архивт хүлээлгэн өгөх	0.5
Нийт боловсруулах хугацаа				24 сар
9	Үе шат 9: Төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх 12 жил	38	9.1.Ерөнхий төлөвлөгөөг олон нийтэд сурталчлах, танилцуулах	Жил бүр
		39	9.2.Тухайн жилийн газар зохион байгуулалтын төлөвлөгөөнд хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөөнд ажлуудыг тусгах	Жил бүр
		40	9.3.Төлөвлөгөөний зарим үйл ажиллагааг тусгайлан хэрэгжүүлэх	Жил бүр
10	Үе шат 10: Мониторинг, үнэлгээ 12-16 жил	41	10.1.Газар зохион байгуулалтын төлөвлөгөөний хэрэгжилтэд хяналт-шинжилгээ хийх, үр дүнг үнэлнэ	4 жил тутамд
		42	10.2.Төлөвлөгөөнд нэмэлт өөрчлөлт оруулах	-
		43	10.3.Мониторинг, үнэлгээний эцсийн дүгнэлт	12-16 дахь жилд

4.5. Ерөнхий төлөвлөгөөний дэд үе шатуудад хийгдэх ажлыг аргачлалын дагуу үе шат бүрт тусгасан ажлыг алгасалгүй хийж гүйцэтгэнэ.

Тав.Эхлэл үе шат

5.1. Эхлэл үе шатны ажлын хүрээнд аймаг, нийслэлийн газрын алба аймаг, нийслэлийн удирдлага, шийдвэр гаргагчийн төлөөлөлд ерөнхий төлөвлөгөө боловсруулах ажлын зорилго, хамрах хүрээг танилцуулна. Хэлэлцүүлгийн явцад тухайн аймаг, нийслэлийн чадавх, хөгжлийн боломж, тулгамдаж буй асуудал зэргийг хэлэлцэхээс гадна газар зохион байгуулалтын төлөвлөлтөөс аймаг, нийслэлийн удирдлагын зүгээс хүлээгдэж буй үр дүн, төлөвлөгөөнд тавигдах

шаардлага зэргийг хэлэлцэн тохирно. Эхлэл үе шатны хүрээнд Хүснэгт 3-т заасан дэд бүлгүүдээр дараах ажлуудыг гүйцэтгэнэ.

Хүснэгт 3. Дэд үе шат, гүйцэтгэх ажил, хугацаа (сараар)

Үе шат	Дэд үе шат	Хийгдэх ажил	Норматив хугацаа
Үе шат 1: Эхлэл үе 3.5 сар	1.1.Өмнөх ерөнхий төлөвлөгөөний үр дүнгийн мониторинг, шинжилгээг танилцуулах	Өмнөх ерөнхий төлөвлөгөөний хэрэгжилтэд аймаг, нийслэлийн газрын алба хэрэгжилтэд үнэлгээ өгч, дүн шинжилгээ хийсэн үр дүнг танилцуулна	0.1
	1.2.Ерөнхий төлөвлөгөө хийх үндэслэл боловсруулах	Ерөнхий төлөвлөгөө боловсруулах үндэслэлийг боловсруулж Засаг даргад танилцуулах	0.1
	1.3.Ажлын даалгавар боловсруулж батлуулах	Ажлын даалгаврыг аймаг, нийслэлийн газрын алба боловсруулж, газрын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага болон тухайн шатны Засаг даргаар хянуулж батлуулах	0.2
	1.4.Тендер зарлаж гүйцэтгэгчийг сонгон шалгаруулах, гэрээ байгуулах	Ерөнхий төлөвлөгөө боловсруулах ажлын гүйцэтгэгчийг "Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгөөр бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авах тухай" хуулийн дагуу сонгон шалгаруулж гэрээ байгуулна	3.0
	1.5.Ерөнхий төлөвлөгөө боловсруулах ажлыг зохион байгуулах ажлын хэсэг байгуулах	Ерөнхий төлөвлөгөө боловсруулах үүрэг бүхий ажлын хэсгийн Газар зохион байгуулалт хийх журамд заасны дагуу байгуулах	0.1

5.2. Аймаг, нийслэлийн газрын алба Газар зохион байгуулалтын төлөвлөлтийн үйл ажиллагааны ерөнхий танилцуулга, ажлын дараалал, хугацаа, өмнөх үр дүнгийн биелэлт, шинэ төлөвлөгөөгөөр гарах үр дүнгийн талаар танилцуулга бэлдэнэ.Танилцуулгад ерөнхий төлөвлөгөөний зорилго, төлөвлөгөөг орон нутаг хэрхэн үр дүнтэй ашиглаж болох, бусад арга хэрэгслээс ялгарах онцлог зэргийг тодорхой танилцуулна. Ерөнхий төлөвлөгөө боловсруулах танилцуулгын үеэр хэлэлцүүлэг зохион байгуулж бүхий л оролцогч талуудын мэдлэгийг нэмэгдүүлэх, тэдгээрт тулгамдах асуудлыг сонсох, санал, шүүмжийг дэлгэрэнгүй тэмдэглэх нь төлөвлөгөөний ерөнхий хүрээг тодорхойлоход чухал үүрэгтэй.

5.3.Ажлын хэсгийг аймаг, нийслэлийн Засаг дарга ахалж, нарийн бичгийн дарга нь газрын албаны дарга байх бөгөөд ажлын хэсгийн гишүүдэд Засгийн газрын баталсан Газар зохион байгуулалт хийх журамд заасны дагуу төлөөллийг оролцуулна.

5.4.Ерөнхий төлөвлөгөө боловсруулах ажлыг зохион байгуулах ажлын хэсэгт Газрын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагаас төлөөлөл орох бөгөөд төлөвлөгөөний үе шатны тайланг хэлэлцэхэд зөвлөмж, чиглэл өгч ажиллана.

5.5.Ажлын хэсгийг байгуулахдаа дараах зүйлсийг анхаарна.Үүнд:

5.5.1.Ажлын хэсгийн гишүүд аймаг, нийслэлийн хөгжлийн чиг баримжаа, нөхцөл байдлын талаар бүрэн мэдлэгтэй байх;

5.5.2.ерөнхий төлөвлөгөө боловсруулахад шаардлагатай мэдээллийг бүрдүүлэгч байгууллагын төлөөллийг бүрэн хамруулсан байх;

5.5.3.аймаг, нийслэлийн төсөв, санхүүгийн өнгөрсөн, өнөөгийн төлөв байдал болон хэтийн төлөвлөгөөний талаар мэдээлэлтэй төлөөлөл оролцуулсан байх;

5.5.4.аймаг, нийслэлийн төрийн захиргааны байгууллагуудын газрын асуудал хариуцсан холбогдох төлөөллүүдийг хамруулсан байх;

5.5.5.хүйсийн харьцааны тэнцвэрийг хангах.

5.6.Аймаг, нийслэлийн газрын алба нь ерөнхий төлөвлөгөөний ажлын даалгаврыг Засгийн газрын баталсан Газар зохион байгуулалт хийх журамд заасны дагуу боловсруулж батлуулна.

Зургаа. Бэлтгэл ажил

6.1.Бэлтгэл ажлын хүрээнд байгаль-нутаг дэвсгэрийн, нийгэм-эдийн засгийн нөхцөл, нөөцийн судалгаа зэрэг үйл ажиллагааг Хүснэгт 4-т заасан дэд бүлгүүдээр хийнэ.

Хүснэгт 4. Дэд үе шат, гүйцэтгэх ажил, хугацаа (сараар)

Үе шат	Дэд үе шат	Хийгдэх ажил	Норматив хугацаа
Үе шат 2: Бэлтгэл ажил 3 сар	2.1.Улсын газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөө, уялдуулах шаардлагатай бодлогын болон хөгжлийн баримт бичгүүдийг судлах	2.1.1.Улсын Их Хурлын болон Монгол улсын Засгийн газрын үзэл баримтлал, стратеги төлөвлөгөө, төрөөс баримтлах бодлого, үндэсний хөтөлбөрүүдтэй уялдуулах; 2.1.2.Улс, бүс, аймаг, нийслэлийн газар зохион байгуулалтын өмнөх ерөнхий төлөвлөгөөтэй уялдуулах; 2.1.3.Засаг захиргааны нэгж, Засаг даргын мөрийн хөтөлбөр, стратеги төлөвлөгөө, хөгжлийн (хотын гэх мэт) баримт бичгүүдтэй уялдуулах; 2.1.4.Бусад холбогдох баримт бичгүүд.	0.2
	2.2. Байгалийн нөхцөл, нөөцийн суурь судалгаа	2.2.1.Уур амьсгал 2.2.1.1.Хур тунадас 2.2.1.2.Агаарын температур 2.2.1.3.Зуншлага, өвөлжилтийн байдал 2.2.1.4.Бусад үзүүлэлтүүд 2.2.2.Газар зүйн тогтоц, онцлог 2.2.3.Газрын гадаргын өндөржилт 2.2.4.Газрын гадаргын налуужилт 2.2.5.Газрын гадаргын зүг зовхис 2.2.6.Хөрс, хөрсөн бүрхэвч 2.2.7. Ургамалан нөмрөг, ургамлын аймаг 2.2.8. Ойн сан 2.2.9. Амьтны аймаг 2.2.10.Гол, мөрний урсац бүрэлдэх эх, усны сан бүхий газар	0.2

		2.2.11.Ашигт малтмал	
	2.3.Нийгэм, эдийн засгийн нөхцөлийн судалгаа	эдийн суурь 2.3.1. Хүн ам зүй 2.3.2. Хүн амын нутагшил, суурьшил 2.3.3. Хөдөлмөр эрхлэлт 2.3.4. Мал аж ахуй 2.3.5. Газар тариалан 2.3.6. Аж үйлдвэр 2.3.7. Боловсрол 2.3.8. Эрүүл мэнд 2.3.9. Дэд бүтэц, нийгмийн хангамж 2.3.10.Түүх соёлын дурсгал	0.5
	2.4.Инженер-геологийн нөхцөлийн судалгаа	суурь 2.4.1.Инженер геологийн нөхцөл ба мужлал 2.4.2.Геоморфологийн хэв шинж 2.4.3.Цэвдэг, түүний тархалт 2.4.4.Газар хөдлөлт 2.4.5.Гүний ус /Гидрогеологи/	0.2
	2.5.Газрын нэгдмэл түүний ашиглалтын судалгаа	сан, суурь 2.5.1.Газрын нэгдмэл сангийн ангилал түүнд гарсан өөрчлөлт, шилжилт хөдөлгөөн 2.5.2.ХАА-н газрын газар ашиглалтын одоогийн байдал 2.5.3.Хот, тосгон бусад суурины газар ашиглалтын одоогийн байдал 2.5.4.Зам шугам сүлжээний газрын газар ашиглалтын одоогийн байдал 2.5.5.Ойн сан бүхий газрын газар ашиглалтын одоогийн байдал 2.5.6.Усны сан бүхий газрын газар ашиглалтын одоогийн байдал 2.5.7.Тусгай хамгаалалттай газрын газар ашиглалтын одоогийн байдал 2.5.8.Тусгай хэрэгцээний бусад газрын газар ашиглалтын одоогийн байдал	0.2
	2.6. Байгаль-нутаг дэвсгэрийн цогцолбор нөхцөл, мужлал	дэвсгэрийн мужлалыг нийслэлийн хэмжээнд тодруулах 2.6.2. Байгаль-нутаг дэвсгэрийн цогцолбор нөхцөлийн тойргийг аймаг, нийслэлийн хэмжээнд тодруулах 2.6.3. Экосистемийн ангилал	0.4
	2.7. Тохиромжтой байдлын үнэлгээ	ашиглалтын 2.7.1.Газар ашиглалтын тохиромжтой байдлын үнэлгээ 2.7.2.Бэлчээр ашиглалтын газрын тохиромжтой байдлын үнэлгээ 2.7.3.Хадлангийн газрын тохиромжтой байдлын үнэлгээ 2.7.4.Газар тариалангийн зориулалтаар ашиглах газрын тохиромжтой байдлын үнэлгээ 2.7.5.Хадгалан хамгаалах газрын тохиромжтой байдлын үнэлгээ 2.7.6.Эрчимжсэн фермерийн аж ахуй хөгжүүлэх газрын тохиромжтой	0.4

		<p>байдлын үнэлгээ</p> <p>2.7.7.Жимс, жимсгэнэ тариалах газрын тохиромжтой байдлын үнэлгээ</p> <p>2.7.8.Шинээр байгуулах, өргөтгөх, нөөц газар сонгох зорилготой хот, тосгон, бусад суурин газрын тохиромжтой байдлын үнэлгээ</p> <p>2.7.9.Аялал жуулчлалын бүс, замналын тохиромжтой байдлын үнэлгээ;</p> <p>2.7.10.Хөв цөөрөм байгуулахад тохиромжтой байдлын үнэлгээ</p> <p>2.7.11.Ойжуулахад тохиромжтой байдлын газрын үнэлгээ</p> <p>2.7.12.Тусгай хамгаалалтад авах зориулалттай газрын тохиромжтой газрын үнэлгээ;</p> <p>2.7.13.Инженерийн шугаман байгууламжийн зориулалттай газрын тохиромжтой байдлын үнэлгээ</p> <p>2.7.14.Төлөвлөгөөнд шаардлагатай бусад газар ашиглалтын тохиромжтой байдлын үнэлгээ.</p>	
	2.8.Хээрийн судалгааны ажлын зураг бэлтгэх	<p>2.8.1. Хээрийн судалгааны ажлын төлөвлөгөө, маршрутыг гаргах</p> <p>2.8.2. Газар ашиглалт, байгалийн нөхцөл нөөцийг үнэлэх судалгааны ажлын зургийг бэлтгэх</p> <p>2.8.3. Өндөр нарийвчлалын сансрын суурь тоон зургийг ашиглах</p>	0.5
	2.9. Бэлтгэл ажлын тайлан боловсруулж аймаг, нийслэлийн газрын албанд хүргүүлэх, захиалагчийн хяналт хийж дүгнэлт, зөвлөмж гаргах	<p>2.9.1.Бэлтгэл ажлын тайланг боловсруулж аймаг, нийслэлийн газрын албанд хүргүүлэх</p> <p>2.9.2.Аймаг, нийслэлийн газрын алба захиалагчийн хяналтыг хийж, ажлын хэсгээр хэлэлцүүлэн дүгнэлт, зөвлөмжийг гарган гүйцэтгэгчид хүргүүлнэ.</p>	0.4

6.2.Бэлтгэл ажлын хүрээнд байгаль-нутаг дэвсгэрийн, нийгэм-эдийн засгийн нөхцөл, нөөцийн судалгаа зэрэг үйл ажиллагааг төлөвлөхөд шаардлагатай Хүснэгт 5-т заасан мэдээ материалуудыг цуглуулна.

Хүснэгт 5. Бэлтгэл ажлын хүрээнд цуглуулах материалын жагсаалт

Д/д	Мэдээний төрөл	Тайлбар
1. Байгаль-нутаг дэвсгэрийн нөхцөл, нөөцийн судалгаа		
1.1.	Газрын гадарга, байгаль-нутаг дэвсгэрийн цогцолбор нөхцөл	Тухайн аймаг, нийслэлийн нутаг дэвсгэрт хотгор гүдгэрийн ямар хэлбэр, хэв шинж зонхилж байгааг тодорхойлж, өндөржилт, налуужилт, атриажилт зэрэг морфометрийн үзүүлэлтүүдийг тогтоон Газрын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагын даргын баталсан “Газар ашиглалтын тохиромжтой байдлын үнэлгээ хийх арга зүй”-г

		ашиглана. Мөн хотгор гүдгэрийг бүрэлдүүлэгч орчин үеийн үйл явцад /хөрсний гулсалт, ул хөрсний улирлын хөлдөлт, гэсэлт, цөлжилт, тэдгээрийн нөлөөлөл/ зохих үнэлэлт өгнө.
1.2.	Гүний ус /Гидрогеологи/	Газрын доорх усны горим, давхаргын түвшин, усны химийн найрлага, бүтэц, эрдэсжилт, шилжилт хөдөлгөөн /гидрогеологийн нөхцөлийн судалгаа/-нд дүн шинжилгээ хийнэ. Уст цэг бүхий инженерийн барилга, байгууламж бүхий газруудын ерөнхий зураглалыг харуулна.
1.3.	Уур амьсгал	Уур амьсгал, цаг ууртай холбоотой мэдээ, мэдээллийг хур тунадас, агаарын ба хөрсний температур, цочир хүйтрэл ба хүйтрэлгүй үе, агаарын даралт, дулаан, чийг, салхины горим, нарны гийгүүлэлт, байгалийн гамшгийн тохиолдлууд, цасан бүрхүүл гэх мэт ерөнхий үзүүлэлтээр байгаль, цаг уурын нөхцөлийг тодорхойлж, тэдгээрийн нийгэм-эдийн засгийн хөгжилд нөлөөлөх эерэг ба сөрөг талуудыг тодорхойлох Уур амьсгалын өөрчлөлтийн өнөөгийн төлөвийг Монгол улсын Уур амьсгалын өөрчлөлтийн Үндэсний илтгэлийн 1 хамгийн сүүлийн хувилбар, УЦУОСМХ-ийн Уур амьсгалын үйлчилгээний вэб сайтад (http://climate-service.mn/climateservice/) шинэчлэгдэн тавигддаг агаарын температур, хур тунадасны орон зайн тархалтын зургуудыг ашиглана. Уур амьсгалын өөрчлөлтийн Үндэсний илтгэлийн хамгийн сүүлийн хувилбарт уур амьсгалын өөрчлөлтийн сценариудаар тооцоолсон зураг, үр дүнгээс тухайн аймаг, нийслэлийн нутгаар уур амьсгалын ирээдүйн өөрчлөлтийн чиг хандлагыг үнэлнэ.
1.4.	Гадаргын ус	Гадаргын болон гүний усны нөөц, байршил, шинж чанар, ашиглалт, хотын ба аж ахуйн газрын усан хангамж, түүнийг нэмэгдүүлэх, усны бохирдол ба бохирдуулагч эх үүсвэр, хамгаалах арга хэмжээ зэргийн судалгааг явуулна. Тайланд бичмэл хэсгээс гадна гол, горхи, нуур, худгуудын байршлын зураг, схем, нөөц болон ашиглалтын диаграмм, усны шинж чанарыг харуулсан хүснэгт оруулсан байна. Уур амьсгалын өөрчлөлтийн Үндэсний илтгэлийн хамгийн сүүлийн хувилбараас ууршилт, цэвдэг, урсцын гүний өөрчлөлтийн зургуудыг ашиглана.
1.5.	Хөрс, хөрсөн бүрхэвч	Хөрсөн бүрхэвчийн судалгаагаар хөрсний ялгарлын хил хязгаар, тархцын хэмжээг хөрс судалгааны дунд ба бага масштабын зураглалын арга зүйн дагуу тодорхойлно. Хөрсний физик, хими, морфологийн болон агро үйлдвэрлэлийн шинж чанарыг хөрсний ялгарал бүрээр ангилан харуулна. Хөрсний ангилалд газар зохион байгуулалтын судалгаанд хэрэглэж ирсэн нэршлийн ангилгааг баримтална. Хөрсний төлөв байдал, чанар өөрчлөлт, элэгдэл эвдрэлд орсон болон орж болзошгүй байдал, хөрсний нийгмийн ачаалал даах болон нөхөн сэргэх, цэвэрших чадвар, экологийн хязгаарлалт шаардлагатай хөрсний тархалтыг харуулна. Тариалангийн зориулалтаар ашиглаж болох үржил шимт хөрсний тархац, хэмжээг зурагт харуулж, агрохимийн болон агро үйлдвэрлэлийн шинж чанарыг тодорхойлохоос гадна хөрс ашигласнаар байгаль орчинд гарч болох сөрөг үзэгдэл, түүнийг бууруулах арга хэмжээг заана. Мөн хөрсний тархалт, агро үйлдвэрлэл, элэгдэл эвдрэл болон экологийн хязгаарлалттай ашиглах хөрсний тархалтын зураг, хүснэгтийн хамт оруулах ба одоогоор газар тариаланд ашиглаж буй хөрсний шинж чанар, элэгдэл эвдрэлийн байдал, мелорацийн

		арга хэмжээний талаар авах арга хэмжээг зөвлөнө.
1.6.	Ургамалан нөмрөг, ургамлын аймаг	<p>Ургамалжилтын хувьд ботаник-газарзүйн мужлалаар тухайн аймаг ямар муж, тойргуудад хуваагдах, тэр нь ямар онцлогтой болох, ямар хэв шинж, бүлгэмдлийн ургамал тархсан болохыг гаргах, түүнээс ямар хэв шинж нь давамгайлах зэргийг тодорхойлон бичнэ.</p> <p>Тухайн аймаг, нийслэлийн нутаг дэвсгэрт хэдэн зүйл дээд, доод ургамал тархсан, үүнээс хэдэн зүйл нь Монголын улаан номонд орсон хийгээд ховор ба нэн ховор, эндемик, ашигт ургамал болохыг жагсаалтаар гаргах, мөн бусад нутагт элбэг тархалттай боловч тухайн аймаг орон нутагт ховор, нэн ховорт орох ямар ургамал байгааг тодорхойлно. Тайланд бичмэл хэсгээс гадна ботаник-газарзүйн болон ургамалжилтын зургийг хүснэгтэн мэдээллийн хамт оруулсан байна.</p> <p>Уур амьсгалын өөрчлөлтийн Үндэсний илтгэлийн хамгийн сүүлийн хувилбараас бэлчээрийн даац, түүний нөхөн сэргэх чадварын ирээдүйн өөрчлөлтийн зургийг ашиглана.</p>
1.7.	Амьтны аймаг	<p>Биологийн олон янз байдлыг тодорхойлоход шаардлагатай сээр нуруутан, загас, шувуудын зүйлийн бүрэлдэхүүн, зонхилох овгууд, нэн ховор, ховор зэрлэг амьтдын тархалт, тоо толгойн асуудлыг өмнөх үеийн судалгааны мэдээ, баримтад түшиглэн авч үзнэ. Ховордсон зүйлийг хамгаалах, нөхөн сэргээх боломжийг газрын бүсчлэлийн бодлогод тусгах зорилгоор ховордсон буюу устах аюул нүүрлэсэн төрөл, зүйлийн ангилал, популяцийн тоо хэмжээ, тархац, байршил, газрын хуваагдал, хомсдолын нөхцөл шалтгаан нь газар ашиглалттай холбоотой эсэх, газар ашиглалтыг өөрчилснөөр тэдэнд ямар нөлөөлөл учирч болохыг сайтар судалж, хангалттай мэдээ, мэдээлэлтэй болох ёстой. Мөн нүүдлийн зүйлүүд болон зэрлэг амьтдын тархац нутгийг хамгаалах, нүүдлийн замыг тодорхойлсон эх сурвалжуудтай танилцана. Судалгааны явцад ховор ховордсон ургамал, амьтны аймаг, төрөл зүйлийг хадгалах, нөөцийг нөхөн сэргээх шаардлагын үүднээс улс, орон нутгийн хамгаалалттай газар, бүс болгон авах, газар ашиглалтыг зогсоох, ашиглалтын төрөл хэлбэрийг өөрчлөх, тодорхой үйл ажиллагааг хязгаарлах, зогсоох, газар зүйн таатай орчин буй болгох, газрын хувьсал өөрчлөлтийг хянах, тухайн газрын хэв шинжийг төлөөлүүлэн аж ахуйн эргэлтээс гаргаж чөлөөлөх замаар уугуул байдлаар нь үлдээх шаардлагатай газар нутаг байгаа эсэх, ийм бололцоо байгаа эсэхийг биологийн олон янз байдлын судалгаатай хамт тодорхойлно.</p>
1.8.	Экосистемийн ангилал	<p>Экосистемийн ангилал, тархалтын газрын зургийг ашиглан тухайн аймаг, нийслэлд түгээмэл болон өвөрмөц экосистемийн тархалт, талбайн хэмжээ, ангиллыг тодорхойлно.</p>
1.9.	Ашигт малтмал	<p>Эрдэс баялаг, уулын чулуулаг, нөөц нь тогтоогдсон ашигт малтмалын орд, түүний нөөц, байршилд дүн шинжилгээ хийх, нарийвчлан тогтоогдсон ашигт малтмалын хайгуулын орд, байршлын зургийг газар ашиглалтын бусад ангилал, зориулалттай давхцуулан дүн шинжилгээ өгөх ажил хийгдэнэ.</p>
1.10.	Түүх, археологи, өв соёл	<p>Тухайн аймаг, нийслэлийн нутаг дэвсгэрт байгаль дээр ил задгай орших хүний гараар бүтээгдэн бий болсон эртний булш, бунхан, хиргисүүр, хөшөө чулуу, хадны сүг зураг, сүм хийдийн туурь гэх мэт дурсгалт газрыг дараахбайдлаар ангилжбүртгэн,холбогдох мэдээллийг цуглуулан, байршлыг</p>

		<p>зурагт оруулах ажил хийгдэнэ. Үүнд: <i>Хөшөө дурсгал</i>: түүх, урлаг, шинжлэх ухааны хувьд нэрд гарсан, бүх талын үнэт ач холбогдол бүхий уран барилга, сүрлэг чимэглэлийн уран баримал, уран зургийн бүтээл, археологийн олдвор, бичээс, агуй болон цогцолбор дурсгал</p> <p><i>Архитектурын чуулга</i>: түүх, урлаг, шинжлэх ухааны хувьд нэрд гарсан бүх талын үнэт ач холбогдол бүхий салангид буюу нэгдмэл барилга байгууламж, уран барилгын цогцолбор</p> <p><i>Дурсгалт газар</i>: хүний болон хүн, байгалийн хамтарсан бүтээлүүд, мөн түүх, гоо зүй, угсаатны судлалын хувьд нэрд гарсан бүх талын үнэт ач холбогдол бүхий археологи, түүхийн дурсгалт газар.</p>
1.11.	Орчны бохирдол	<p>Агаар, хөрс, усны бохирдлын өнөөгийн байдал, бохирдуулагч эх үүсвэр, тэдгээрийн байршил, бохирдлын төрөл, хэмжээ, сөрөг нөлөөлөл бүхий нутаг дэвсгэрийг бүсчлэн тогтооно.</p> <p>Газрын төлөв байдал, чанарын төлөвлөгөөт хянан баталгааны болон цаг уур орчны шинжилгээний газрын мэдээллийг ашиглан доройтсон нутаг дэвсгэрийг тогтооно.</p>
1.12.	Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгжийн хилийн цэс	<p>Тухайн аймаг, нийслэлийн хилийн цэсийн мэдээллийг Газрын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагаас албан ёсоор авч үйл ажиллагаандаа ашиглах бөгөөд тухайн орон нутагт хилийн цэсийн маргаан байгаа эсэх судалгааг сум, дүүрэг, хороо, баг тус бүрээр гаргаж, зурагт тэмдэглэнэ.</p>
<p>2. Нийгэм-эдийн засгийн суурь нөхцөлийн судалгаа (Сүүлийн жилийн статистик тоо баримтад тулгуурлан хөгжлийн хэтийн төлөвийг төлөвлөлтийн үе шат бүрээр нь тодорхойлно)</p>		
2.1.	Хүн ам зүй	<p>Тухайн орон нутгийн хүн амын тоо, өсөлт, нас, хүйсийн бүтэц, төрөлт, нас баралт, гэрлэлт, цуцлалт, үрчлэлт гэх мэт хүн амын ердийн хөдөлгөөний статистикийн үзүүлэлтийг судалж, цуглуулна. Ерөнхий төлөвлөгөө хийгдэж байгаа аймаг, нийслэлийн нийт хүн амыг хүйсээр, насны бүлгээр, хот, хөдөө, эмзэг бүлэг (өрх толгойлсон эмэгтэй, эрэгтэйг оролцуулан) гэсэн ангиллаар хэтийн өсөлтийг нь төлөвлөлтийн хугацаагаар тооцоолно.</p>
2.2.	Хөдөлмөр, эрхлэлт	<p>Хөдөлмөрийн насны хүн ам, ажиллах хүч, ажиллагчид, ажилгүй иргэдийн талаарх мэдээллийг тусгана. Эдгээр үзүүлэлтийг судлахдаа Үндэсний статистикийн хорооноос жил, улирал тутам гаргадаг “Ажиллах хүчний судалгаа”, “Аж ахуйн нэгж, байгууллагын ажиллагчдын цалингийн мэдээ”, “Төрийн албан хаагчийн бүрэлдэхүүн, хөдөлгөөний талаарх статистикийн тойм”, “Хүн ам, хөдөлмөр, нийгэм хамгааллын салбарт жөндөрийн талаар баримтлах бодлого” зэрэг хөдөлмөрийн статистикийн холбогдолтой түүвэр судалгаа, мэдээ тайлангийн үр дүнг ашиглана. Хүн амын насны бүлгийн өсөлтөд үндэслэн төлөвлөлтийн хугацаанд хөдөлмөрийн насны хичнээн хүн ам бий болох тооцоог тусгаж өгнө.</p>
2.3.	Мал аж ахуй	<p>Хөдөө аж ахуйн нийт үйлдвэрлэлийн хэмжээг жилийн туршид мал, амьтдыг өсгөн үржүүлсний болон ургамал, тариа, хүнсний ногоо тарьж ургуулсны үр дүнгээр тооцно. Мал аж ахуй, малын тооллого, малын зүй бус хорогдол, нутгийн эрлийз, цэвэр үүлдрийн малын тоо, мөн худгийн тооллого, судалгаа, малчин өрх, малчдын тоог сүүлийн жилээр цуглуулж одоогийн байдлыг тодорхойлно. Үүний дараа мал болон тэжээвэр амьтдын хэтийн өсөлтийг төлөвлөлтийн хугацаагаар тооцоолж гаргаж ирнэ.</p> <p>Бэлчээрийн төлөв байдал, өөрчлөлт, даац, ашиглалтын</p>

		эрчмийг тооцно.
2.4.	Аж үйлдвэр	Аж үйлдвэрийн салбарын статистик тайлан, аж ахуйн нэгжийн тооллого, судалгааны үр дүнгийн тоон мэдээллийг ашиглан өнөөгийн байдал, нөхцөлийг гаргана. Улс, орон нутгийн төсөв, гадаадын зээл тусламжаар байгуулагдах аж үйлдвэрийн цогцолборыг байршлаар газарт буулгана
2.5.	Боловсрол	Бүх шатны боловсрол, сургалтын байгууллагын тоо, суралцагчид, боловсролын нийт байгууллагыг аймаг, нийслэл, сум, дүүргээр гаргана.
2.6.	Эрүүл мэнд	Эрүүл мэндийн байгууллагын тоо, эмнэлгийн орны тоо, эрүүл мэндийн байгууллагад ажиллагчдын тоо, их эмчийн тоо, эмнэлгийн тоог аймаг, нийслэл, сум, дүүргээр гаргана.
2.7.	Дэд бүтэц, нийгэм хангамж	Эрчим хүчний салбарын өнөөгийн байдал: Цахилгаан, дулаан хангамжийн салбарын сүүлийн жилийн төлөв байдал, тулгамдаж байгаа асуудал болон эрчим хүчний эх үүсвэр, сэргээгдэх эрчим хүч /нар, салхи, ус, хөрсний дулаан/ дамжуулах сүлжээ /хүчин чадал/, судалж тодорхойлно. Зам тээврийн салбарын өнөөгийн байдал: Тухайн аймаг, нийслэлийн нутаг дэвсгэрт авто болон төмөр зам, агаар, усан замын аль төрлийн тээврийн салбарууд үйл ажиллагаа явуулж байгааг судлах бөгөөд авто тээврийн статистикийн мэдээллийг судална. Мэдээлэл, харилцаа холбооны салбарын өнөөгийн байдал: Тухайн аймаг орон нутагт үйл ажиллагаа явуулж буй мэдээлэл, харилцаа, холбооны байгууллага байршлыг газарт буулгана. Дэд бүтэц, нийгэм хангамжийн талаар хөрөнгө оруулалтаар ирээдүйд байгуулах дэд бүтцийг судалж, нэгтгэх ажил хийгдэнэ.
2.8.	Газар тариалангийн үйлдвэрлэл	Тухайн орон нутагт тариалангийн эргэлтийн талбайн хэмжээ, 1 га-ын ургацын хэмжээг таримлын төрлөөр судалж, тогтооно. Мөн таримлын төрлөөр ургац хураалтын нийт болон 1 га талбайн хэмжээг сүүлийн жилээр харуулна. Түүнчлэн хүн амын гурил, гурилан бүтээгдэхүүн, төмс, хүнсний ногоо, жимс жимсгэний үйлдвэрлэлээр дотоодын хэрэгцээний хичнээн хувийг хангаж байгааг судлан хүснэгтээр оруулна. Дээрх мэдээллүүдийг орон нутгийн статистикийн байгууллага болон Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрлэл эрхэлсэн байгууллагаас авч нэгтгэн судална.

6.3. Мөн бэлтгэл үе шатанд дараах ажлуудыг хийж гүйцэтгэнэ. Үүнд:

6.3.1. Тухайн аймаг, нийслэлийн өмнө нь батлагдсан ерөнхий төлөвлөгөөний хэрэгжилтийн тайланг судална;

6.3.2. Бүх шатны газар зохион байгуулалтын төлөвлөгөөний материалууд, газрын төлөв байдал, чанарын хянан баталгааны материалуудыг цуглуулж, уялдуулна;

6.3.3. улс, бүс, аймаг, орон нутгаас баталсан хөгжлийн бодлогын баримт бичиг, үйл ажиллагааны мөрийн хөтөлбөр болон гадаад, дотоодын төсөл хөтөлбөрүүдийн судалгааны тайланг судалж, уялдуулна;

6.3.4. бусад салбарын үйл ажиллагааны хүрээнд хийгдсэн баримт бичиг, тайлан, өгөгдөл, суурь зураг зэрэг хоёрдогч мэдээллийг албан ёсны эх сурвалжаас хамгийн сүүлийн үеийн байдлаар авч ашиглана. Тухайлбал, Жендэрийн үндэсний хорооноос жил бүр шинэчлэн гаргадаг “Монгол Улсын жендэрийн тэгш байдлын

өнөөгийн түвшин”.

6.3.5.байгалийн нөхцөл, нөөцийн судалгааны мэдээллийг цуглуулж боловсруулалт хийнэ. Үүнд:

6.3.5.1. Улс, аймаг, нийслэлийн нутаг дэвсгэр дээр хийгдэж байсан бүх төрлийн байгалийн нөхцөл, нөөцийн судалгааг судалж, нэгтгэн газар зүйн мэдээллийн системийг ашиглаж, тоон хэлбэрт оруулж, сэдэвчилсэн зургийн эхний хувилбарыг бэлтгэнэ.

6.3.5.2. уур амьсгалын өөрчлөлтийн өнөөгийн байдал, ирээдүйн өөрчлөлтийн чиг хандлагыг үнэлэхдээ Дэлхийн уур амьсгалын судалгааны хөтөлбөр (World Climate Research Programme)-ийн дагуу уур амьсгалын өөрчлөлтийн нөлөөлөл, эмзэг байдал, эрсдэлийг тооцоолж, IPCC буюу Уур амьсгалын өөрчлөлтийн асуудлаар Засгийн газар хоорондын зөвлөлд 4-5 жил тутамд илтгэдэг Монгол улсын Уур амьсгалын өөрчлөлтийн Үндэсний илтгэлийн хамгийн сүүлийн хувилбар, УЦУОСМХ-ийн Уур амьсгалын үйлчилгээний вэб сайтад шинэчлэгдэн тавигддаг агаарын температур, хур тунадасны орон зайн тархалтын зураг, Монгол орны Уур амьсгалын шинэчилсэн стандарт норм (2021 он) зэрэг цэгэн тоон мэдээ болон орон зайн тархалтын зургуудыг ашиглана. Дээрх зургуудаас тухайн аймаг, нийслэлийн нутгийг тасалж зураглана.

6.3.5.3. Малын бэлчээр, бэлчээрийн даац, ашиглалтын эрчмийг тооцож, бэлчээрийн төрлийн үндсэн хэв шинж, хил заагийг зураглана. Ингэхдээ аймаг, нийслэлийн хэмжээнд бэлчээрийн экологийн чадавхыг “Монгол орны бэлчээрийн төлөв байдал, өөрчлөлтийн загварууд” болон “Бэлчээрийн экологийн чадавхыг зураглах заавар”-ын дагуу зураглана.

6.3.5.4. Хөрсний үзүүлэлтэд хөрсний хэв шинж, механик бүрэлдэхүүн зэргийг зураглана.

6.3.5.5. Тухайн аймаг, сумын экосистемийн ангилал, тархалтыг түгээмэл болон өвөрмөц экосистемийн тархалт, талбайн хэмжээ, ангиллыг харгалзан үзэж зураглана.

6.3.5.6. Биологийн олон янз байдлын хувьд өндөр ач холбогдолтой тархац нутаг, тоо толгой, нүүдлийн зүйлүүдийн холбоос нутаг, шилжилт хөдөлгөөн, чухал амьдрах орчин (ороо нийллэг, төллөдөг газар нутаг), улирлын болон нүүдлийн ач холбогдолтой холбоос нутгийн мэдээллийг тухайн бүс нутгийн судалгааны байгууллага, судлаачдын хийсэн ажлын тайлан, хүзүүвчний мэдээлэл, замналын судалгааны үр дүнд тулгуурлан зураглана.

6.3.5.7. Ургамалжилтын зураг ашиглан ургамлын нөмрөг, бүлгэмдлийн тархалт, ангилал, талбайн хэмжээг зураглана.

6.3.5.8. Ландшафтын зураг ашиглан ландшафтын хэв шинж, тархалт, талбайн хэмжээг зураглана.

6.3.5.9. Хөхтөн амьтны тархац, тоо толгой, нөөц, ховордлын зэрэглэлийг холбогдох судалгааны ажлын тайлан, Байгаль орчны мэдээллийн сан, Газрын нэгдмэл сангийн удирдлагын цахим системийн биологийн олон янз байдлын статистик болон бусад эх сурвалжийг ашиглан зураглана.

6.3.5.10. Чухал амьдрах орчин (ороо нийллэг, төллөдөг газар нутаг), нүүдлийн зүйлүүдийн холбоос нутгийн судалгааны ажлын тайланг ашиглан зураглана.

6.3.5.11. Экологийн ач холбогдолтой хамгаалах шаардлагатай газар нутгийг зураглана. Үүнд:

6.3.5.11.1.Шувуудад чухал газар нутаг

6.3.5.11.2.гол мөрний урсац бүрэлдэх эх

6.3.5.12.газар хөдлөлт, байгалийн гамшиг, аюултай үзэгдлийн давтамжийг зураглана. Үүнд гамшигт үзэгдэл болж байсан байршлууд, үер, ган, зуд, газар хөдлөлт гэх мэт зүйлсийг хамруулна.

6.3.6.Газар ашиглалт, хамгаалалт, түүний үр ашгийн мэдээлэл цуглуулж, боловсруулалт хийнэ. Үүнд:

6.3.6.1.Газрын нэгдмэл сангийн тооллогын мэдээнд өнөөгийн газар ашиглалтын судалгаа, агаар сансрын зураг болон хээрийн судалгаа тодруулалтын аргаар тодотгол, сайжруулалт хийж, хамгийн сүүлийн үеийн байдлаар нэгдмэл сангийн ангиллын тооллого судалгааг боловсруулж, шаардлага хангах нарийвчлалтайгаар зураглана.

6.3.6.2.Ногоон байгууламж болон бусад нийтийн эзэмшлийн газрын ашиглалт, хамгаалалтын мэдээллийг цуглуулж, дүн шинжилгээ хийнэ;

6.3.6.3.Хөдөө аж ахуйн газрын (хадлан, тариалан, бэлчээр, атаршсан газар, жимс, жимсгэнэ гэх мэт) ашиглалт, хамгаалалтын мэдээллийг цуглуулж, дүн шинжилгээ хийнэ;

6.3.6.4.Хөдөө аж ахуйн газрын доройтол (хөрс, усны элэгдэл, ялзмаг болон шим тэжээлийн хомсдол), бэлчээрийн даац хэтрэлт нөлөөллийн үнэлгээг хийж зураглана;

6.3.6.5.Ашигт малтмалын хайгуулын болон ашиглалтын тусгай зөвшөөрөлтэй талбайн мэдээллийг цуглуулж, дүн шинжилгээ хийнэ;

6.3.6.6.Дэд бүтцийн газрын (олон улс, улс, тусгай зориулалтын, орон нутгийн чанартай зам, шугам сүлжээний газрын байршил, эрчим хүч, холбоо мэдээллийн шугам сүлжээний газрын ашиглалт, хамгаалалт, байршил, үр ашиг гэх мэт) ашиглалт, хамгаалалтын мэдээллийг цуглуулж, дүн шинжилгээ хийнэ;

6.3.6.7.Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн байршил, хэмжээ, аялал жуулчлал, амралт сувиллын газрын судалгаа, байршлын мэдээлэл, палеонтологи, археологийн олдвор, үл хөдлөх эд өлгийн зүйлс, түүх, соёлын дурсгалт газрын байршил, талбайн хэмжээний мэдээллийг цуглуулж, дүн шинжилгээ хийнэ;

6.3.6.8.Хот, тосгон, бусад суурин газрын хүрээлэн буй орчны (агаар хөрс, усны бохирдол, тоосжилтын мэдээлэл) судалгаа, зурагт анализ хийж, үзүүлж буй сөрөг нөлөөллийг зураглана;

6.3.6.9.Зам шугам сүлжээний газрын төлөвлөлтөөс зэрлэг амьтны байршил, шилжилт хөдөлгөөнд үзүүлж буй сөрөг нөлөөлөл, малчдын нүүдэлд учруулж буй бэрхшээлийн судалгааг хийж, зураглана;

6.3.6.10.Ойн ашиглалтаас байгаль орчны тэнцвэрт байдалд үзүүлж буй сөрөг нөлөөллийн судалгааг хийж, зураглана;

6.3.6.11.Газар ашиглалтаас усны нөөцийн хомсдол, бохирдолд үзүүлж буй сөрөг нөлөөллийн судалгааг хийж, зураглана.

6.3.7.Иргэд, олон нийтийн оролцоог хангах асуулга, санал авах хуудас, сэдэвчилсэн суурь зураг, хээрийн судалгаанд ашиглах тоног төхөөрөмж, газар зүйн мэдээллийн системийн болон бусад программ хангамжийг бэлтгэнэ.

6.3.8.Ерөнхий төлөвлөгөө боловсруулах ажлын зохион байгуулах үүрэг бүхий ажлын хэсгийн төлөөлөл “Оролцоог хангасан, жендэрийн мэдрэмжтэй газар

зохион байгуулалтын төлөвлөгөө боловсруулах” сэдэвт сургалтад хамрагдаж болно (Сургалтын хөтөлбөрийг хавсралт 6-д оруулав).

Долоо. Хээрийн судалгаа

7.1.Хээрийн судалгааны ажлын хүрээнд Хүснэгт 6-д заасан дэд бүлгүүдэд заасан ажлыг хийж гүйцэтгэнэ.

Хүснэгт 6. Хээрийн судалгааны үе шатны дэд үе шат, гүйцэтгэх ажил, хугацаа (сараар)

Үе шат	Дэд үе шат	Хийгдэх ажил	Норматив хугацаа
Үе шат 3: Хээрийн судалгаа 3.5 сар	3.1.Бэлтгэл ажлын тайланг ажлын хэсэгт танилцуулж хэлэлцүүлэх	3.1.1.Бэлтгэл ажлын тайланг аймаг, нийслэлийн Засаг даргын захирамжаар байгуулсан ажлын хэсэг болон орон нутгийн мэргэжлийн байгууллага, мэргэжилтнүүдийг оролцуулан танилцуулга хийх; 3.1.2.Хээрийн судалгаа, мэдээ материал цуглуулах ажлын талаар танилцуулж, ажлын хэсгээс санал авах.	0.1
	3.2.Орон нутгаас мэдээ, материал цуглуулах	3.2.1.Статистикийн эмхэтгэл; 3.2.2.Хүн ам, малын тоо, толгойн жилийн эцсийн дэлгэрэнгүй тооллогын материал; 3.2.3.Усны сав газрын гадаргын усны тооллого; 3.2.4.Усны нөөцийн нэгдсэн менежментийн төлөвлөгөө; 3.2.5.Ойн зохион байгуулалтын судалгааны материал, Ойн тогтвортой менежментийн төлөвлөгөө; 3.2.6.Нийгэм эдийн засгийн судалгааны суурь материал; 3.2.7.Хот, тосгоны хөгжлийн ерөнхий болон хэсэгчилсэн төлөвлөгөөний материал цуглуулах; 3.2.8.Байгалийн нөхцөл, нөөцийн чиглэлээр хийгдсэн суурь судалгааны материал; 3.2.9.Бусад шаардлагатай мэдээ, материал.	1
	3.3.Газар ашиглалтын одоогийн байдлыг тодруулах	3.3.1.ХАА-н бодлогын бүсүүдийн одоогийн болон ирээдүйн тэлэлтийг тодруулж зураглах; 3.3.1.1.Тариалангийн газрын ашиглалтын одоогийн байдлыг тодруулж зураглах; 3.3.1.2.Хадлангийн газрын ашиглалтын одоогийн байдлыг тодруулж зураглах; 3.3.1.3.Бэлчээрийн төрх, төлөв байдал, ашиглалтын одоогийн	0.5

		<p>байдлыг тодруулж зураглах;</p> <p>3.3.1.4. Малчдын өвөлжөө, хаваржааны байршлыг харгалзан бэлчээрийн улирлын хил заагийг тодруулж зураглах;</p> <p>3.3.2. Хот суурины газар ашиглалтын одоогийн болон ирээдүйн хөгжлийг тодруулж зураглах ;</p> <p>3.3.2.1. Хот суурины газар ашиглалтын бодлогын бүсүүдийн одоогийн болон ирээдүйн хил заагийг тогтоох;</p> <p>3.3.2.2. Суурьшлын бүсийн бодит тэг гортиг хил заагийг тогтоох, суурьшлыг дэмжих, хориглох ирээдүйн бүсийн хил заагийг гаргах;</p> <p>3.3.2.3. Дан, хосолсон, холимог, тусгай зориулалтын бүсийн ирээдүйн хил заагийг тогтоох;</p> <p>3.3.2.4. Өндөр, дунд, нам давхрын бүсчлэл тогтоох;</p> <p>3.3.2.5. Нягтшил, эрчим, цогц байдал, цоохорлолт, шаантаг зэрэг буруу бүтцийг тогтоож зураглах;</p> <p>3.3.2.6. Хот орчмын ногоон бүс, зуслан, дагуул тосгон, бүлэг суурингуудын хил заагийг тогтоох;</p> <p>3.3.2.7. Хот байгуулалтанд шаардлагатай бусад бодлогын бүсүүдийг газар дээр нь зураглах (усан хангамжийн хамгаалалтын, агаарын тээвэр, усан тээвэр, төмөр замын тээврийн г.м, хог хаягдал, оршуулга болон бусад хотод шаардлагатай алслагдсан тусгаар бүсүүд);</p> <p>3.3.2.8. Хот тэлэх нөөц бүсийг газар дээр нь зураглах;</p> <p>3.3.2.9. Хот орчмын ХАА-н бүсийг тогтоох;</p> <p>3.3.2.10. МАА эрхлэхийг хориглох бүсийн хил тогтоох;</p> <p>3.3.2.11. Бусад шаардлагатай хотын газар ашиглалтын бүсийн хил заагийг тодруулж зураглах;</p> <p>3.3.3. Уул уурхайн бодлогын бүс тогтоох;</p> <p>3.3.3.1. Улсын болон орон нутгийн тусгай хэрэгцээнд авсан газруудыг Ашигт малтмалазрын кадастрын бүртгэлтэй тулгаж бүртгэж зураглах;</p> <p>3.3.3.2. Ашигт малтмалын зориулалтаар олборлолтын үйл ажиллагаа явуулж байгаа аж ахуйн нэгжийн үйл ажиллагааг зураглаж бүртгэх;</p>	
--	--	---	--

		<p>3.3.3.3.Бичил гар аргаар олборлолтын үйл ажиллагаа явуулж байгаа талбайг зураглаж, бүртгэх;</p> <p>3.3.3.4.Ашигт малтмалын ашиглалтын болон хайгуулын тусгай зөвшөөрөл бүхий талбайнуудыг бүртгэж зураглах;</p> <p>3.3.3.5.Түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын ашиглалтын болон хайгуулын тусгай зөвшөөрөл бүхий талбайнуудыг зураглаж бүртгэх;</p> <p>3.3.4.Ойн сан бүхий газрын газар ашиглалтын одоогийн байдлыг тодруулж зураглах;</p> <p>3.3.5.Бусад газрын нэгдмэл сангийн газар ашиглалтын бодлогын бүсүүдийн одоогийн болон ирээдүйн хил заагийг тогтоох;</p> <p>3.3.6.Аймагт шаардлагатай орон нутгийн онцлогтой тусгаар бодлогын бүс тогтоож зураглах.</p>	
	<p>3.4.Газрын ашиглалтын, хамгаалалтын, болон нөөцлөх бүсүүдийг хээрийн судалгаагаар тодруулж зураглах</p>	<p>3.4.1. ХАА-н газрын ашиглалт, хамгаалалт, менежментийн нөөц бүсүүдийг тодруулж зураглах</p> <p>3.4.1.1.Бэлчээр сайжруулах арга хэмжээнүүдийг тодруулж зураглах;</p> <p>3.4.1.2.Эрчимжсэн мал аж ахуйн газрын ашиглалтын нөөц бүсүүдийг тодруулж зураглах;</p> <p>3.4.1.3.Тариалангийн газрын нөхөн сэргээлт, атар эзэмших бүсүүдийг тодруулж зураглах;</p> <p>3.4.1.4.Жимс, жимсгэнэ тариалах газрын нөөц бүсүүдийг тодруулж зураглах;</p> <p>3.4.1.5.Хадлангийн газар сайжруулах талбайг тодруулж зураглах;</p> <p>3.4.1.6.Сум дундын отрын бүс газрыг тодруулж зураглах;</p> <p>3.4.2.Хот тосгон бусад суурин газрын тодруулж зураглах;</p> <p>3.4.2.1.Хот суурин газрын эвдрэл доройтлын хил заагийг тодруулж зураглах;</p> <p>3.4.2.2.Хот суурин газрын бодлогын нөөц бүсүүдийг тодруулж зураглах;</p> <p>3.4.2.3.Хог хаягдлын газрын нөхөн сэргээлт, менежментийн нөөц бүсүүдийг төлөвлөх;</p> <p>3.4.2.4.Үйлдвэр, уурхайн газрын ашиглалт, хамгаалалт, нөхөн сэргээлтийн бүсийг тодруулж зураглах;</p>	<p>1</p>

		<p>3.4.3. Байгалийн аялал-рекреацийн газрын ашиглалт, хэтийн төлөв, аялал жуулчлалын бүсийг тодруулж зураглах;</p> <p>3.4.4. Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн төлөвлөлтийг тодруулж зураглах;</p> <p>3.4.4.1. Улсын тусгай хамгаалалттай газар нутгийн хэтийн төлөвийг тодруулж зураглах;</p> <p>3.4.4.2. Орон нутгийн тусгай хамгаалалттай газар нутгийн хэтийн төлөвийг тодруулж зураглах;</p> <p>3.4.5. Ойн сан бүхий газрын нөхөн сэргээлт хийх газрын төлөвийг тодруулж зураглах;</p> <p>3.4.6. Усны сан бүхий газрын ашиглалт, хамгаалалт, менежментийн бүсийг тодруулж зураглах;</p> <p>3.4.7. Гол мөрний урсац бүрэлдэх эхийн хамгаалалтын бүсийг тодруулах;</p> <p>3.4.8. Зам, шугам сүлжээний газрын ашиглалт, хамгаалалт, менежментийн бүсийг тодруулж зураглах.</p>	
	3.5. Тохиромжтой байдлын үнэлгээг хэтийн төлөвлөлтийн бүсээр тодруулах	<p>3.5.1. Тохиромжтой байдлын үнэлгээний зургийн таарц, нийцлийг хээрийн судалгаагаар тодруулах;</p> <p>3.5.2. Газар ашиглалтын хэтийн төлөвлөлтийн бүсүүдийг газар дээр нь тодруулах.</p>	0.5
	3.6. Биологийн олон янз байдал болон хамгаалах бүс нутгийг хээрийн судалгаагаар тодруулах	<p>3.6.1. Ховор болон ховордож буй амьтан, ургамлын тоо, нөөц, шилжилт хөдөлгөөн, байршлыг харуулсан газрын зургийн таарц, нийцлийг хээрийн судалгаагаар тодруулах;</p> <p>3.6.2. Өвөрмөц болон эмзэг экосистем, ландшафтын тархалт, талбайн хэмжээ, ангиллыг харуулсан газрын зургийн таарц, нийцлийг хээрийн судалгаагаар тодруулах</p>	0.4

7.2. Хээрийн хэмжилт, тодруулалтын ажилд аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн удирдлага, газрын албаны мэргэжилтэн нарыг оролцуулах ба шаардлагатай бусад мэргэжилтнүүдийг тохиролцсоны үндсэн дээр оролцуулж, газрын нэгдмэл сангийн ангиллын дагуу байршил, хил заагийг зураглана. Газар дээр нь хэмжилт, зураглал, тодруулалт хийхдээ байршил тогтоох (GPS) багаж, агаар, сансрын зураг, дрон зэргийг ашиглана.

7.3. Хиймэл дагуулын зураг 30 метр болон түүнээс өндөр нарийвчлалын, 1 жил болон түүнээс богино хугацаанд авсан мэдээг ашиглана.

7.4. Газар ашиглалт, байгалийн нөхцөл, нөөцийн байршил, заагийг бэлтгэл үе

шатанд бэлтгэсэн суурь зураг, сэдэвчилсэн зураг дээр тодруулан зураглана.

7.5.Тохиромжтой байдал болон хэрэгцээт байдлын үнэлгээний зургийн таарцыг газар дээр нь шалгаж шаардлагатай хэмжилтийг хийнэ.

7.6.Хөдөө аж ахуйн газрын бүтэц, ашиглалт, хамгаалалт: Бэлчээр, хадлан, тариалангийн болон бусад зориулалтын газруудын байршил, хуваарилагдсан байдлыг хамруулна.

7.6.1.Тариалангийн газар, түүний ашиглалт, хамгаалалтыг зураглана.Үүнд:

7.6.1.1.Тариалангийн газар ашиглалтын өнөөгийн байдлыг тодорхойлох, зураглах, түүнчлэн тариаланд тохиромжтой газрын хайгуул судалгаа хийх газрын хил заагийг тогтооно;

7.6.1.2.тариалангийн эргэлтэд ашиглаж байгаа болон бүртгэлтэй боловч атаршсан талбайн эргэлтийн цэг, хил заагийг нягтлах, талбайн төрх байдал болон төлөв байдлын дэлгэрэнгүй судалгааг газар дээр нь нарийвчлан гүйцэтгэж, тэмдэглэл хөтөлж бүртгэлжүүлнэ;

7.6.1.3.тариаланд одоо ашиглаж байгаа газрын төлөв байдал, чанар, ашиглалт, өмчлөлийн хэлбэр, таримлын бүтэц, сэлгээ, аж ахуйн үйл ажиллагааны чиглэл, үр ашгийг тооцоолон, зураглана;

7.6.1.4.тариалангийн талбайн хэрэгцээт байдлыг тодорхойлохдоо “Тариалангийн газрын хэрэгцээт байдлын үнэлгээ хийх аргачлал”-ын дагуу тооцох бөгөөд тариалах талбайгаас гадна сэлгээ, уриншийн талбайн хэмжээг нэмж тооцож гаргана.

Хүснэгт 7. Тариалангийн газрын агро үйлдвэрлэлийн шинж чанар, чадавх

Д/д	Сумын нэр	Нэгж талбарын дугаар	Хэмжээ, га- аар	Тохиромжтой байдлын зэрэглэл	Хөрсний нөхцөл	Мелораций н нөхцөл	Гадаргын нөхцөл	Тарьсан талбай, га- аар	Тайлбар

Тайлбар: Үзүүлэлт бүрийг дэлгэрүүлэн мэдээлэлд боловсруулалт хийх замаар тухайн газрын чадавхыг тодорхойлох

Хүснэгт 8. Тариалангийн талбайн ашиглалтын өнөөгийн байдал

Д/д	Сумын нэр	Нэгж талбарын дугаар	Хэмжээ, га-аар	Ургамлын аж ахуйн төрөл	Тарьсан хэмжээ, га-аар	Жилийн дундаж ургац, цн/га-аар
				Төмс, хүнсний ногооны аж ахуй		
				Үр тарианы аж ахуй		
				Жимс жимсгэнийн аж ахуй		
				Техникийн ургамал		
				Тэжээлийн аж ахуй		
				гэх мэт...		

Хүснэгт 9. Нөхөн сэргээлт, сайжруулалт хийсэн болон хийхээр төлөвлөж буй тариалангийн газрын судалгаа

Д/д	Арга хэмжээ	Сумын нэр	Газрын байршил	Талбайн хэмжээ, га-	Зарцуулсан ба зарцуулах	Хөрөнгийн эх үүсвэр
-----	-------------	-----------	----------------	---------------------	-------------------------	---------------------

				аар	хөрөнгө	
1	Ойн зурвас байгуулах					
2	Хөрсний ялзмаг, үржил шимийг дээшлүүлэх					
3	Агро технологийн сайжруулалт					
4	Услалтын системийг сэргээн засварлах					
5	гэх мэт...					
	Бүгд					

Хүснэгт 10. Тариалангийн газрын өмчийн болон бусад эрхийн хуваарилалтын байдал

Д/д	Газрын харилцааны хэлбэрүүд	Сумын нэр	Тоо хэмжээ					
			Иргэн		ААНБ		Гадаадын байгууллага	
			тоо	га	тоо	га	тоо	га
1	Монгол улсын иргэний өмчийн газар							
2	Төрийн өмчийн газрыг гэрээгээр эзэмшиж буй тариалангийн газар							
3	Төрийн өмчийн газрыг гэрээгээр ашиглаж буй тариалангийн газар							
	Бүгд							

Хүснэгт 11. Жимс, жимсгэнийн газар, түүний ашиглалт хамгаалалтын байдал

Д/д	Сумын нэр	Нэгж талбарын дугаар	Хэмжээ, га-аар	Таримал жимсний модны төрлүүд	Ургац, цн/га-р	Шимт чанар	Ашиглалтын өнөөгийн байдал
1							
2							
		Бүгд					

7.6.2.Усалгаатай газар тариалангийн байршил, зааг: Усалгаатай газар тариалангийн талбайн солбицол, хил заагийг газар дээр нь тулгахаас гадна усалгааны ямар арга хэлбэр ашиглаж байгаа талаар судална. Хуучин ашиглагдаж байсан услалтын системийн барилга байгууламж, түүний бүрэн бүтэн байдал, хүчин чадал, хариуцах эзэн зэрэг мэдээллийг бүрдүүлнэ.

7.6.3.Хадлангийн газар, түүний ашиглалт, хамгаалалт: Тухайн аймаг, нийслэлийн газрын нэгдмэл сангийн тайланд бүртгэлтэй хадлангийн талбайн одоогийн ашиглалтын байдлыг газар дээр нь тулган хил зааг, хэмжээ, байршлыг тодорхойлж зураглахаас гадна 1 га талбайн ургацын дээж авч, ургамлын бичиглэл үйлдэнэ.

7.6.4.Хур бороо ихтэй жилд өвс ургамал сайн ургадаг ургацын хэмжээ ихтэй хадлан авахад тохиромжтой цаашид хадлангийн зориулалтаар ашиглах боломжтой бэлчээрийн талбайн хэмжээ, байршлыг газар дээр нь тодорхойлж, зурагт буулгахаас гадна 1 га талбайн ургацын хэмжээг тодорхойлно.

Хүснэгт 12. Хадлангийн нөөцөөр тогтоогдсон газруудын одоогийн төлөв байдал, чанар

Д/д	Талбайн дугаар	Хэмжээ, га-р	Зонхилох ургамлын төрлүүд	Ургац, цн/га	Шимт чанар	Ашиглалтын өнөөгийн байдал
-----	----------------	--------------	---------------------------	--------------	------------	----------------------------

1	01				
2	02				
	Бүгд				

Хүснэгт 13. Хадлан бэлтгэх боломжтой бусад ангиллын газруудын судалгаа

Д/д	Талбайн дугаар	Сумын нэр, байршил	Газрын зориулалт	Хадаж болох газрын хэмжээ, га-р	Бэлтгэх арга
1	01				
2	02				
	Бүгд				

Хүснэгт 14. Хадлан бэлтгэх боломжтой бусад газруудын төлөв байдал, чанар

Д/д	Талбарын дугаар	Сумын нэр, байршил	Газрын зориулалт	Хадаж болох газрын хэмжээ, га-р	Бэлтгэх өвсний хэмжээ, тн	Бэлтгэх арга
1	01					
2	02					
	Бүгд					

Хүснэгт 15. Нөхөн сэргээлт, тордолт хийх хадлангийн газрын судалгаа

Д/д	Арга хэмжээ	Газрын байршил	Талбайн хэмжээ, га-р	Зарцуулсан хөрөнгө* мян, төг	Хөрөнгийн эх үүсвэр
1	Услах				
2	Тордон сайжруулалт хийх				
3	Тарималжуулах				
4	Гэх мэт...				
	Бүгд				

*- Сайжруулах арга хэмжээ авсан бол хөрөнгийн хэмжээг бичих

Хүснэгт 16. Хадлангийн эзэмшилт, ашиглалтын өнөөгийн байдал

Д/д	Газрын харилцааны хэлбэрүүд	Тоо хэмжээ		
		Иргэн	ААНБ	Гадаадын байгууллага
1	Эзэмшүүлсэн			
2	Ашиглуулсан			
3	Өмчлүүлсэн			
	Бүгд			

7.6.5.Бэлчээрийн газар, түүний ашиглалт, хамгаалалтын байдал: Тухайн орон нутгийн бэлчээр ашиглалтын өнөөгийн байдал, өвөлжөө, хаваржааны байршил, багийн нарийвчлалтайгаар аймаг, нийслэлийн хэмжээнд бэлчээрийн даац багтаамж, хүрэлцээ, түүнийг нэмэгдүүлэх арга зам, нөхөн сэргээлт, тордон сайжруулалт хийх болон тарималжуулах бэлчээрийн газруудын байршил, хэмжээ, төрөл, бэлчээр сайжруулах талаар авч буй арга хэмжээ, улирлын бэлчээрийн зааг зэрэг мэдээллүүд орно.

7.6.6.Малчин өрхийн өвөлжөө, хаваржаа: Өвөлжөө, хаваржааны байршлын мэдээллийг сүүлийн үеийн байдлаар бэлэн мэдээлэл ашиглаж хил зааг тогтооно.

7.6.7.Бэлчээр усжуулалт: Тухайн аймаг, орон нутгийн бэлчээр дэх уст

цэг (худаг, булаг, шанд, гол горхи, нуур, хөв цөөрөм)-ийн тооллого, ашиглалтын байдлын судалгааг хөдөө аж ахуй болон байгаль орчин хариуцсан мэргэжилтнээс авч зурагт тэмдэглэнэ.

7.6.8.Отрын нөөц нутаг: Одоогийн ашиглаж байгаа отрын нутгийг тодорхойлж зураглах, цаашид отрын зориулалтаар ашиглах газрын байршлыг зураглах. Тухайн аймагт одоо байгаа отрын бүс нутаг дахь малын тоо, 1 га талбайн ургацын хэмжээ, даац, багтаамж, төлөв байдал, уст цэгийн тоо, ашиглалтын байдлыг тодорхойлж, зурагт оруулна. Уур амьсгалын өөрчлөлтийн Үндэсний илтгэлийн хамгийн сүүлийн хувилбараас бэлчээрийн даац, түүний нөхөн сэргэх чадварын ирээдүйн өөрчлөлтийн зургийг ашиглаж болно.

7.6.9.Бэлчээрийг хамгаалах, сайжруулах, нөхөн сэргээх: Хүний үйл ажиллагаагаар болон байгалийн бусад хүчин зүйлүүдийн нөлөөгөөр доройтож, талхлагдсан бэлчээрийн төлөв байдлыг тодорхойлж, цаашид хамгаалах, сайжруулах, усжуулах, нөхөн сэргээх, хортон мэрэгчтэй тэмцэх арга хэмжээнүүдийг тодорхойлох ажил хийгдэнэ.

Хүснэгт 17. Нөхөн сэргээлт, тордон сайжруулалт хийх газар, хэмжээ (га-гаар)

Д/д	Газрын доройтлын хэлбэрүүд	Байршил /Газар, усны нэр/	Хэмжээ, га-р	Тайлбар
1	Талхлагдсан бэлчээр-бүгд			
2	Үүнээс: Их			
3	Дунд зэрэг			
4	Элсэжсэн			
5	Намагжилт, давсжилт үүссэн			
6	Хортон мэрэгчид тархсан			
7	Үйлдвэр уурхайн үйл ажиллагаагаар ухагдаж хөндөгдсөн			
8	Үйлдвэр уурхайн үйл ажиллагаагаар бохирдсон			
9	Ахуйн бохирдлууд			
10	Гэх мэт...			
	Бүгд			

*-Сайжруулалт хийсэн бол талбай ба хөрөнгийн хэмжээ, эх үүсвэрийг судлах

Хүснэгт 18. Бэлчээр ашиглалтыг сайжруулахаар авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээ

Д/д	Авах арга хэмжээ	Газрын байршил	Хөрөнгө мян/төг	Тайлбар
1	Худаг, усан санг барих			
2	Худаг, усан санг засварлах			
3	Зам харгуйг сайжруулах			
4	Хашиж хамгаалах			
5	Гэх мэт . . .			
	Бүгд			

Тайлбар: Дээрх үзүүлэлтийг сум бүрээр нэгдсэн тайланд хавсаргана.

7.6.10.Эрчимжсэн, хагас эрчимжсэн мал аж ахуй: Тухайн аймаг, нийслэлд одоогийн байдлаар эрчимжсэн аж ахуй эрхэлж байгаа иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагын судалгааг авч, аж ахуйн төрөл, хүчин чадал, зах зээлийн талаарх мэдээллийг бүрдүүлнэ. Судалгаанд эрэгтэй, эмэгтэй, өрх толгойлсон иргэд, тусгай хэрэгцээт иргэдийг жигд хамруулна.

Хүснэгт 19. Эрчимжсэн мал аж ахуйн чиглэл, тоо

Д/д	Үйл ажиллагааны чиглэл	Тоо ширхэг	Хүчин чадал

1	Сүүний		
2	Гахай тахиа үржүүлгийн		
3	Махны		
4	Гэх мэт		

7.6.11.Мал тууврын зам: Мал тууврын замын маршрут, заагийг зураглах. Аймаг, нийслэлийн хэмжээнд сум, дүүрэг хооронд дайран өнгөрдөг мал тууврын замын чиглэлийг зурагт тэмдэглэх, уг тууврын замыг аль улиралд ашигладаг эсэх, замын маршрутын дагуух газар нутгийг нутгийн малчин өрх ямар улиралд ашигладаг эсэх, хичнээн тооны малчин өрх болон мал хамрагддаг эсэх талаарх судалгааг гүйцэтгэнэ.

7.6.12.Ашиглалтгүй бэлчээр: Тухайн орон нутагт огт ашиглалт явуулдаггүй, ашиглахад бэрхшээлтэй газрыг судалж, тогтоох ажлыг гүйцэтгэнэ. Өөрөөр хэлбэл уулын эгц хажуу, элс царамд дарагдсан газар, цөлжилтөд орсон гэх мэт шалтгааны улмаас хөдөө аж ахуйд ашиглахад тохиромжгүй буюу худаг усны хүрэлцээгүйгээс, хэт алслагдсан, зам харгуй байхгүйгээс ашиглагдахгүй байгаа газруудыг илрүүлэн тогтоож, зурагт оруулан ялгана.

7.6.13.Бусад ангиллын газраас бэлчээрт шилжсэн газар: Түүнчлэн бэлчээрээс бусад эдэлбэрт шилжсэн газрын байршил, бусад ангиллаас бэлчээрт ашиглагдаж буй газрын байршил зэрэг орно. Эдгээрээс ялангуяа тусгай хамгаалалттай газарт хамрагдаж буй бэлчээрийг тусгай хамгаалалттай газар нутгийн дотоод бүсчлэлтэй уялдуулан нарийвчлан авч үзэх, тусгай хамгаалалттай газар нутагт хамрагдах нутгууд тухайн аймаг, нийслэлийн бэлчээрийн хүрэлцээ, хангамжид хэрхэн нөлөөлж байгааг тусгана.

Хүснэгт 20. Бэлчээрээс бусад ангилалд шилжих газар, хэмжээ

Д/д	Бусад ангилалд шилжих бэлчээрийн хэмжээ, га-р					
	Хадлан	Фермерийн аж ахуйн бэлчээр	Газар тариалан	Тусгай хэрэгцээ, хамгаалалт	Уул уурхай	Гэх.мэт

Хүснэгт 21. Бусад ангиллаас бэлчээрт ашиглагдаж буй газар, хэмжээ

Д/д	Газрын сангийн ангилал	Талбай, га-р	Цаашдын ашиглалтын төлөв

7.6.14.Хөдөө аж ахуйн зориулалттай барилга, байгууламж: Барилга, байгууламжийн зориулалтаар ашиглаж буй газрын заагийг зураглах. Хөдөө аж ахуйн зориулалтаар ашиглагдаж байгаа барилга, байгууламжийн байршил, хэмжээ, зориулалтыг тулган шалгах, одоогийн ашиглалтын байдлыг тодорхойлж, бүрэн бүтэн эсэх, эвдэрч тоногдсон эсэх, байгууламжийг барьж байгуулсан огноо, хүчин чадал, багтаамж, хариуцдаг этгээд зэрэг мэдээллийг тодруулан судална.

7.7. Хот, тосгон бусад суурины ангиллын газар, түүний ашиглалт, хамгаалалт: Хот суурин газрын газар ашиглалтыг аймгийн төв болон цаашид бүсчилсэн хөгжлийн төлөвлөлтөөр аймаг, улсын зэрэглэлд хамрагдах сумын төвүүдэд дараах судалгааны ажлуудыг гүйцэтгэнэ. Үүнд:

7.7.1.Хотын барилгажсан газрын балансыг хотын хүн амд ногдох үзүүлэлтээр тооцон гаргах;

7.7.2.хотын ногоон байгууламжийн нийт хэмжээ, нэг хүнд ногдож байгаа үзүүлэлт;

7.7.3.хотын ерөнхий төлөвлөгөө болон одоогийн байдал, хотын хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөний хэрэгжилт, хотын функциональ бүсүүд (үйлдвэржилтийн бүс, орон сууцны бүс, засаг захиргаа, бизнесийн бүс, гэр хороолол)-ийн хил заагийг зохих масштабын байр зүйн зурагт тэмдэглэж, талбайн хэмжээг тодорхойлох;

7.7.4.хот, суурины суурьшлын бүс нутгийн хот байгуулалтын үнэлгээг хийх;

7.7.5.хотын функциональ бүсүүдийн хуваарилалт, түүнийг хот байгуулалтад хэрхэн мөрдөж байгаа талаар дүгнэх;

7.7.6.аймаг, нийслэл дэх нийт сум, дүүргийн хот суурин газрын өргөжин тэлэх цаашдын хандлагыг газар ашиглалтын хэрэгцээт болон тохиромжтой байдлын үнэлгээнд үндэслэн тогтоож, нийгэм, эдийн засаг, байгаль, газар зүйн нөхцөл нөөцтэй уялдуулан судалж, зурагт тусгах;

7.7.7.амралт сувилал, аялал зугаалгын бүс, хог хаягдал, оршуулгын газар, уламжлалт ёс, заншил, түүх соёлын өвийг хадгалан хамгаалах газруудын одоогийн төлөв байдал, байршлыг зохих масштабын байр зүйн зурагт тусгах;

7.7.8.дагуул хотыг хөгжүүлэх бүсийг тогтоох: Хотын байгаль орчин, ногоон бүсийн ашиглалт, хамгаалалтын байдал, бохирдлын зэрэг тогтоож, үнэлэлт дүгнэлт өгөх.

Хүснэгт 22. Хот суурин газрын шилжилт хөдөлгөөн ба хотын барилгажих нөөц газар

Д/д	Газрын зориулалт	Аль ангиллын газраас шилжих	Хэмжээ, га-аар
1	Барилгажихаар төлөвлөгдсөн нөөц		
2	...		
	Бүгд		

Хүснэгт 23. Хотын газрын доройтлын байдал

Д/д	Газрын доройтлын хэлбэрүүд	Байршил /газар, усны нэр/	Хэмжээ, га-р	Тайлбар
1	Хөрсний гүний ба өнгөн бохирдол			
2	Уруйд идэгдсэн			
3	Өнгөн бүрхэвч нь зулгарсан			
4	Элсэжсэн			
5	Намагжилт, давсжилт үүссэн			
6	Хортон мэрэгчид тархсан			
7	Үйлдвэр уурхайн үйл ажиллагаагаар ухагдаж төнхөгдсөн			
8	Үйлдвэр уурхайн үйл ажиллагаагаар бохирдсон			
9	Гэх мэт...			
	Бүгд			

Хүснэгт 24. Нөхөн сэргээлт, тордолт хийх газрын судалгаа

Д/д	Арга хэмжээ	Газрын байршил	Талбайн хэмжээ, га-р	Зарцуулсан хөрөнгө мян/төг	Хөрөнгийн эх үүсвэр
1	Ойн зурвас байгуулах				
2	Эвдэрсэн хөрсийг нөхөн сэргээх				
3	Зүлэгжүүлэх, цэцэрлэгжүүлэх				

4	гэх мэт...				
	Бүгд				

Хүснэгт 25. Хот суурины газрын харилцааны өнөөгийн байдал

Д/д	Газрын харилцааны хэлбэрүүд	Тоо хэмжээ		
		Иргэн	ААНБ	Иргэн
1	Эзэмшүүлсэн			
2	Ашиглуулсан			
3	Өмчлүүлсэн			

7.7.9.Амралт, рашаан сувиллын газрын ашиглалт, хамгаалалтын одоогийн байдал: Тухайн орон нутагт хичнээн хэмжээний амралт, сувилал болон хүүхдийн зуслангийн газар байршиж байгаа ба тэдгээрийн эдэлбэр газарт болон орчин тойрны газар ашиглалтын байдалд хамтад нь үнэлэлт, дүгнэлт өгнө.

7.7.10.Үйлдвэр уурхайн газрын ашиглалт, хамгаалалтын байдал: Энэ чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулж буй ашигт малтмалын ашиглалтын болон түгээмэл тархацтай ашигт малтмал болон тоосгоны үйлдвэр, бусад карьеруудын газар ашиглалтын өнөөгийн байдал, тэдгээрийн орчны газарт хамтад нь үнэлэлт, дүгнэлт өгч, судалгааны ажлыг гүйцэтгэнэ.

7.8.Зам, шугам сүлжээний ангиллын газар, түүний ашиглалт:Авто замын зориулалт хэмжээ, төрөл, төмөр замын эдэлбэр газар, хамгаалалтын зурвас, төмөр замын өртөөний орон сууц, үйлчилгээний зориулалттай газрын ашиглалтын байдал багтана.

7.8.1.Төмөр замын өртөөн дээрх орон сууц, үйлчилгээний зориулалтын газрын хэмжээ, ашиглалтын байдалд үнэлэлт, дүгнэлт өгнө.

7.8.2.Орон нутгийн зам дагаж үүссэн олон салаа зам болон хээрийн замын ашиглалтын байдлыг судалж, байршил, төлөв байдлыг тодорхойлж, зурагт оруулна.

Хүснэгт 26. Авто болон төмөр замын зурвас газар

Д/д	Суурь он	Төлөвлөгдөж буй									
		Замын ангилал	Замын чиглэл	Замын урт км-р	Замын зурвас газрын тооцоо	Замын чиглэл	I-II	III-IV	Урт км	Зурвасын тооцоо	Нийт дүн
Авто зам	Улсын чанартай										
	Аймаг орон нутгийн чанартай										
	Сум хоорондын										
	Аж ахуйн хоорондын чанартай										
Төмөр зам											

7.9.Ойн сан бүхий газрын ашиглалт, хамгаалалт: Тухайн аймаг, нийслэлийн нутаг дэвсгэрийн зохих масштабын байр зүйн зураг дээр ойн сангийн бүс, тусгай хамгаалалттай газрын ой, төв суурин газрын ногоон бүсийн ойн хил зааг, тархалтыг тэмдэглэн хээрийн судалгааны ажлын зураг бэлтгэнэ. Энэ нь ойн сан бүхий газарт орсон өөрчлөлтийг тодотгох болон ой зохион байгуулалт хийх төлөвлөгөөг

боловсруулах ажлын суурь болж өгнө.

7.9.1.Ойн сангийн өөрчлөлтийг тодотгох хээрийн ажлаар тухайн ойн тархалт, ойн бүтэц, бүрэлдэхүүн, ойн хэв шинж хөрс, ургамлын нөмрөг, газрын налуу, зүг чиг, байрлал зэрэг үзүүлэлтүүдийг тодорхойлон ойн төлөв байдалд үнэлэлт өгөхөөс гадна ойн талбайн ангилал, нөөцийг шинэчлэн тогтоож, өөрчлөлт гарсан хэсэглэл, ялгарлын зураглал үйлдэж, ойн аж ахуйн арга хэмжээний чиглэлийг тогтооно.

Хүснэгт 27. Ойн ашиглалт, хамгаалалтын ангилал

Ангилал	Бүрэлдэхүүнд багтах газар	Хэмжээ, га-р	Тайлбар
1.Онцгой бүсийн ой	1.Дархан газрын онгон бүсийн ой		
	2.Байгалийн цогцолборт газрын онцгой бүсийн ой		
	3.Цармын бүсийн ой		
2.Хамгаалалтын бүсийн ой	1.ДЦГ-ын хамгаалалтын бүсийн ой		
	2.ДЦГ-ын хязгаарлалтын бүсийн ой		
	3.БЦГ-ын аялал жуулчлалын бүсийн ой		
	4.БНГ-ын хязгаарлалтын бүсэд байгаа ой		
	5.БНГ-т байгаа ой		
	6.БДГ-т байгаа ой		
	7.Хот, тосгон суурины ногоон бүсэд хамрагдах ой		
	8.Ойн хориотой зурвас		
	9. Ширэнгэ		
	10. Төгөл мод		
	11. Сөөг		
	12. Гучин хэмээс налууд ургасан ой		
	13. Мод сөөг бүхий баян бүрд		
3.Ашиглалтын бүсийн ой	1.Ой зохион байгуулалт хэрэглээний мод бэлтгэх зориулалтаар тогтоогдсон ой бүхий газар		
	2. Орон нутгийн зөвшөөрлөөр бэлтгэдэг газар		
4.Бусад ой бүхий газар	1. Мод үржүүлгийн газар		
	2. Ойн цоорхой		
	3. Мод бэлтгэсэн талбай		
	4. Түймэрт шатсан ой		
	5. Ойн захас гадагш 100 м хүртэл өргөнтэй өвслөг ургамалт зурвас		
	6. Ойн санд шилжүүлээгүй зурвас		
	7. Тариалангийн талбайн ойн зурвас		

7.9.2.Уур амьсгалын өөрчлөлт ойн нөөцөд нөлөөлснийг ойн түймрийн давтагдал, ойн өвчин, хөнөөлт шавжийн тархалт, олшролт, ойн ургамалжлын хэв шинжийн өөрчлөлтөөр үнэлнэ. Тухайн аймаг, нийслэлийн нутаг дэвсгэр дэх ойн сан бүхий газрын талбайн өөрчлөлтийг гаргаж хүснэгт болон графикаар харуулж, зөрүүг 10 жилээр харьцуулна.

Хүснэгт 28.аймаг, нийслэлийн ойн сан бүхий газрын өөрчлөлт, оноор

Ойн сан бүхий газар	Талбайн хэмжээ, га	
	20... он	Зөрүү +, -
Ойн сан бүхий газар		
Ой модоор бүрхэгдсэн газар		
Ой модыг нь огтолсон газар		
Мод үржүүлгийн газар		
Ой тэлэн ургах нөөц газар		
Ойн сангийн бусад газар		

7.9.3.Ойгоос хөдөө аж ахуй, бэлчээр, уул уурхай болон хот суурины

эдэлбэр газар, дэд бүтэц, зам, шугам сүлжээний газарт шилжсэн талбай, эсвэл аливаа үйл ажиллагааны уршгаар ой мод байгалийн жамаар ахин нөхөн сэргэх боломжгүй болсон, мөн сүйтгэгч хүчин зүйлсийн нөлөөнд өртсөн, байгаль орчны нөхцөл өөрчлөгдсөний улмаас ойн бүрхэц (ой модоор бүрхэгдсэн газар) хомсодсон талаар ялгаж, дүгнэлт гарган талбайн өсөлт бууралтыг хувиар илэрхийлнэ. (Модыг хавтгайруулан огтолсон боловч ойрын 10 жилд ой мод нь байгалийн жамаар өөрөө нөхөн сэргэх бололцоотой, эсвэл мод тарих, байгалийн сэргэн ургалтыг дэмжих замаар ойжуулалт хийсэн газрыг ойн хомсдолд оруулдаггүй. Үүнээс гадна ойн түймэрт шатсан газар нь ихэвчлэн байгалийн жамаар сэргэн ургадаг тул үүнийг ойн хомсдол гэж үзэхгүй).

7.9.4.Ойн түймрийн давтагдал: Тухайн аймаг, нийслэл, сум, дүүрэгт гарсан ойн түймрийн давтагдлыг Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагаас баталсан “Ойн мэдээллийн сангийн бүртгэл, тайлангийн маягт, тэдгээрийг хөтлөх журам”-ын 3 дугаар хавсралт Ойн түймрийн мэдээ /ОМ- 3/, Ойн сангийн хомсдол, доройтол, түүний нөхөн сэргээлт, хамгааллын тайлан /1- БОХ 3.2/ зэрэг мэдээ тайлан, бусад эх сурвалжаас авч доорх хүснэгтээр нэгтгэнэ.

Хүснэгт 29. аймаг, нийслэлийнонд гарсан ойн түймрийн давтагдал

Он аймаг,нийслэл сум, дүүрэг	Сум 1	Сум2	Сум 3
	Түймэрт нэрвэгдсэн талбайн хэмжээ, га				
	Талбайн солбицол, байршил				
	Түймэрт нэрвэгдсэн талбайн хэмжээ				

Тайлбар:УЦУОСМХүрээлэнгээс боловсруулан гаргадаг ой, хээрийн түймрийг хиймэл дагуулын мэдээгээр илрүүлж, шатсан талбайг зурагладаг түймрийн давтагдлын зурагт дүн шинжилгээ хийж болно.

7.9.5.Ойн өвчин, хөнөөлт шавжийн тархалт, олшролт: Тухайн аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн ойн өвчин, хөнөөлт шавжийн тархалт, олшролтыг Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагаас баталсан “Ойн мэдээллийн сангийн бүртгэл, тайлангийн маягт, тэдгээрийг хөтлөх журам”-ын 4 дүгээр хавсралт Ойг хөнөөлт шавж өвчнөөс хамгаалах тайлан (ОМ-4) , Ойн сангийн хомсдол, доройтол, түүний нөхөн сэргээлт, хамгааллын тайлан (1-БОХ 3.2) зэрэг мэдээ тайлан, бусад эх сурвалжаас авч доорх хүснэгтээр нэгтгэнэ.

Хүснэгт 30..... аймаг, нийслэлийн ойн өвчин, хөнөөлт шавжийн тархалт, олшролт, .. оноор

Он аймаг,нийслэл сум, дүүрэг	Сум 1	Сум2	Сум 3
	Ойн өвчин тархсан газрын байршил				
	Ойн өвчин тархсан талбайн хэмжээ, га				
	Ойн хөнөөлт шавжид нэрвэгдсэн газрын байршил				
	Ойн хөнөөлт шавжид нэрвэгдсэн талбайн хэмжээ, га				
	Талбайн солбицол				
	Ойн хөнөөлт шавжид нэрвэгдсэн				

талбайн хэмжээ, га

Тайлбар: Аймаг, нийслэлийн ерөнхий төлөвлөгөөнд ойн өвчин, хөнөөлт шавжийн тархалтыг сүүлийн жилээр дээрх хүснэгтэд харуулж талбайн солбицол, байршлыг зурагт буулгана.

7.10. Усны сангийн ангиллын газар, түүний ашиглалт, хамгаалалт: Гадаргын ба гүний усны эх үүсвэрүүдийн бохирдлын нөхцөл шалтгаан, эрүүл ахуйн хамгаалалтын бүсийн ашиглалтын байдалд үнэлэлт өгч, тодруулга хийнэ. Хамгаалалтын бүс дотор үйл ажиллагаа явуулж байгаа чиглэл тэдгээрийн газар ашиглалт, усны эхийг бохирдуулагч эх үүсвэрийн гарал үүсэлд үнэлгээ өгч дүгнэлт гаргах ажлыг гүйцэтгэнэ.

Хүснэгт 31. Гадаргын усны судалгаа

Гол нуурын нэр	Эзлэх талбай, м3	Усны нөөц	Усны чанар
	Усан толио	Эрэг орчмын газар	
1.			
2.			

Хүснэгт 32. Гүний ус ашиглалтын судалгаа*

Худгийн төрөл	Газрын байршил	Усны нөөц	Ашиглалтад орсон он	Ашиглалтын өнөөгийн байдал

*- Цаашид гаргах худгийн байршлыг оруулах

7.11. Тухайн аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн нутаг дэвсгэр дэх усны сан бүхий газрын мэдээллийг Усны нөөц, хомсдол, хамгаалал (БОХ-2.1), Ус ашиглалт (БОХ-2.2), Сав газрын усны тооллогын дүн мэдээ, Улсын усны менежментийн төлөвлөгөө, Байгаль орчны мэдээллийн сангийн “Ус рашааны мэдээллийн сан” зэрэг мэдээ тайлан, бусад эх сурвалжаас авч доорх хүснэгтээр нэгтгэнэ. Уур амьсгалын өөрчлөлтийн Үндэсний илтгэлийн хамгийн сүүлийн хувилбараас ууршилт, цэвдэг, урсацын гүний өөрчлөлтийн зургуудыг ашиглана.

Хүснэгт 33.аймаг, нийслэлийн усны нөөцийн хомсдол, түүний өөрчлөлт, оноор

Д/д	Гадаргын ус	Гадаргын усны горим			Тайлбар
		Байнгын урсацтай	Түр зуурын урсацтай	Хатаж, ширгэсэн	
1	Гол, мөрөн				
2	Нуур, тойром				
3	Булаг, шанд				
4	Рашаан				
5	Усан сан (хөв, цөөрөм)				
6	Мөсөн гол, мөнх цас				

7.12. Тусгай хэрэгцээний ангиллын газар, түүний ашиглалт хамгаалалтын одоогийн байдал: Үйлдвэр, уурхай, амралт сувилал болон тусгай хамгаалалттай газрын ашиглалт хамгаалалт, цаашид тусгай хамгаалалт, хэрэгцээнд авах боломж, шаардлага, хэмжээ, хил заагийг зурагт харуулна.

Хүснэгт 34. Тусгай хэрэгцээний газрын судалгаа

Д/д	Газрын нэр	Ашиглалтын зориулалт	Олгогдсон газрын хэмжээ, га-р	Цаашид олгогдох хэмжээ, га-р
1.	Үйлдвэр уурхайн газар			

1			
2			
2.Аялал жуулчлал амралт, сувилал, зугаалгын газар			
1			
2			
3.Газрыг хадгалан хамгаалах бүс			
1		Байгалийн ховор нандин тогтоц	
2		Түүх соёл, антропологийн	
3		Батлан хамгаалах, аюулгүй байдлын	
4.Бусад			

7.13. Аялал жуулчлал, амралт, сувилал, ангийн отог хөгжүүлж буй болон цаашид хөгжүүлэхээр төлөвлөж буй газруудын судалгаа, аяллын маршрут, аялал жуулчлалын бүсийг зурагт тэмдэгжүүлсэн байна.

Хүснэгт 35. Тусгай хамгаалалтад авсан болон авахаар төлөвлөж буй газрын судалгаа

Тусгай хамгаалалттай газрын нэр	Ангилал	Хамрах талбай, га-р	Тусгай хамгаалалтад авах үндэслэл

7.14. Улсын хилийн зурвас газрын ашиглалтын байдал: Хилийн зурвас газарт үйл ажиллагаа явуулж байгаа чиглэл, зурвас газрын хэмжээг багасгах нөхцөл шаардлага тухайн орон нутагт байгаа эсэх талаар дүгнэлт өгнө.

7.15. Шинжлэх ухаан, технологийн сорилт туршилт болон байгаль орчин цаг агаарын төлөв байдлын байнгын ажиглалтын талбайн ашиглалтын байдал: Энэ чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулж буй объектууд болон газруудын байршлыг зурагт оруулж тэмдэглэнэ.

7.16. Газрын доройтлын үнэлгээг аймаг, нийслэлийн түвшинд НҮБ-ын Цөлжилттэй тэмцэх конвенцын үндсэн 3 шалгуур ашиглан газарзүйн мэдээллийн системийн хэрэгслээр үнэлнэ.

7.17. Сум, дүүргийн түвшинд газрын доройтол нь газар дээр хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа, газар ашиглалтын бодит нөлөөллийг илэрхийлэх нь чухал тул шинжээчид суурилсан үнэлгээний арга болох газрын доройтлын зураглалыг ашиглана.

7.18. Зэрлэг амьтны чухал амьдрах орчин, тархац болон холбоос нутгийн судалгааны зургийг аймгийн газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөлтөд ашиглана. Үүнд: авто болон төмөр зам, уул уурхайн ашиглалтын болон хайгуулын тусгай зөвшөөрлийн талбай, өндөр хүчдэлийн шугам сүлжээ, улирлын бэлчээр, хадлан, өвөлжөө, хаваржаа, тариалангийн газрын орон зайн байршлыг харгалзан дүн шинжилгээ хийнэ. Дүн шинжилгээнд тулгуурлан хамгааллын менежментийг орон нутгийн төлөөлөлтэй хамтран тодорхойлох, улмаар орон нутгийн тусгай хамгаалалттай газар нутагт зайлшгүй авах шаардлагатай газруудын байршлыг тодорхойлно. Нүүдлийн зүйлүүдийг чөлөөтэй нэвтрүүлэх гүүрэн, нүхэн, нэг түвшний экологийн гарц, гарам, зэрлэг амьтдад сөрөг нөлөө багатай хашааг төлөвлөж зураглах ба ингэхдээ холбогдох стандарт, зөвлөмжүүдийг баримтална.

7.19. Зэрлэг амьтны чухал амьдрах орчин, ус намгархаг газар, гол мөрний

урсац бүрэлдэх эх, биологийн олон янз байдлаар баялаг газар нутгуудыг тодотгож зураглахдаа нутгийн иргэдтэй ярилцаж санал авна.

7.20. Ургамалжилтын тархалт, хөрсний хэв шинж, амьтны тархалт, экосистем, ландшафтын мэдээллийг хээрийн судалгааны үеэр тодотгоно.

7.21. Газрын нөөц, газар ашиглалтын бэлтгэл болон хээрийн тодруулалт судалгааны эцэст газар ашиглалт-газрын бүрхэвчийн зураг үйлдэх бөгөөд энэ нь цаашид газрыг бүсчлэн хуваарилах төслийн суурь зураг болж ашиглагдана. Газар ашиглалтын зурагт тухайн нутагт судалгаа явуулах үед байсан газар ашиглалтын бүх л хил хязгаарыг байгаль орчны болон газрын экологийн нөхцөлийн хамт зураглан харуулна. Үүнд:

7.21.1. Хөдөө аж ахуйн эдэлбэр газрын байршил (хадлан, тариалан, жимс жимсгэнийн талбай, атаржсан газар, сайжруулсан, хашиж хамгаалсан газрууд)

7.21.2. улирлын бэлчээрийн зааг, ашиглагдахгүй байгаа, усжуулагдаагүй, талхлагдсан бэлчээрийн байршил;

7.21.3. мал аж ахуй, газар тариалангийн үйлдвэрлэлийн барилга байгууламжууд (өвөлжөө, хаваржаа, үр тарианы аж ахуйн байршил гэх мэт);

7.21.4. мал тууврын зам, аймаг, сум дундын отрын нутгууд, тэдгээрийн төв суурин, дамжин өнгөрөх бэлчээр;

7.21.5. тусгай хэрэгцээний зориулалтаар ашиглагдаж байгаа бүх газрууд (үйлдвэр, уурхай, амралт сувилал, тусгай хамгаалалттай газар нутгууд, батлан хамгаалах зориулалтын газар гэх мэт);

7.21.6. инженерийн ба энгийн хийцтэй уст цэгүүд, байгалийн ил задгай ус, (нуур, гол горхи, булаг шанд гэх мэт) бэлчээр усжуулалтын хил зааг;

7.21.7. ойн талбай, заган ой, ойжуулсан талбай;

7.21.8. цөлжсөн талбай, элс бүхий газар, элсэжсэн газар гэх мэт.

7.21.9. ургамалжилтын зураг

7.21.10. амьтны тархалтын зураг

7.21.11. экосистемийн ангиллын зураг (эмзэг экосистем, хүлэрт намаг, татмын ой гэх мэт)

7.21.12. ландшафтын зураг

7.21.13. биологийн олон янз байдлын чухал амьдрах орчны зураг

7.21.14. нүүдлийн зүйлүүдийн холбоос нутгийн байршлын зураг гэх мэт.

Найм. Олон нийтийн саналыг авах

8.1. Олон нийтийн санал авах ажлын хүрээнд гүйцэтгэх үйл ажиллагааг Хүснэгт 36-т заасан дэд бүлгүүдээр гүйцэтгэнэ.

Хүснэгт 36. Олон нийтийн санал авах дэд үе шат, гүйцэтгэх ажил, хугацаа (сараар)

Үе шат	Дэд үе шат	Хийгдэх ажил	Норматив хугацаа
Үе шат 4: Олон нийтийн санал 3 сар	4.1. Хэлэлцүүлэг, ярилцлага зохион байгуулах	4.1.1. Хэлэлцүүлэг, ярилцлага зохион байгуулж санал авах; 4.1.2. Орон нутгийн Засаг даргын зөвлөлөөр хэлэлцүүлж, саналыг тусгах; 4.1.3. Аймаг, нийслэлийн газрын	1.5

		мэргэжлийн байгууллага, агентлагуудаар хэлэлцүүлж, саналыг тусгах; 4.1.4.Иргэд олон нийтийн уулзалт, хэлэлцүүлэг зохион байгуулж саналыг тусгах.	
	4.2.Саналыг цахимаар болон цаасаар авах	4.2.1.Мэргэжлийн байгууллага болон мэргэжилтнүүдийн саналыг боловсруулсан загварын дагуу цахим систем болон бичгээр авах; 4.2.2.Иргэдийн саналыг боловсруулсан загварын дагуу цахим систем болон бичгээр саналыг авах.	1
	4.3. Хэлэлцүүлэг, саналын үр дүнг гаргах	4.3.1.Хэлэлцүүлэг, саналын үр дүнг төлөвлөгөөнд тусгах	0.5

8.2.Хээрийн судалгааны үеэр аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн удирдлагуудтай уулзалт, иргэд, олон нийттэй ярилцлага зохион байгуулж, ерөнхий төлөвлөгөөний талаар мэдээлэл өгч, гарах үр дүн, ач холбогдол, үр дүнг танилцуулна. Энэхүү хээрийн судалгаанд Хавсралт 2-д харуулсан аймаг, нийслэлийн хөгжлийн шинжилгээний төслийг боловсруулж, танилцуулна.

8.3.Иргэд, олон нийтийн саналыг ерөнхий төлөвлөгөөнд тусгахдаа уулзалт, ярилцлага, бүлгийн хэлэлцүүлэг, санал асуулгын судалгаа авах зэрэг аргуудыг ашиглах ба “Социологийн судалгааны аргачлал”, “Асуудлын шинжилгээ”, “Байгалийн нөөцийн зураглал”, “Нүүдлийн зураглал” зэрэг оролцооны аргуудаас ашиглана.

8.4.Уулзалтыг аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Засаг дарга, Засаг даргын орлогч, иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын дарга, төлөөлөгчид, аймаг, нийслэлийн харьяа хэрэгжүүлэгч агентлагуудын холбогдох албан тушаалтан болон нутаг орноо сайн мэддэг нутгийн иргэдтэй урьдчилан тохиролцсоны дагуу зохион байгуулна. Уулзалтад оролцсон хүмүүсийн бүртгэлийг Загвар 1-ээр, мөн иргэд, олон нийтээс гарсан санал, хүсэлтийг Загвар 2-ын дагуу авна.

8.5.Уулзалтад нас, хүйсийн харьцаа, тусгай хэрэгцээт иргэдийг жигд оролцуулна. Ярилцлага, хэлэлцүүлэг зохион байгуулах, санал авахдаа оролцоог нэмэгдүүлэхийн тулд аль болох иргэд хүрч очиход чирэгдэл багатай газар болон цаг хугацааг сайтар харгалзан сонгоно.

Загвар 1. Уулзалтад оролцогчдын бүртгэл

..... аймгийн/нийслэлийнсумын/дүүргийн уулзалтад оролцогчдын бүртгэл						
..... /		/		20__оны __сар __өдөр		
гарын үсэг		овог, нэр				
Д/д	Овог нэр	Нас	Хүйс	Албан тушаал	Утасны дугаар	Гарын үсэг
1						
2						
3						
4						
5						
6						
7						
8						

Загвар 4. Ярилцлагын тэмдэглэлийн хуудас

..... аймгийн/нийслэлийн сумын/дүүргийн	ярилцлагын
тэмдэглэлийн хуудас		
Тэмдэглэл хөтөлсөн:	№.....	20__оны __сар __өдөр
Овог, нэр		
Уулзалт ... цаг ... минутад эхэлж, ... цаг ... минутад дуусав.		
Уулзалтад хүн оролцов.....газарт зохион байгуулав.		
Асуулт 1:		
.....		
Хариулт 1:		
.....		
Санал 1: албан тушаал..... овог,		
нэр:.....		
Санал 2: албан тушаал..... овог,		
нэр:.....		
Тэмдэглэлтэй танилцсан: /		
/гарын үсэг/ /овог, нэр/		
.....		
/албан тушаал/		

8.7. Аймаг, нийслэлийн газар ашиглалтын өнөөгийн нөхцөл байдалд нөлөөлж буй дотоод, гадаад хүчин зүйлийг үнэн зөв тодорхойлох, газар ашиглалтын нөхцөл байдалд дүн шинжилгээ хийж, газар ашиглалтын онцлогийг тодруулах үүднээс зорилтот бүлгүүдийг хамарсан хэлэлцүүлгийг зохион байгуулна. Хэлэлцүүлгийг дараах бүлгүүдтэй хийнэ.

8.7.1. Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Засаг даргын тамгын газрын ажилтан (Удирдах болон гүйцэтгэх түвшний албан хаагчид);

8.7.2. төрийн үйлчилгээний ажилчид (Багш, эмч, туслах үйлчилгээний ажилтан гэх мэт);

8.7.3. төрийн бус байгууллагууд (Эмэгтэйчүүд, эрэгтэйчүүд, залуучуудын эрх ашгийг хамгаалдаг байгууллагын төлөөлөл гэх мэт);

8.7.4. банк, санхүү, үйлдвэрлэл, үйлчилгээ, аж ахуй эрхлэгчид;

8.8. Хэлэлцүүлэгт оролцогчдоор ерөнхий болон дэлгэрэнгүй газар ашиглалтын бүсчлэлийн хил заагийн төслийг хэлэлцүүлж, саналыг зуруулж болно.

8.9. Нийгэм, эдийн засгийн эрэлт, хэрэгцээнд тулгуурлан шинээр бий болгох жуулчны бааз, отог, амралт, сувиллын газрын байршлыг тогтоох, зураглах болон тухайн сумын онцлогоос хамаарсан бусад асуудлуудыг нэмж тодорхойлж, зураглана.

8.10. Хэлэлцүүлэг хийхэд анхаарах асуудлууд:

8.10.1. Хэлэлцүүлэг, ярилцлагыг судлаач өөрийнхөө үзэл бодлын үүднээс хөтөлж, өөрийн байр сууринаас асуудалд хандахгүй байх;

8.10.2. нутгийн иргэд, тэдний зан заншил, соёл, мэдлэгийг хүндэтгэн харьцах;

8.10.3. хариултын хувилбаруудыг оролцогчдод хэлэлгүй, зөвхөн оролцогчдод санаа өгөх зорилгоор судлаач өөрөө ашиглана;

8.10.4. ярилцлагаас аль болох чанартай үр дүнг авахад анхаарах;

8.10.5.чиглүүлж буй асуудлуудад хэтэрхий товч хариултууд авахгүй байх (Тухайлбал бэрхшээл байгаа эсэх гэсэн асуултад тийм, үгүй гэсэн хариулт нь хангалтгүй) ;

8.10.6.хүмүүсийг аль болох бүгдийг нь ярилцлагад татан оролцуулах, саналыг тусгах;

8.10.7.хэлэлцүүлэг, ярилцлага зорилгоосоо өөр зүйлд хөтлөгдөх гээд байвал асуудлаа зөв чиглүүлэхэд анхаарах. Өөрөөр хэлбэл хүмүүс сэдвээс хазайж, хадуурч, хэтэрхий улс төржих, ярилцлагыг үймүүлэх, цаг хугацаа дэмий үрэхээс зайлсхийх хэрэгтэй;

8.10.8.хэн нэгэн давамгайлж ярихгүй байх орчин бүрдүүлж, хүн бүрт саналаа хэлэх боломж, орон зай олгох;

8.10.9.бүлгийн хэлэлцүүлгийг удирдагч асуултыг өдөөх, асуултын далд утгыг илрүүлэх чиглэлээр тавина;

8.10.10.асуултын хариултаар гарсан олон хувилбарыг бүгдийг нь бичиж тэмдэглэж авна;

8.10.11.бүлгийн хэлэлцүүлгээр гарсан саналууд нь нэгтгэж үнэлэлт, дүгнэлт гаргах боломжтой байх шаардлагатай;

8.10.12.сум, дүүргийн удирдлага, мэргэжилтнүүд, иргэдийн төлөөлөлтэй хийх бүлгийн хэлэлцүүлгийн асуултуудын жишээг загвар 5-д харуулав.

Загвар 5. Зорилтот бүлгийн хэлэлцүүлгийн асуултууд

Хэлэлцүүлгийн асуултууд /Жишээ/

1. Тухайн аймаг/нийслэл, сум/дүүргийн газар ашиглалтын өнөөгийн байдал, цаашдын хөгжлийн чиг хандлага?
2. Танай аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн газрын чиглэлээр баримтлах бодлого?
3. Газар нутгаа ямар ямар зориулалтаар ашиглах хүсэлтэй байгаа, үндэслэл нь юу вэ?
4. Танай сум, дүүрэгт хөдөө аж ахуйн чиглэлээр хөгжүүлэх санал бодол?
 - Бэлчээр
 - Хадлан
 - Тариалан
 - Усжуулах тариалан
 - Эрчимжсэн аж ахуй
 - Хөдөө аж ахуйн барилга байгууламж гэх мэт.
5. Хот суурин газрын хөгжлийн чиг хандлага, санал бодол?
 - Суурин газрын байршил
 - Төрийн байгууллагын байршил
 - Аж ахуйн нэгжийн газар ашиглах байршил
 - Үйлдвэр, үйлчилгээний газрын байршил
 - Гэр хорооллын газрын байршил
 - Зүлэг, цэцэрлэгт хүрээлэн, амралтын газрын байршил гэх мэт.
6. Зам, шугам сүлжээний газрын санал бодол?
 - Шинээр барих авто зам
 - Шинээр барих цахилгааны шугам
 - Инженерийн шугам, сүлжээ гэх мэт.
7. Усан сангийн газрын санал бодол?
 - Шинээр гаргах уст цэгийн санал, байршил
 - Усан сан байгуулах санал, байршил гэх мэт
8. Ойн сангийн газрын санал бодол?
 - Ой мод тарих
 - Мод үржүүлгийн газар гэх мэт
9. Амьтан, ургамал хаана их тархсан байдаг вэ?
10. Та нэн ховор, ховор амьтан ургамлаас мэдэх үү?
11. Бэлчээр, хадлангийн газар нь зэрлэг амьтдын идээших нутаг болдог талаар таны бодол?
12. Амьтан, ургамлыг хамгаалах нутгийн иргэдийн уламжлалт мэдлэг, хандлага?
13. Тусгай хэрэгцээний газар ашиглалтын тухай гэх мэт.

8.11. Аймаг, нийслэлийн нийгэм, эдийн засгийн холбогдолтой судалгааг нийт өрх, аж ахуйн нэгж, байгууллагуудын төлөөллөөс авна. Тэднээс газар ашиглалт, байгалийн нөөц, баялгийн ашиглалттай холбоотой саналыг авахдаа Загвар 6-г ашиглана.

8.12. Уулзалт, ярилцлага, хэлэлцүүлэг, санал асуулгын судалгаанд аймаг, нийслэлийн бүх сум, дүүргийн иргэдийн төлөөллийг жигд хамруулбал зохино.

Загвар 6. Санал авах хуудас

Санал авах хуудас			
№			
Овог, нэр	/иргэн, хуулийн этгээд/ <i>доогуур зурах</i>		20__оны __сар __өдөр
Хүйс	/Эрэгтэй, эмэгтэй/ <i>доогуур зурах</i>		
Аймаг, нийслэл:	Сум, дүүрэг:	Баг, хороо:	
		Утас:	
Санал:		
Тэмдэглэл:		
	САНАЛ ӨГСӨН:	/	/
	ТЭМДЭГЛЭЛ ХӨТӨЛСӨН:.....	/	/

Ес. Материал боловсруулалт

9.1. Материал боловсруулалтын ажлын хүрээнд гүйцэтгэх үйл ажиллагааг Хүснэгт 37-т заасан дэд үе шатны дагуу хийж гүйцэтгэнэ.

Хүснэгт 37. Материал боловсруулалтын дэд үе шат, гүйцэтгэх ажил, хугацаа (сараар)

Үе шат	Дэд үе шат	Хийгдэх ажил	Норматив хугацаа
Үе шат 5: Материал боловсруулалт 2 сар	5.1. Хөгжлийн асуудалд дүн шинжилгээ хийх	5.1.1. СВOT (SWOT) буюу гадаад дотоод орчны шинжилгээ хийх; 5.1.2. ПЭСТЭЛ (PESTEL) буюу улс төр, нийгэм, эдийн засгийн шинжилгээ хийх.	0.2
	5.2. Байгаль-аж ахуй нутаг дэвсгэрийн мужлал, агро-экологийн бүсчлэлд үндэслэн бодлогын бүсийг зураглах	5.2.1. Байгаль-аж ахуй нутаг дэвсгэрийн мужлалыг тодруулж зураглах; 5.2.2. Бэлчээр ашиглалтын газрын бодлогын бүсийг тодруулж зураглах 5.2.2.1. Уламжлалт бэлчээр ашиглалтын газрын бодлогын бүсийг тодруулж зураглах; 5.2.2.2. Эрчимжсэн мал аж ахуйн газрын ашиглалтын бодлогын бүсийг тодруулж зураглах. 5.2.3. Газар тариалангийн	1

		<p>бодлогын бүсийг тодруулж зураглах</p> <p>5.2.3.1.Усалгаагүй газар тариалангийн бүсийг тодруулж зураглах;</p> <p>5.2.3.2.Усалгаатай газар тариалангийн бүсийг тодруулж зураг зураглах;</p> <p>5.2.3.3.Атаршсан болон атар эзэмших газрыг тодруулж зураглах.</p> <p>5.2.4.Хот суурин газрын газар ашиглалтын бодлогын бүсийг тодруулж зураглах</p> <p>5.2.4.1.Хот суурин газрын газар ашиглалтын чиг үүргийн бүсийг тодруулж зураглах;</p> <p>5.2.4.2.Уурхайн газрын газар ашиглалт, хамгаалалт, нөхөн сэргээлтийн бодлогын бүсийг тодруулж зураглах.</p> <p>5.2.5.Дэд бүтцийн газар ашиглалт, хамгаалалтын бодлогын бүсийг тодруулж зураглах (Төмөр зам, авто зам, цахилгаан, холбоо мэдээлэл гэх мэт) ;</p> <p>5.2.6.Тусгай хэрэгцээний газар ашиглалт, хамгаалалтын бодлогын бүсийг тодруулж зураглах;</p> <p>5.2.7.Аялал жуулчлалын газрын бодлогын бүсийг тодруулж зураглах;</p> <p>5.2.8.Ойн сан бүхий газрын ашиглалт, хамгаалалт, нөхөн сэргээлтийн бодлогын бүсийг тодруулж зураглах;</p> <p>5.2.9.Усны сан бүхий газрын ашиглалт, хамгаалалтыг сайжруулах бодлогын бүсийг тодруулж зураглах;</p> <p>5.2.10.Гол мөрний урсац бүрэлдэх эхийн хил заагийг тодруулж зураглах;</p> <p>5.2.11. Ургамалжилтын зургийг тодруулж зураглах;</p> <p>5.2.12.Экосистемийн ангиллын зураг;</p> <p>5.2.13. Ландшафтыг тодруулж зураглах;</p> <p>5.2.14. Амьтны тархалт, чухал амьдрах орчин, холбоос нутгийг тодруулж зураглах.</p>	
	5.3.Хэрэгцээт байдлын үнэлгээ хийх	5.3.1. Төлөвлөлтийн хугацааны хүн амын өсөлтийн хэтийн төлөв;	1

	<p>5.3.2. Төлөвлөлтийн хугацааны сүргийн эргэлтийн хэтийн төлөв;</p> <p>5.3.3. Газар тариалангийн гол нэр бүтээгдэхүүний хэрэгцээ;</p> <p>5.3.4. Газар тариалангийн усан хангамжийн нөөц, хэрэгцээ;</p> <p>5.3.5. Мал аж ахуйн салбарын гол нэрийн бүтээгдэхүүний хэрэгцээ;</p> <p>5.3.6. Бэлчээрийн усан хангамжийн нөөц, хэрэгцээ;</p> <p>5.3.7. Байгалийн хадлан тэжээлийн хэрэгцээ;</p> <p>5.3.8. Тэжээлийн ургамлын хэрэгцээ;</p> <p>5.3.9. Хот суурины ирээдүйн газрын хэрэгцээ;</p> <p>5.3.10. Хүн амын усан хангамжийн нөөц, хэрэгцээ;</p> <p>5.3.11. Иргэнд өмчлүүлэх газрын хэрэгцээ;</p> <p>5.3.12. Нийгмийн үйлчилгээний дэд бүтцийн (Сургууль, цэцэрлэг гэх мэт) байгууллагын хэрэгцээ, сургууль, цэцэрлэг, эмнэлэг, ногоон байгууламжийн орон зайн үйлчлэх хүрээ, шинжилгээб</p>	
5.4. Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн нөлөөллийн үнэлгээ хийх	5.4.1. ТХГН-т дэд бүтэц, бүтээн байгуулалтаас үзүүлэх нөлөөллийн үнэлгээг хийх	0.1
5.5. Хэрэгцээт байдлын, тохиромжтой байдлын үнэлгээ, хэлэлцүүлэг саналд үндэслэн газар ашиглалт, төлөвлөлтийн бүсчлэлийг тодруулах	<p>5.5.1. 5.2-д заагдсан бүсүүдийн байршил, хил зааг, талбайн хэмжээг тодруулан зураглах;</p> <p>5.5.2. Орон нутгийн холбогдох албан тушаалтнууд, иргэд, олон нийтийн саналыг үндэслэн бүсчлэлийг өөрчлөн зураглах.</p>	0.2
5.6. Дунд шатны тайлан боловсруулж аймаг, нийслэлийн газрын албанд хүргүүлж, захиалагчийн хяналтыг хийж дүгнэлт, зөвлөмж гаргах	<p>5.6.1. Гүйцэтгэгч хээрийн судалгаа, санал асуулга, материал боловсруулалтын үе шатыг хамруулсан дунд шатны гүйцэтгэлийн тайланг аймаг, нийслэлийн газрын албанд хүргүүлнэ.</p> <p>5.6.2. Аймаг, нийслэлийн газрын алба захиалагчийн хяналтыг хийж, ажлын хэсгээр хэлэлцүүлэн дүгнэлт, зөвлөмжийг гарган гүйцэтгэгчид хүргүүлнэ.</p>	0.5

9.2. Нийгэм, эдийн засгийн салбарт шаардлагатай газрын хэрэгцээт байдлын үнэлгээ хийнэ. Үүнд:

9.2.1. Нийгэм, эдийн засгийн судалгаанд ашиглагдах мэдээг байрлалд суурилсан “Нийгэм, эдийн засгийн мэдээллийн сан”-гаас болон холбогдох байгууллагуудаас авч, цуглуулна;

9.2.2. Нийгэм, эдийн засгийн судалгааны мэдээлэл, түүнд хийсэн дүн шинжилгээг эдийн засаг, үйлдвэрлэлийн салбар бүрээр болон иргэдийн эрэлт хэрэгцээний чиг хандлагыг тогтоох SWOT болон бусад шинжилгээг хийнэ.

9.2.3. Нийгэм, эдийн засгийн газрын хэрэгцээт байдлыг дараах чиглэлүүдээр тодорхойлно. Үүнд:

9.2.3.1. Нийгмийн дэд бүтцийн газрын хэрэгцээ (сургууль, цэцэрлэг, эмнэлэг, соёл, урлаг гэх мэт төрийн байгууллага, ногоон байгууламж, эмийн сан гэх мэт);

9.2.3.2. инженерийн дэд бүтцийн газрын хэрэгцээ (цахилгаан дамжуулах шугам, зам, халуун, хүйтэн усны шугам гэх мэт);

9.2.3.3. шинээр өмчлүүлэх, эзэмшүүлэх газрын хэрэгцээ;

9.2.3.4. хүн амын ундны усны хэрэгцээ;

9.2.3.5. хүнсний гол нэрийн бүтээгдэхүүний хэрэгцээ, тариалангийн газрын хэрэгцээ;

9.2.3.6. малын тэжээлийн хэрэгцээ, хадлангийн газрын хэрэгцээ;

9.2.3.7. худаг, усан сангийн хэрэгцээ;

9.2.3.8. бусад шаардлагатай хэрэгцээт байдлын үнэлгээ.

9.3. Аймаг, нийслэлийн нийгэм, эдийн засаг, байгаль орчин, дэд бүтэц, газрын харилцааны чиглэлүүдээр CBOT (SWOT), ПЭСТЭЛ (PESTEL) болон асуудлын шинжилгээний аргуудыг хослуулан ашиглаж, одоогийн байдал, тулгамдаж буй асуудал, тэдгээрийг шийдвэрлэх нөөц боломжуудыг тодорхойлно.

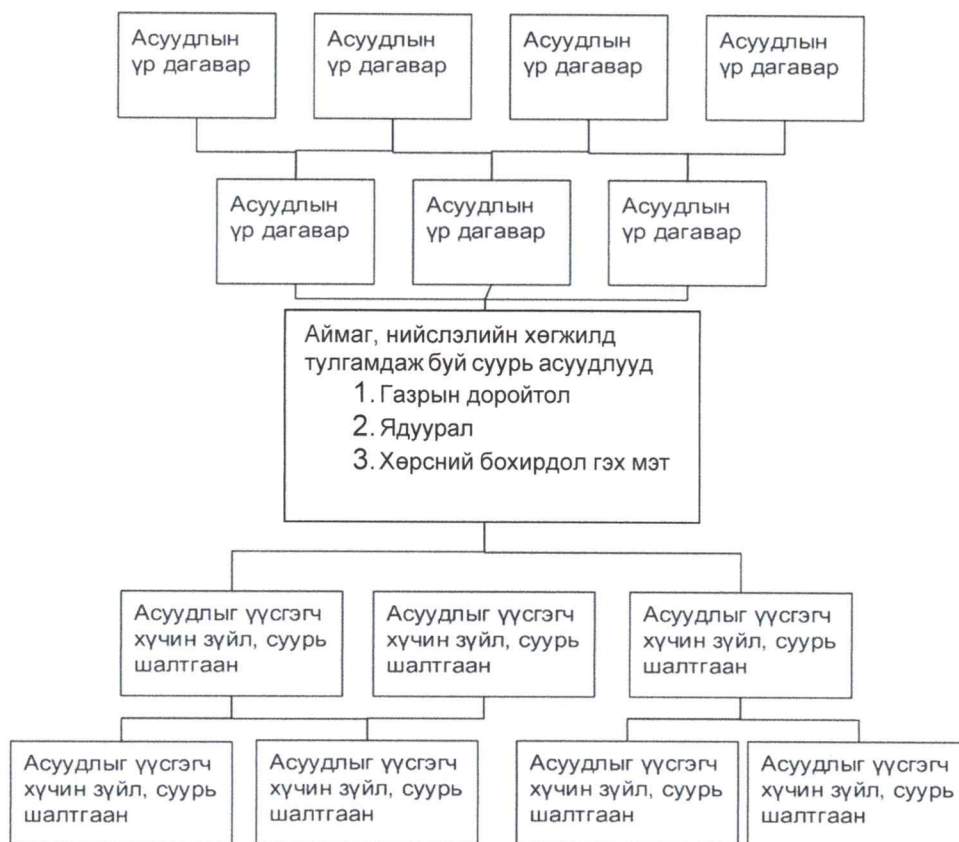
9.4. CBOT шинжилгээ нь гадаад, дотоод орчныг судлан шинжлэх бөгөөд асуултыг аймаг, нийслэлийн онцлогт тохируулан боловсруулж, нийгэм, эдийн засгийн судлаач, социологич, жендэрийн мэргэжилтэн зэрэг мэргэжлийн хүмүүсийг оролцуулж болно.

9.5. ПЭСТЭЛ шинжилгээ нь улс төр, нийгэм, эдийн засаг, технологи, хууль эрх зүй, байгаль орчны хүчин зүйлсийн ерөнхий төлөв байдал зэрэг макро орчны нөхцөл байдлыг судлан шинжилнэ.

9.6. Асуудлын шинжилгээ нь асуудлыг үүсгэж буй байж болох бүх шалтгаанууд тэдгээр шалтгаануудын цаадах шалтгаануудыг тодорхойлсны үндсэн дээр аймаг, нийслэлийн хөгжлийн төлөвлөгөөний хүрээнд өөрчилж, сайжруулах боломжтой шалтгаануудыг нь тодруулж, шийдлүүдийг тодорхойлдог аргачлал юм. Мөн үүнээс гадна “Асуудлын мод” аргачлалыг ашиглан аймаг, нийслэлийн хөгжилд тулгарч буй асуудал тус бүрээр нь Схем 1-д үзүүлсний дагуу асуудлыг үүсгэж буй шалтгаан, хүчин зүйл тэдгээрийн үр дагавруудыг аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Засаг даргын тамгын газрын удирдлага, ажилтнууд, газрын даамал, газар зохион байгуулалтын төлөвлөлт хариуцсан мэргэжилтэн, хөдөө аж ахуйн мэргэжилтэн, байгаль орчны байцаагч, малчин өрх, эмэгтэйчүүд, эмзэг бүлгийнхэн гэх мэт тодорхой зорилгод бүлгүүдийн оролцоотойгоор тодорхойлно. Үүний дараа асуудлууд тэдгээрийн шалтгаан, үр дагаврыг арилгах арга хэмжээнүүдийг оролцогчдын тусламжтайгаар нийгмийн бүхий л төлөөллийн оролцоог жигд ханган тодорхойлж, арга хэмжээг

хэрэгжүүлэхэд хэн ямар оролцоотой байх талаар оролцогч талуудын үүрэг хариуцлагыг хуваарилна.

Схем 1. Асуудлын шинжилгээ

Арав. Зураг, төсөлжүүлэлтийн үе шат

10.1. Зураг, төсөлжүүлэлтийн ажлын хүрээнд гүйцэтгэх үйл ажиллагааг Хүснэгт 38-т заасан дэд үе шатны дагуу хийж гүйцэтгэнэ.

Хүснэгт 38. Зураг төсөлжүүлэлтийн дэд үе шат, гүйцэтгэх ажил, хугацаа (сараар)

Үе шат	Дэд үе шат	Хийгдэх ажил	Норматив хугацаа
Үе шат 6: Зураг төсөлжүүлэлт 4 сар	6.1. Захиалагчийн хяналтын дүгнэлт, зөвлөмжийг харгалзан төлөвлөлтийн үр дүнг эцэслэж тайлан боловсруулах	Ерөнхий төлөвлөгөөний тайланд доорх үр дүнгүүдийг гаргаж тусгасан байна. Үүнд: 6.1.1 Байгаль аж ахуй нутаг дэвсгэрийн мужлалыг тодорхойлж, зурагласан байх; 6.1.2 Эдийн засаг, аж ахуйн хөгжлийн үндсэн чиглэл, төрөлжилтийг тогтоосон байх; 6.1.3 Эдийн засаг, аж ахуйн хөгжлийн чиглэл, төрөлжилтөд үндэслэн ГНС-ийн ангилал, шилжилт, өөрчлөлтийг тогтоосон байх; 6.1.4 Нутаг дэвсгэрийн хэмжээнд газар ашиглалтын бодлогын бүсчлэлийг тогтоож	2

		<p>зурагласан байх;</p> <p>6.1.5 Хүн амын өсөлтийн хэтийн төлөв, хот суурины газрын хэрэгцээт байдлын, тохиромжтой байдлын үнэлгээнд тулгуурлан тэг гортигийг шинэчлэн тогтоосон байх;</p> <p>6.1.6 Асуудлын шийдлийг олох шинжилгээний загварт тулгуурлан газар ашиглалтын бодлогын болон чиг үүрийн бүсчлэлийг тодорхойлсон байх;</p> <p>6.1.7 Инженерийн шугам сүлжээнд холбогдсон, холбогдохоор төлөвлөсөн газрын байршил, хэмжээ, хотын хөгжлийн төлөвлөгөөтэй уялдуулан бодлогын болон чиг үүргийн бүсчлэлийг тодорхойлсон байх;</p> <p>6.1.8 Инженерийн шугам сүлжээ, дэд бүтцэд холбогдсон болон холбогдохоор төлөвлөж буй газруудын хил заагийг тогтоож зурагласан байх;</p> <p>6.1.9 Газар ашиглалтын бодлогын болон чиг үүргийн бүсчлэлийн горим, дэглэмийг тогтоосон байх;</p> <p>6.1.10 Газар ашиглалтын бодлогын болон чиг үүргийн бүсчлэлтэй уялдуулан ГНС-ийн үндсэн болон дэд ангилалд орох өөрчлөлтийг тогтоож зурагласан байх;</p> <p>6.1.11 Шинээр байгуулах үйлдвэр, уурхайн газрын байршлыг зурагласан байх;</p> <p>6.1.12 Уламжлалт бэлчээрийн мал аж ахуйг төрөлжүүлэн хөгжүүлэх, хадгалан үлдээх бодлогын болон чиг үүргийн бүсчлэл, горим дэглэмийг тогтоож зурагласан байх;</p> <p>6.1.13 Эрчимжсэн болон хагас эрчимжсэн мал аж ахуй эрхлэх газрын байршил, хэмжээ, төлөвлөлтийн загвар шийдлийг боловсруулж зурагласан байх;</p> <p>6.1.14 Жимс, жимсгэнэ шинээр эрхлэх газрын байршил, хэмжээ,</p>	
--	--	--	--

		<p>төлөвлөлтийн загвар шийдлийг тохиромжтой байдал болон хэрэгцээт байдлын үнэлгээнд тулгуурлан боловсруулсан байх;</p> <p>6.1.15 Аймаг, нийслэл, сум дундын хадлангийн талбайн байршлыг нэмэлт тэжээлийн хэрэгцээ, тохиромжтой байдлын үнэлгээнд тулгуурлан төлөвлөлтийн загвар шийдлийг боловсруулсан байх;</p> <p>6.1.16 Аймаг, сум дундын отрын нөөц нутгийг орон нутаг, яам хоорондын ажлын хэсгийн саналыг үндэслэн газрын хэмжээ, байршил, хил заагийг тогтоож, загвар шийдлийг боловсруулсан байх;</p> <p>6.1.17 Шинээр баригдах олон улсын, улсын болон орон нутгийн чанартай төмөр зам, авто зам, эрчим хүч, харилцаа холбооны шугам сүлжээ байгуулах газрын байршил, хил заагийг зураглаж, цаашид хөгжих, шийдэл, тооцооллыг хийсэн байх;</p> <p>6.1.18 Зэрлэг амьтанд зориулсан экологийн гарц, гарам, зэрлэг амьтдад сөрөг нөлөө багатай хашаа, тэмдэг, тэмдэглэгээний байршлыг төлөвлөсөн байх;</p> <p>6.1.19 Нэн ховор, ховор зэрлэг амьтдын амьдрах орчин, нүүдлийн зам, холбоос нутгийг тасалдуулахгүй байх зорилгоор дээрх газруудыг зураглах, тухайн газарт хориглосон газар ашиглалтын хэлбэрүүдийг тодорхой тусгасан байх;</p> <p>6.1.20 Эмзэг экосистемийг хамгаалах зорилгоор тухайн экосистемд сөрөг нөлөөтэй газар ашиглалтын хэлбэрүүдийг тодорхойлон нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээнүүдийг төлөвлөсөн байх</p> <p>6.1.21 Ховор, нэн ховор, ургамлын амьдрах орчин, тархах газар нутгийг хамгаалах зорилгоор тухайн газарт хориглосон газар ашиглалтын</p>	
--	--	--	--

		<p>хэлбэрүүдийг тодорхой тусгасан байх</p> <p>6.1.22 Газрын тос, байгалийн хий, ус дамжуулах хоолой, барилга байгууламж, тэдгээрийн зурвас газар, усан зам, нисэх буудлын газрын схемчилсэн байршил, хэмжээ, хил заагийг зураглаж, цаашид хөгжих шийдэл тооцооллыг хийсэн байна;</p> <p>6.1.23 Ой, ус, биологийн төрөл зүйлийн нөөцийг зохистой ашиглах, хамгаалах, нөхөн сэргээх бүс нутгийн байршил, хэмжээ, хил заагийг тогтоох;</p> <p>6.1.24 Усны сан бүхий газар, усны эх үүсвэр, эрүүл ахуйн хамгаалалтын бүсийн зурвас газрын хамгаалалт, ашиглалтын схемчилсэн байршил, хэмжээ, хил заагийг зураглаж, холбогдох шийдэл тооцооллыг хийсэн байна;</p> <p>6.1.25 Орон нутгийн тусгай хэрэгцээнд авах газрын байршил, хэмжээ, хил заагийг зураглаж, цаашид хөгжих, үндэслэл, тооцооллыг хийсэн байх;</p> <p>6.1.26 Газрыг доройтлоос хамгаалах, ашиглалтаас чөлөөлөх, нөхөн сэргээх, сайжруулалт хийх газар нутгийн байршил, хэмжээ, хил заагийг зураглаж, холбогдох шийдэл, тооцооллыг хийсэн байна;</p> <p>6.1.27 Амралт, рашаан сувилал, аялал жуулчлал, ан агнуурын бүс нутгийн байршил, хэмжээ, хил заагийг зураглаж, холбогдох шийдэл тооцооллыг хийсэн байна;</p> <p>6.1.28 Аялал жуулчлалын бүсийн хэмжээ, хил заагийг зурагласан байна.</p> <p>6.1.29 Аймаг, нийслэлийн нутаг дэвсгэрийн хэмжээнд ашигт малтмалын хайгуулын тусгай зөвшөөрөл олгох, сонгон шалгаруулалт явуулах газрын бүс, ашиглалтын тусгай зөвшөөрөл олгох газрын хэмжээ, байршил, хил заагийг төлөвлөсөн байна.</p>	
--	--	---	--

	6.2.Төлөвлөлтийн төсөл, зураг боловсруулах	6.2.1.Байгалийн нөхцөл нөөцийн суурь судалгааны зураг төсөл; 6.2.2.Газар ашиглалтын одоогийн байдлын зураг төсөл; 6.2.3.Инженер геологийн суурь судалгааны зураг төсөл; 6.2.4.Газар ашиглалтын тохиромжтой байдлын үнэлгээний зураг төсөл; 6.2.5.Газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөөний нэгдсэн зураг төсөл; 6.2.6.Хот, тосгон бусад суурины газрын хэтийн төлөвлөлтийн зураг төсөл; 6.2.7.ХАА-н газрын хэтийн төлөвлөлийн зураг төсөл 6.2.8.Зам, шугам сүлжээний газрын хэтийн төлөвлөлтийн зураг төсөл; 6.2.9.Ойн сан бүхий газрын хэтийн төлөвлөлтийн зураг төсөл; 6.2.10.Усны сан бүхий газрын хэтийн төлөвлөлтийн зураг төсөл; 6.2.11.Тусгай хэрэгцээний газрын хэтийн төлөвлөлтийн зураг төсөл; 6.2.12.Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн хэтийн төлөвлөлтийн зураг төсөл; 6.2.13.Орон нутгийн тусгай хэрэгцээний газар нутгийн хэтийн төлөвлөлтийн зураг төсөл; 6.2.14.Аялал жуулчлалын газрын хэтийн төлөвлөлт, бүсийн зураг төсөл; 6.2.15.Бусад орон нутгийн онцлогтой газар ашиглалтын төлөвлөлт.	1
	6.3.Хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөө боловсруулах	6.3.1.Хавсралт 5-д заасан загварын дагуу “Хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөө боловсруулах”	1

10.2. Өмнө нь хэрэгжсэн ерөнхий төлөвлөгөөнд хийсэн дүн шинжилгээнд тулгуурлан аймаг, нийслэлийн хөгжлийн дүн шинжилгээг Хавсралт 2-т үзүүлсний дагуу хийсэн байна.

10.3. Ерөнхий төлөвлөгөөгөөр дараах асуудлуудын шийдлийг олж, төлөвлөлтийн хил заагийг зураглаж, үр ашгийг илэрхийлсэн байна. Үүнд:

10.3.1. Аймаг, нийслэлийн эдийн засаг, аж ахуйн хөгжлийн үндсэн чиглэл,

төрөлжилтийг тогтоосон байна.

10.3.2.Салбаруудын хөгжлийн чиг хандлагад үндэслэн газрын нэгдмэл сангийн ангилал, шилжилт, өөрчлөлтийг тогтооно.

Хүснэгт 39. Газар ашиглалтын бодлогын төрөл

Д/д	Газар ашиглалтын бодлого	Газар ашиглалтын төрөл
1	1а Уламжлалт мал аж ахуй 2а Хагас суурин хөдөө аж ахуй	Уламжлалт мал аж ахуйн үйлдвэрлэл эрхлэхэд ашиглах бэлчээрийн газрын, цаа бугын бэлчээрийн газрын, зэрлэг амьтны бэлчээрийн газрын, нийтээр ашиглах уст, цэг, хужир, мараа бүхий газрын, отрын нөөц бэлчээрийн, хадлангийн газрын, бэлчээрт тохиромжгүй газрын, хөдөө аж ахуйн барилга байгууламжийн газар
2	Эрчимжсэн суурин аж ахуй	Тариалангийн газрын, жимс, жимсгэнэ тариалах газрын, хүлэмжийн аж ахуй эрхлэх газрын, өндөр ашиг шимт суурин болон хагас суурин мал аж ахуй эрхлэх, хөдөө аж ахуй барилга байгууламжийн цогцолбор газрын бүс
3	Хот, тосгон бусад суурины газар	Хот суурины тэг гортиг, суурьшлыг дэмжих, хориглох бүс; Инженерийн шугам сүлжээ, авто замын бүс, агаарын тээвэр, усан тээвэр, төмөр замын тээврийн бүс; Суурьшлын бүс; Олон нийт, ажил хэргийн төв бүс; Үйлдвэрийн бүс; Ногоон байгууламжийн бүс; Холимог ашиглалтын бүс; Тусгай зориулалтын бүс; МАН эрхлэхийг хориглох бүс; Хог хаягдал, оршуулга болон бусад хотод шаардлагатай алслагдсан тусгаар бүсүүд); Хот орчмын ногоон бүс эсвэл зуслангийн бүс, Дагуул тосгон, бүлэг сууринуудын тэг гортиг; Хот орчмын ХАА-н бүс; Усан хангамжийн хамгаалалтын бүс, Хот тэлэх нөөц бүс.
4	Дэд бүтцийг хөгжүүлэх газар	Харилцаа холбоо, мэдээллийн зориулалттай зурвас газар, барилга байгууламжийн, түлш, эрчим хүчний зориулалттай зурвас газар, барилга байгууламжийн, цэвэрлэх, боловсруулах байгууламжийн зориулалттай зурвас, ундны усан хангамжийн зориулалттай зурвас газар, барилга байгууламжийн бүс
5	Үйлдвэр, уурхайн газар	Уул уурхайн, үйлдвэрийн газрын, ашигт малтмал олборлолтын газрын бүс
6	Ойн сан бүхий газрын ашиглалт, хамгаалалт	Хамгаалалтын бүсийн ой бүхий газар, ашиглалтын бүсийн ой бүхий газар, ой тэлэн ургах боломжийг хангахуйц газрын бүс
7	Усны сан бүхий газрын ашиглалт, хамгаалалт	Гол мөрний урсац бүрэлдэх эхийг хамгаалах, усархаг намгархаг газруудыг хамгаалах, усны сан бүхий газрын хамгаалалтын бүс, усны сан бүхий газрын эрүүл ахуйн бүс
8	Тусгай хэрэгцээний газар нутаг	Улсын хилийн зурвас газар, шинжлэх ухаан сорилт туршилтын газар, цаг уур орчны шинжилгээний газар, цөмийн төхөөрөмж барих зориулалтаар олгох газар, аймаг болон сум дундын отрын бэлчээр, чөлөөт бүс, хилийн боомтын бүс, үндэсний хэмжээний томоохон бүтээн байгуулалт, дэд бүтцийн төсөл, хөтөлбөр хэрэгжүүлэх газар, аюултай хог хаягдлын төвлөрсөн байгууламж барих газрын, тусгай хамгаалалттай газар нутгийн бүс

9	Аялал жуулчлал, амралт зугаалга	Аялал жуулчлалын бүс, экологийн аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх бүс, түүхл соёлын дурсгалт газрыг түшиглэн аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх бүс, рашаан сувиллын аялал рекреацийн бүс, олзворын ангийн аялал рекреацийн бүс
10	Эмзэг экосистем, ховор, нэн ховор амьтан, ургамлын тархац нутаг, амьдрах орчныг хамгаалах газар нутаг	Эмзэг экосистем, ховор, нэн ховор амьтан, ургамлын тархац нутаг, амьдрах орчин, холбоос нутгийг хамгаалах, газар ашиглалтын дэглэм, горимыг тогтоох

10.4.Газар ашиглалтын бодлогын бүсчлэлийг тогтоосон байна. Энэхүү бүсчлэл нь аймаг, нийслэлийн нутаг дэвсгэрийн байгаль, экологи, нийгэм, эдийн засгийн чиг үүргийг урьдчилан тогтоох, ашиглалтын зориулалт, үүргийг хэрэгжүүлэх зорилго бүхий бодлогын бүс бүхий төлөвлөлтийн үндсэн баримт бичиг байна (Хүснэгт 40).

Хүснэгт 40. Ерөнхий төлөвлөгөөний газар ашиглалтын бодлогын бүсүүд

Д/д	Төрөл	Бодлогын бүс (Аймаг, нийслэл)
1	1.1.Бэлчээрийн газрын төлөвлөлт	Уламжлалт бэлчээрийн мал аж ахуйн бүс
		Тусгай горимын зохицуулалттай бэлчээр ашиглалтын бүс
		Эрчимжсэн мал аж ахуйн газрын бүс
		Дамжин өнгөрөх бэлчээр
	1.2.Хадлангийн газрын төлөвлөлт	Байгалийн хадлангийн талбай
		Таримал хадлангийн талбай
		Сайжруулах хадлангийн талбай
	1.3.Тариалангийн газрын төлөвлөлт	Газар тариалангийн бүс
		Атар эзэмших талбай
		Эргэлтэд оруулахгүй атаршсан талбай
		Тариалангийн талбайн хамгаалалтын зурвас
	1.4. ХАА-н барилга, байгууламжийн дэвсгэр газрын төлөвлөлт	Худаг уст цэгийн барилга, байгууламж бүхий бэлчээр
		Хөв цөөрмийн барилга, байгууламж төлөвлөх бэлчээр
	1.5. Хадгалан хамгаалах газрын төлөвлөлт	Газар тариалангийн барилга, байгууламжийн дэвсгэр газар /Бүсийн шалгуур хангасан тохиолдолд төлөвлөнө/
		Газар нөөшлөх бүс
		Чөлөөт ашиглалтын бэлчээрийн бүс
	2	2.1.Хот тосгон суурины бусад газар төлөвлөлт
Суурьшлын бүс		
Олон нийт, ажил хэргийн бүс		
Хот тэлэх нөөц бүс		
Ногоон байгууламжийн бүс		
Холимог ашиглалтын бүс		
Инженерийн шугам сүлжээ, зам тээврийн бүс		
Тусгай зориулалтын бүс		
Хот орчмын ногоон бүс		
Хот орчмын хөдөө аж ахуйн бүс		
Уламжлалт ёс заншлын бүс		
Үйлдвэрийн бүс		
2.2.Тусгай зориулалттай нутгийн төлөвлөлт бүс		Хог хаягдлын газрын менежментийн бүс
		Оршуулгын газрын менежментийн бүс
		Тусгай зориулалттай бүс
2.3.Уул уурхайн газрын төлөвлөлт		Бусад
		Уул уурхайн газар /холбогдох хууль, журмын дагуу/
	Түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын уурхайн газар /Холбогдох хууль, журмын дагуу/	
3	3.1.Усны сан бүхий	Бусад
		Усны сан бүхий газрын хамгаалалтын бүс

	газрын төлөвлөлт	Ундны усан хангамжийн эх үүсвэрийн хамгаалалтын бүс Усны эх бүрэлдэх газрыг хамгаалах бүс Бусад
4	4.1.Ой сан бүхий газрын төлөвлөлт	Усны эх газрыг хамгаалах бүс Онцгой бүсийн ой Хамгаалалтын бүсийн ой Ашиглалтын бүсийн ой Агро-ойжуулалт хийх менежментийн бүс Ойн нөөцийг хамгаалах, тордох, нөхөн сэргээх менежментийн бүс Бусад
5	5.1.Зам сүлжээний төлөвлөлт шугам газрын	Төмөр замын газар Авто замын газар Шугам сүлжээний газар Агаарын тээврийн газар Дэд бүтцийн барилга, байгууламжийн бүс Бусад
6	6.1.Тусгай хэрэгцээний газрын төлөвлөлт	Тусгай хэрэгцээний газар /Аймаг, нийслэлийн нутгийн өөрөө удирдах байгууллага хуулийн хүрээнд шийдвэрлэх боломжгүй бүх газрын төлөвлөлтийг дээд шатны байгууллагын тогтоосон хил заагаар нь зураглах/
	6.2. Улсын тусгай хамгаалалттай газар нутгийн төлөвлөлт	Улсын тусгай хамгаалалтад авах, гаргах бүс нутаг /Зөвхөн тухай шатны/ Улсын тусгай хамгаалалттай газар нутаг /хадгалан үлдээх/ Бусад
	6.3. Орон нутгийн тусгай хэрэгцээний газрын төлөвлөлт	Орон нутгийн тусгай хамгаалалтад авах, гаргах бүс нутаг /Зөвхөн тухайн шатны/ Отрын бэлчээр /Зөвхөн тухай шатны/ Хадлангийн талбай /Зөвхөн тухайн шатны/ Үйлдвэр, уурхай Аймаг дундын отрын бэлчээр Улсын тэжээлийн сангийн хадлангийн талбай Түүх соёлын дурсгалт газар Бусад
7	7.1.Аялал жуулчлалын бүсийн төлөвлөлт	Аялал жуулчлалын бүс Байгалийн нөөц, соёлын өвд тулгуурласан аялал жуулчлалын бүс Хил орчмын аялал жуулчлалын бүс Түүх соёлын ул мөртэй танилцах аялал жуулчлал Экстрим аялал жуулчлал хөгжүүлэх бүс Тусгай сонирхлын аялал жуулчлалын бүс Амралт, эрүүл мэндийн аялал жуулчлалын бүс Зохион байгуулалттай спорт амралтын бүс Бусад
8	Бусад	Бусад

10.5. Бүсчлэлд баримтлах хөгжлийн чиг хандлагын хувилбаруудыг тогтоохдоо асуудлын шийдэл олох шинжилгээний аргыг ашиглана. Энэхүү арга нь бэлтгэл болон хээрийн судалгааны ажлын үе шатанд болон бүх шатны ярилцлага, хэлэлцүүлэг, санал асуулгын үеэр ажиглагдсан нөхцөл байдал, шалтгаан, шийдвэрлээгүй тохиолдолд үүсэх үр дагавар дээр тулгуурлан бүсийн хөгжлийн чиг хандлагын хувилбаруудыг дэвшүүлдэг (Хүснэгт 41). Хөгжлийн чиг хандлагын хувилбаруудаас сонгон газар ашиглалтын ерөнхий бүсэд баримтлах бодлогыг тодорхойлж өгнө.

Хүснэгт 41. Асуудлын шийдэл олох шинжилгээний загвар

Д/д	Ажиглагдсан нөхцөл байдал	Тайлбарууд (шалтгаанууд)	Шийдвэрлэгдээгүй тохиолдолд үүсэх үр дагавар	Хөгжлийн чиг хандлага, хувилбарууд
Газар өмчлөл				
1	Иргэнд 1 удаа үнэгүй өмчлүүлэх газар нутаг хязгаарлагдмал	Нийт газар нутгийн 84 хувь нь тусгай хэрэгцээний газар нутаг	Нутгийн иргэд олон жил амьдарсан газраа өмчлөх эрхээ эдэлж чаддаггүй Хөрөнгө оруулагчид өмчлөх эрхийн гэрчилгээгүй газрыг хөгжүүлэхээс татгалздаг Ядуу, бага орлоготой, ерх толгойлсон иргэдэд газрын төлбөр өндөр тусдаг	Суурин газрын хил заагийг тогтоож, бүртгэлжүүлэх Иргэд суурьшсан суурин газрыг тусгай хамгаалалттай газраас гаргах, өмчлүүлэх Нийт газар нутгийн 3 хувийг нутгийн иргэдэд өмчлүүлэх
2				
3				
4				

10.5.1. Аймаг, нийслэлийн Засаг даргын шийдвэрээр газрыг эзэмшүүлэх, ашиглуулах газрын хил зааг буюу аймаг, нийслэлийн төвийн инженерийн шугам, сүлжээ бүхий газруудын хил заагийг хотын хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөг харгалзан тогтоож өгнө. Мөн аймаг, нийслэлийн суурьшлын бүсийн инженерийн шугам, сүлжээ бүхий болон сүлжээнд холбогдохоор төлөвлөгдсөн газруудын хил заагийг тогтоож зураглаж өгнө.

10.5.2. Ерөнхий төлөвлөгөөгөөр аймаг, нийслэлийн нутаг дэвсгэрийг бүхэлд нь хамарсан газар ашиглалтын ерөнхий бүсчлэлийг тогтоож, зураглана.

10.5.3. Ерөнхий төлөвлөгөөгөөр тогтоосон ерөнхий бүсчлэлийн хөгжлийн чиг хандлагын хувилбарууд болон баримтлах бодлого, бүсэд тавигдах шаардлага, түүний дэглэм горим, зөвшөөрөх болон хориглох газар ашиглалтын төрлүүдийг тухайн аймаг, нийслэлийн онцлогт нийцүүлэн боловсруулж, зурагласан байна.

10.5.4. Ерөнхий төлөвлөгөөний үр ашгийг арга хэмжээний төрөл бүрээр холбогдох аргачлалын дагуу мөнгөн дүнгээр тооцсон байна.

10.5.5. Хот, тосгон бусад суурин газрын газар ашиглалтын дэлгэрэнгүй бүсчлэлийг хотын хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөөгөөр, аймгийн хэмжээнд газар ашиглалтын дэлгэрэнгүй бүсчлэлийг сумын нутаг дэвсгэрийн хөгжлийн төлөвлөгөөгөөр гаргана.

10.5.6. Хүн амын өсөлтийн үзүүлэлтийг харгалзан аймаг, нийслэлийн нутаг дэвсгэрт нийт тэлэх болон шинээр байгуулах хот, тосгон бусад суурин газрын хэмжээ, байршил, хил заагийг тооцож төлөвлөсөн байна.

10.5.7. Улс, аймаг, нийслэлийн газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөө, хөгжлийн бодлогын баримт бичгүүдийн зорилт, салбаруудын хөгжлийн чиг хандлагатай уялдуулан газрын нэгдмэл сангийн үндсэн болон дэд ангилалд орох өөрчлөлтийг тогтоож, зураглан уг ажлын хүрээнд хийгдэх газар зохион байгуулалтын ажлын хэмжээ, төсөв зардлын тооцоог хийсэн байна.

10.5.8. Монгол улсын газрын нөөц, нэгдмэл санг төрөөс удирдах бодлого төлөвлөлтийн хүрээнд хуулийн үндэслэл, хөгжлийн бодлогын баримт бичгүүдийн зорилт, салбаруудын хөгжлийн чиг хандлагатай уялдуулан газрын нийгэм, эдийн

засаг, экологид гүйцэтгэх үүргээр нь газрын байршил, хэмжээг тогтоох шийдлийг зураглаж, газрын нэгдмэл сангийн үндсэн болон дэд ангилалд орох өөрчлөлтийг тогтоож, газар зохион байгуулалтын хүрээнд хийгдэх ажлын хэмжээ, төсөв зардал, эх үүсвэрийг урьдчилан тооцсон байна. Уламжлалт бэлчээрийн аж ахуйг төрөлжүүлэн хөгжүүлэх, нүүдлийн амьдралын хэв маяг, соёлыг хадгалан үлдээх бүс нутгийн схемчилсэн байршил, хэмжээ, хил заагийг зураглаж, холбогдох шийдэл, тооцоолол, бүс нутагт тавигдах шаардлага, баримтлах бодлогыг төлөвлөсөн байна.

10.5.9. Уламжлалт бэлчээрийн аж ахуйг төрөлжүүлэн хөгжүүлэх, нүүдлийн амьдралын хэв маяг, соёлыг хадгалан үлдээх бүс нутгийн схемчилсэн байршил, хэмжээ, хил заагийг зураглаж, холбогдох шийдэл, тооцоолол, бүс нутагт тавигдах шаардлага, баримтлах бодлогыг төлөвлөсөн байна.

10.5.10. Орон нутгийн чанартай услалтын систем, ус дамжуулах хоолой байгуулах газар, усалгаатай болон усалгаагүй ургамлын аж ахуйг төрөлжүүлэн хөгжүүлэх бүс нутгийн схемчилсэн байршил, хэмжээ, хил заагийг зураглаж, цаашид хөгжих шийдэл, тооцооллыг хийсэн байна.

10.5.11. Орон нутгийн түвшний эрчимжсэн мал, амьтны аж ахуй эрхлэх, агротехнологийн төрөлжсөн парк байгуулах нутаг дэвсгэрийн схемчилсэн байршил, хэмжээ, хил заагийг зураглаж, цаашид хөгжих шийдэл тооцооллыг хийсэн байна.

10.5.12. Суурин аж ахуйг бэлчээрийн мал аж ахуйтай хослон хөгжүүлэх бүс нутгийн схемчилсэн байршил, хэмжээ, хил зааг, бүс нутагт тавигдах шаардлага, баримтлах бодлогыг төлөвлөсөн байна.

10.5.13. Жимс, жимсгэнийн аж ахуй хөгжүүлэх бүс нутгийн нутаг дэвсгэрийн схемчилсэн байршил, хэмжээ, хил заагийг зураглаж, цаашид хөгжих шийдэл тооцоолол, бүс нутагт тавигдах шаардлага, баримтлах бодлогыг төлөвлөсөн байна.

10.5.14. Аймгийн чанартай сум дундын отрын бүс нутаг, улс, аймгийн нөөцийн хадлангийн талбай бүхий бүс нутгийн байршил, хэмжээ, хил заагийг зураглаж, холбогдох шийдэл тооцооллыг хийсэн байна.

10.5.15. Хот, тосгон, суурины нутаг дэвсгэрт орших болон тэдгээрээс нүүлгэн шилжүүлэх, шинээр байгуулах, өргөтгөх хүнд, хөнгөн үйлдвэрийн газрын схемчилсэн байршил, хэмжээ хил заагийг зураглаж, холбогдох шийдэл тооцооллыг хийсэн байна.

10.5.16. Хот тосгон бусад суурины газраас бусад газарт шинээр байгуулах хүнд, хөнгөн үйлдвэрийн схемчилсэн байршил, хэмжээ хил заагийг зураглана.

10.5.17. Шинээр баригдах олон улсын болон улс, бүс, орон нутгийн чанартай төмөр зам, авто зам, эрчим хүч, цахилгаан, харилцаа холбооны шугам сүлжээ байгуулах газрын схемчилсэн байршил, хэмжээ хил заагийг зураглаж, цаашид хөгжих шийдэл, тооцооллыг хийсэн байна.

10.5.18. Газрын тос, байгалийн хий, ус дамжуулах хоолой, барилга байгууламж, тэдгээрийн зурвас газар, усан зам, нисэх буудлын газрын схемчилсэн байршил, хэмжээ, хил заагийг зураглаж, цаашид хөгжих шийдэл тооцооллыг хийсэн байна.

10.5.19. Ой, ус, биологийн олон янз байдлын нөөцийг зохистой ашиглах, хамгаалах, нөхөн сэргээх бүс нутгийн схемчилсэн байршил, хэмжээ, хил заагийг зураглаж, цаашид хөгжих шийдэл, тооцооллыг хийсэн байна.

10.5.20. Эмзэг экосистем, гол, мөрний урсац бүрэлдэх эх, ховор, нэн ховор амьтан, ургамлын тархац нутаг, амьдрах орчныг хамгаалах газар нутгийн

схемчилсэн байршил, хэмжээ, хил заагийг зураглаж, цаашид хамгаалах, хадгалан үлдээх шийдэл, тооцооллыг хийсэн байна.

10.5.21. Аймаг, нийслэлийн хэмжээнд усны сан бүхий газар, усны эх үүсвэр, эрүүл ахуйн хамгаалалтын бүсийн зурвас газрын хамгаалалт, ашиглалтын схемчилсэн байршил, хэмжээ, хил заагийг зураглаж, холбогдох шийдэл тооцооллыг хийсэн байна.

10.5.22. Байгалийн бүс, бүслүүрийн онцлог, өвөрмөц тогтоц, ховор, ховордсон ургамал, амьтан бүхий газар, түүх, соёлын дурсгалт болон үзэсгэлэнт газрын хэв шинжийг хадгалах, хувьсан өөрчлөгдөх зүй тогтлыг судлах, танин мэдэх, түүний унаган төрхийг хадгалах, хамгаалах зорилгоор улс, орон нутгийн тусгай хэрэгцээнд авах газрын байршил, хэмжээ, хил заагийг зураглаж, цаашид хөгжих шийдэл, үндэслэл, тооцооллыг хийсэн байна.

10.5.23. Газрыг доройтлоос хамгаалах, ашиглалтаас чөлөөлөх, нөхөн сэргээх, сайжруулалт хийх газар нутгийн байршил, хэмжээ, хил заагийг зураглаж, холбогдох шийдэл, тооцооллыг хийсэн байна.

10.5.24. Амралт, рашаан сувилал, аялал жуулчлал, ан агнуурын бүс нутгийн байршил, хэмжээ, хил заагийг зураглаж, холбогдох шийдэл тооцооллыг хийсэн байна.

10.5.25. Аймаг, нийслэлийн хэмжээнд ашигт малтмалын хайгуулын тусгай зөвшөөрөл олгох, сонгон шалгаруулалт явуулах газрын бүс, ашиглалтын тусгай зөвшөөрөл олгох газрын хэмжээ, байршил, хил заагийг төлөвлөсөн байна.

10.6. Уур амьсгалын өөрчлөлтөд дасан зохицох арга хэмжээг төлөвлөх-ерөнхий төлөвлөгөө боловсруулахын өмнө уур амьсгалын өөрчлөлтийн цаашдын хандлага, үр нөлөөг тодорхойлох асуудал нь хөгжлийг хэрхэн тэтгэх, ямар бодлого баримтлахыг тодорхойлно. УЦУОСМХ-с гаргасан уур амьсгалын эрсдэлийн индекс (УАЭИ)-ийг ашиглан тооцно (Хавсралт 3). Уур амьсгалын өөрчлөлтөд өртөх байдал, эрсдэлийг даван туулах буюу дасан зохицоход чиглэсэн үйл ажиллагааг хөрс, бэлчээр, мал аж ахуй, газар тариалан, ус, ойн нөөц тус бүрээр дасан зохицох үйл ажиллагааг боловсруулна (Хавсралт 4).

10.7. Дасан зохицох үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэх эрэмбийг тодорхойлно. Уур амьсгал, ургамалжилтын нөхцөл байдал, өөрчлөлтийн үзүүлэлтэд суурилан дасан зохицох арга хэмжээг хэрэгжүүлэх газар нутгийн дэс дарааллыг тогтоож болно.

10.8. Ерөнхий төлөвлөгөөний зураг төсөлд дараах шаардлага тавигдана. Үүнд:

10.8.1. Ерөнхий төлөвлөгөөний зурган мэдээлэл нь Засгийн газрын баталсан геодезийн солбицол, өндөр, тусгагт тулгуурласан байх ба бүх төрлийн масштабтай суурь болон төлөвлөлтийн зургийг (Хүснэгт 42) стандартын дагуу газарзүйн мэдээллийн системийн болон орон зайн мэдээллийн дэд бүтцийн программ хангамж, технологид бүрэн нийцсэн, сүлжээнд холбогдох боломжтой байдлаар боловсруулагдсан байна;

10.8.2. Ажлын үе шатуудад ашиглаж буй мэдээллийн суурь зураг нь орон зайн мэдээлэлд үндэслэсэн байна;

10.8.3. Төлөвлөлтийн тоон мэдээллийг холбогдох журам, зааврын дагуу боловсруулна;

10.8.4. Ерөнхий төлөвлөгөө боловсруулсны үр дүнд дараах баримт бичиг, зураг үйлдэгдэх ба тухайн орон нутгийн онцлогоос хамааран зургийн агуулга, төрөл өөрчлөгдөж болно.

Хүснэгт 42. Ерөнхий төлөвлөгөөний үр дүнд гарах баримт бичиг,
зургийн жагсаалт

Д/д	Баримт бичгийн нэр	Тайлбар бичиг	Зургийн нэр	Зургийн масштаб
Газар ашиглалтын одоогийн байдал				
1	Аймаг, нийслэлийн газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөөний одоогийн байдал	Тайлан, судалгаа тооцоо	Газар ашиглалтын одоогийн байдлын зураг	1:100000
2	Хүрээлэн буй орчны суурь судалгаа	Тайлан, судалгаа тооцоо	Гадаргын Усны зураг /гидрологи/	1:100 000
			Хөрсний зураг	1:100 000
			Ландшафтын зураг	1:100 000
			Экосистемийн ангиллын зураг	1:100 000
			Ургамлын зураг	1:100 000
			Ойн тархалтын зураг	1:100 000
			Гол мөрний урсац бүрэлдэх эхийн зураг	1:100 000
			Уур амьсгалын зураг	1:100 000
			Амьтны тархалтын зураг	1:100 000
			Түүх, археологи, өв соёлын зураг	1:100 000
3	Геологийн суурь судалгаа	Тайлан, судалгаа тооцоо	Ашигт малтмалын зураг	1:100 000
			Геоморфологийн зураг	1:100 000
			Инженер геологийн нөхцөлийн зураг	1:100 000
			Гүний усны зураг /Гидрогеологи/	1:100 000
4	Газар ашиглалтын тохиромжтой байдлын үнэлгээ	Тайлан, судалгаа тооцоо	Хөдөө аж ахуйн газар ашиглалт, бэлчээр, хадлан, тариалангийн газрын тохиромжтой байдлын үнэлгээний зураг	1:100 000
			Хот, суурины газар ашиглалт Сумын төв, багийн төв болон бусад суурин газар ашиглалтын тохиромжтой байдлын үнэлгээний зураг	1:5000-25 000
			Зам, шугам, сүлжээний газар ашиглалт Улс, аймаг, сум, багийн чанартай зам болон сумын төвийн шугам, сүлжээний газрын тохиромжтой байдлын үнэлгээний зураг	1:5000-25 000
			Ойн сан бүхий газар ашиглалт Аймаг, нийслэлийн нутаг дэвсгэр дээрх ой болон суурин газар доторх ногоон байгууламжийн газрын тохиромжтой байдлын үнэлгээний зураг	1:100 000

			Усны сан бүхий газар ашиглалт Аймаг, нийслэлийн нутаг дэвсгэр дэх гол, горхи, булаг, шанд болон суурин газрын унд, ахуйн хэрэгцээний усны тохиромжтой байдлын үнэлгээний зураг	1:100 000
			Тусгай хэрэгцээний газар ашиглалт Аймаг, нийслэлийн нутаг дэвсгэр дэх тусгай хамгаалалттай болон тусгай хэрэгцээний газрын тохиромжтой байдлын үнэлгээний зураг	1:100 000
Газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөө				
1	Аймаг, нийслэлийн газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөө	Тайлан, судалгаа тооцоо	Аймаг, нийслэлийн газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөөний нэгдсэн зураг	1:100 000
2	Хөдөө аж ахуйн газрын хэтийн төлөвлөгөө	Тайлан, судалгаа тооцоо	Бэлчээр зохион байгуулалтын хэтийн төлөвлөгөө	1:100 000
			Бэлчээрийн ачааллын зураг 4 улирлаар болон жилийн дунджаар Бэлчээрийн усан хангамжийн зураг Бэлчээрийн даацын үнэлгээний зураг	1: 200 000
		Тайлан, судалгаа тооцоо	Хадлан, тариалангийн газрын ашиглалт, хамгаалалтын хэтийн төлөвлөгөөний зураг	1:25 000
3	Хот, тосгон, бусад суурины газрын хэтийн төлөвлөгөө	Тайлан, судалгаа тооцоо	Хот, суурин газрын ашиглалтын хэтийн төлөвлөгөөний зураг	1:10 000, 1:5000, 1:1000
			Хот, суурины төвийн суурьшлын бүсийн тэг гортигийн зураг	1:1000
			Сум дундын бүлэг суурины тогтолцооны зураг	1:50 000
4	Зам, шугам, сүлжээний газрын хэтийн төлөвлөгөө	Тайлан, судалгаа тооцоо	Зам, шугам, сүлжээний газрын ашиглалт, хамгаалалтын хэтийн төлөвлөгөөний зураг	1:5000, 1:10 000
5	Ой болон усны сан бүхий газрын хэтийн төлөвлөгөө	Тайлан, судалгаа тооцоо	Ой болон усны сан бүхий газрын ашиглалт, хамгаалалтын хэтийн төлөвлөгөөний зураг	1:200 000, 1:100 000, 1:50 000
6	Аялал жуулчлалын бүс газрын хэтийн төлөвлөгөө	Тайлан, судалгаа тооцоо	Аялал жуулчлалын бүсийн ашиглалт, хамгаалалтын хэтийн төлөвлөгөөний зураг	1:200 000, 1:100 000, 1:50 000
7	Тусгай хамгаалалттай газрын хэтийн төлөвлөгөө	Тайлан, судалгаа тооцоо	Тусгай хамгаалалттай газрын ашиглалт, хамгаалалтын хэтийн төлөвлөгөөний зураг	1:100 000, 1:50 000, 1:25 000 гэх мэт.

8	Эмзэг экосистем, ховор, нэн ховор амьтан, ургамлын тархац нутаг, амьдрах орчныг хамгаалах газар нутгийн төлөвлөгөө	Тайлан, судалгаа тооцоо	Эмзэг экосистем, гол, мөрний урсац бүрэлдэх эх, ховор, нэн ховор амьтан, ургамлын тархац нутаг, амьдрах орчныг хамгаалах газар нутгийн хэтийн төлөвлөгөөний зураг	1:100000, 1:50 000, 1:25 000 гэх мэт.
---	--	-------------------------	---	--

Арван нэг. Цахим системд бүртгэх

11.1. Цахим системд бүртгэх ажлын хүрээнд гүйцэтгэх үйл ажиллагааг Хүснэгт 43-т заасан дэд үе шатны дагуу хийж гүйцэтгэнэ.

Хүснэгт 43. Цахим системд бүртгэх үйл ажиллагааны дэд үе шат, гүйцэтгэх ажил, хугацаа (сараар)

Үе шат	Дэд үе шат	Хийгдэх ажил	Норматив хугацаа
Үе шат 7: Цахим системд бүртгэх 1.5 сар	7.1.Цахим системд эцсийн хувилбарыг оруулах	Гүйцэтгэгч төлөвлөсөн арга хэмжээг цахим системд бүрэн зураглана.	1
	7.2.ИТХ-ын саналын дагуу цахим системд мэдээллийг засварлах	7.2.1.Аймаг, нийслэлийн газрын алба ИТХ-аас гарсан шийдвэрийг үндэслэн цахим систем дэх мэдээллийг засварлана. 7.2.2.Аймаг, нийслэлийн газрын алба цахим системд ерөнхий төлөвлөгөөг баталгаажуулна.	0.5

11.2. Ерөнхий төлөвлөгөөг цахим системд бүртгэх асуудлыг газрын нэгдмэл сангийн удирдлагын нэгдсэн цахим системийн үйл ажиллагааны журмаар зохицуулна.

11.3. Ажил гүйцэтгэгч цахим системд зурагласан ерөнхий төлөвлөгөөний арга хэмжээ, бүсчлэлийн зурган мэдээллийн давхаргын атрибут агуулгын бүрэн бүтэн байдал, геометр, топологи алдаа зэргийг шалгаж мэдээллийн сангийн загвар, стандартад нийцүүлэн зурагласан байна.

11.4. Аймаг, нийслэлийн газрын алба ерөнхий төлөвлөгөөний арга хэмжээ цахим системд бүрэн зурагласан эсэхэд хяналт тавьж ажиллана.

11.5. Хэрэв иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлаас ерөнхий төлөвлөгөөний эцсийн шатны тайланг хэлэлцүүлэх явцад өөрчлөлт хийх, нэмж тусгах санал гарсан тохиолдолд уг өөрчлөлтийг иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын тэмдэглэлийн үндэслэн хийх бөгөөд хурлын тэмдэглэлийн хуулбарыг цахим системд заавал хавсарган засварыг хийнэ.

11.6. Аймаг, нийслэлийн газрын алба аймаг, нийслэлийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлаас баталсан ерөнхий төлөвлөгөөний төслийг цахим системд баталгаажуулна.

Арван хоёр.Хэлэлцүүлж, батлуулах

12.1. Хэлэлцүүлж батлуулах ажлын хүрээнд гүйцэтгэх үйл ажиллагааг Хүснэгт 44-т заасан дэд үе шатны дагуу хийж гүйцэтгэнэ.

Хүснэгт 44. Хэлэлцүүлж, батлуулах үйл ажиллагааны дэд үе шат, гүйцэтгэх ажил, хугацаа (сараар)

Үе шат	Дэд үе шат	Хийгдэх ажил	Норматив хугацаа
Үе шат 8: Хэлэлцүүлж батлуулах 2.5 сар	8.1.Төлөвлөгөөний эцсийн шатны тайлан боловсруулж аймаг, нийслэлийн газрын албанд хүргүүлэх, захиалагчийн хяналтын дүгнэлт, зөвлөмж гаргах	8.1.1.Эцсийн шатны тайланг боловсруулж аймаг, нийслэлийн газрын албанд хүргүүлэх 8.1.2.Аймаг, нийслэлийн газрын алба захиалагчийн хяналтыг хийж, ажлын хэсгээр хэлэлцүүлэн дүгнэлт, зөвлөмжийг гарган гүйцэтгэгч болон Газрын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагад хүргүүлнэ. 8.1.3.Гүйцэтгэгч захиалагчийн дүгнэлтийн дагуу засвар сайжруулалтыг гүйцэтгэж, ерөнхий төлөвлөгөөний эцсийн шатны тайланг Газрын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагад албан бичгээр хүргүүлнэ. 8.1.4.Гүйцэтгэгч нь Газар зохион байгуулалтын орон тооны бус мэргэжлийн зөвлөлөөр ерөнхий төлөвлөгөөний төслийг хэлэлцүүлнэ. 8.1.5.Ерөнхий төлөвлөгөөний төсөлд Газрын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага дүгнэлт гаргана. 8.1.6.Газрын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага дүгнэлтийг албан бичгээр гүйцэтгэгч болон аймаг, нийслэлийн газрын албанд хүргүүлнэ.	1.3
	8.2.Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлаар хэлэлцүүлж батлуулах	8.2.1.Дүгнэлтийн дагуу засвар өөрчлөлтийг бүрэн гүйцэтгэсний дараа Аймаг, нийслэлийн ИТХ-аар хэлэлцүүлж батлуулна. 8.2.2.Батлагдаагүй тохиолдолд ерөнхий төлөвлөгөөний ИТХ-аар дахин хэлэлцүүлнэ.	0.7
	8.3.Төлөвлөгөөний зураг, тайлангуудыг архивт хүлээлгэн өгөх	8.3.1.Ажил гүйцэтгэгч нь аймаг, нийслэлийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлаар батлагдсан төлөвлөгөөний иж бүрэн тайланг тоон болон хэвлэмэл байдлаар аймаг, нийслэлийн Засаг даргын тамгын газар, иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал, аймаг, нийслэлийн газрын алба, Газрын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагад тус бүр хүлээлгэн өгнө.	0.5

12.2.Ерөнхий төлөвлөгөөний төслийг Газар зохион байгуулалт хийх журамд заасны дагуу цахим системд байршуулж санал авсан байна.

12.3.Гүйцэтгэгч нь Газар зохион байгуулалтын орон тооны бус мэргэжлийн зөвлөлөөр ерөнхий төлөвлөгөөний төслийг хэлэлцүүлж, зөвлөлөөс гарсан саналыг харгалзан ерөнхий төлөвлөгөөний төсөлд Газрын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага дүгнэлт гаргана.

12.4.Аймаг, нийслэлийн газрын алба Газрын асуудал хариуцсан төрийн

захиргааны байгууллагын дүгнэлтийн дагуу засвар өөрчлөлтийг гүйцэтгэсэн эсэхэд хяналт тавьж ажиллана.

12.5. Аймаг, нийслэлийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал нь Газрын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагын дүгнэлтийг үндэслэн ерөнхий төлөвлөгөөг хэлэлцэж батална.

12.6. Ерөнхий төлөвлөгөө цахим системд батлагдсаны дараа ажил гүйцэтгэгч нь батлагдсан ерөнхий төлөвлөгөөний иж бүрэн тайланг тоон болон хэвлэмэл байдлаар аймаг, нийслэлийн Засаг даргын тамгын газар, иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал, аймаг, нийслэлийн газрын алба, Газрын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагад тус бүр 1 хувийг холбогдох журам, зааврын дагуу хүлээлгэн өгнө. Ерөнхий төлөвлөгөөний баримт бичиг боловсруулахдаа MNS 5140-2:2011 стандартыг баримтална.

Арван гурав. Газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх

13.1. Төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх ажлын хүрээнд гүйцэтгэх үйл ажиллагааг Хүснэгт 45-т заасан дэд үе шатны дагуу хийж гүйцэтгэнэ.

Хүснэгт 45. Төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны дэд үе шат, гүйцэтгэх ажил, хугацаа (сараар)

Үе шат	Дэд үе шат	Хийгдэх ажил	Норматив хугацаа
Үе шат 9: Төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх 12 жил	9.1. Ерөнхий төлөвлөгөөг олон нийтэд сурталчлах, танилцуулах	9.1.1 Аймаг, нийслэлийн газрын алба ерөнхий төлөвлөгөөг иргэд, олон нийтэд сурталчлах, хэрэгжилтийг хангах ажлыг зохион байгуулна.	Жил бүр
	9.2. Тухайн жилийн газар зохион байгуулалтын төлөвлөгөөнд "Хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөө"-ний дагуу тусгах	9.2.1 Нийслэл, сум, дүүргийн тухайн жилийн газар зохион байгуулалтын төлөвлөгөөнд холбогдох арга хэмжээнүүдийг тусгах ажлыг аймаг, нийслэлийн газрын алба зохион байгуулна.	Жил бүр
	9.3. Төлөвлөгөөний зарим үйл ажиллагааг тусгайлан хэрэгжүүлэх	9.3.1 Сумын нутаг дэвсгэрийн хөгжлийн төлөвлөгөөнд тухайлсан арга хэмжээг тусгаж төлөвлөх ажлыг гүйцэтгэгч компани, хяналт тавих ажлыг газрын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага хариуцна.	Жил бүр

13.2. Аймаг, нийслэлийн газрын алба ерөнхий төлөвлөгөөг цахим системд бүртгэгдсэний дараа иргэд, олон нийтэд сурталчлах, хэрэгжилтийг хангах, хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөөний дагуу сумын нутаг дэвсгэрийн хөгжлийн төлөвлөгөө болон нийслэл, сум, дүүргийн тухайн жилийн газар зохион байгуулалтын төлөвлөгөөнд холбогдох арга хэмжээнүүдийг тусгаж, хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай зардлыг орон нутгийн төсөвт тусгуулах ажлыг тус тус зохион байгуулна.

Арван дөрөв. Ерөнхий төлөвлөгөөний хэрэгжилтэд мониторинг, үнэлгээ хийх

14.1. Ерөнхий төлөвлөгөөний хэрэгжилтэд мониторинг, үнэлгээ хийх ажлын хүрээнд гүйцэтгэх үйл ажиллагааг Хүснэгт 46-т заасан дэд үе шатны дагуу хийж гүйцэтгэнэ.

Хүснэгт 46. Мониторинг, үнэлгээний дэд үе шат, гүйцэтгэх ажил, хугацаа (сараар)

Үе шат	Дэд үе шат	Хийгдэх ажил	Норматив хугацаа
Үе шат 10: Мониторинг, үнэлгээ 12 жил	10.1. Газар зохион байгуулалтын төлөвлөгөөний хэрэгжилтэд хяналт- шинжилгээ хийх, үр дүнг үнэлнэ	10.1.1. Аймаг, нийслэлийн газрын алба ерөнхий төлөвлөгөө болон хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөөнд хяналт-шинжилгээ хийж, үнэлгээг газрын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагад хүргүүлнэ. 10.1.2. Аймаг, нийслэлийн газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөөнд тусгагдсан газар ашиглах, хамгаалах арга хэмжээнүүдийн харьцаа хамгийн багадаа 6:4 харьцааг хангасан эсэхэд мониторинг, үнэлгээ хийх	4 жил тутамд
	10.3. Төлөвлөгөөнд нэмэлт өөрчлөлт оруулах	10.3.1. Ерөнхий төлөвлөгөөнд Газар зохион байгуулалт хийх журмын дагуу тодотгол хийх шаардлагатай тохиолдолд өөрчлөлт оруулах.	-
	10.5. Мониторинг, үнэлгээний эцсийн дүгнэлт	10.5.1. Төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг эцэслэн дүгнэх	12-16 дахь жилд

14.2. Ерөнхий төлөвлөгөөний хэрэгжилтийн үнэлгээг аймаг, нийслэлийн газрын алба нь мэргэшсэн болон зөвлөх зэрэгтэй хөндлөнгийн төлөвлөлтийн мэргэжилтнээр гүйцэтгүүлж болно. Хэрэгжилтийн үнэлгээний тайланг газрын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагад хүргүүлнэ.

14.3. Ерөнхий төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөөг 12-16 жилээр боловсруулах бөгөөд 4 жил тутамд 1 удаа, нийт 4 удаа мониторинг, үнэлгээ хийж нэмэлт өөрчлөлт, тодотгол хийх асуудлыг аймаг, нийслэлийн газрын алба хариуцан зохион байгуулна.

14.4. Ерөнхий төлөвлөгөөний хэрэгжилт хамгийн бага хувиар тооцоход эхний 4 жилд 15-20%, хоёрдугаар 4 жилд 20-40%, гуравдугаар 4 жилд 40-60%, дөрөвдүгээр 4 жилд 60-85% биелэх үндсэн шаардлага тавина.

14.5. Үнэлгээний үр дүнгээр 2-оос дээш удаа гүйцэтгэлийн хамгийн бага хувьдаа хүрээгүй тохиолдолд ерөнхий төлөвлөгөөнд засвар өөрчлөлт хийнэ. Аймаг, нийслэлийн газрын алба нь тодотгол хийх саналаа төлөвлөлтийн мониторинг, хэрэгжилтийн үнэлгээнд түшиглэн төсөв хөрөнгө оруулалтын эх үүсвэрийн хамт боловсруулан, аймаг, нийслэлийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлаар батлуулах ажлыг зохион байгуулна.

ЗӨВШӨӨРӨВ
 ГАЗАР ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТ, ГЕОДЕЗИ,
 ЗУРАГ ЗҮЙН ЕРӨНХИЙ ГАЗРЫН ДАРГА

БАТЛАВ

..... АЙМАГ, НИЙСЛЭЛИЙН
 ЗАСАГ ДАРГА

.....
 (Овог, нэр)

.....
 (Овог, нэр)

..... АЙМАГ, НИЙСЛЭЛИЙН ГАЗАР ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТЫН
 ЕРӨНХИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ БОЛОВСРУУЛАХ АЖЛЫН ДААЛГАВАР

20.... оны сарын өдөр

Дугаар

..... хот

Д/д	Ажлын нэр төрөл	Тайлбар
1	Ажил гүйцэтгэх үндэслэл	<p>Аймаг, нийслэлийн газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөө боловсруулах үндэслэл:</p> <ul style="list-style-type: none"> - “Алсын хараа-2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого; - Хөгжлийн бодлого төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль; - Хот байгуулалтын тухай хуулийн 10.1.7 дугаар заалт; - Газрын тухай хуулийн 4.1.6, 20.1.2, 20.2.3, 21.4.1, 23.2.3, 23.3.1, 23.3.5, 25.3, 52.1, 55.1 дүгээр заалт; - Монгол Улсын Бүсчилсэн хөгжлийн үзэл баримтлал; - Монгол Улсын Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөр; - Монгол Улсын Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөө; - Шинэ бүтээн байгуулалт дунд хугацааны зорилтот хөтөлбөр; - Улсын газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөө; - аймаг, нийслэлийн Газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөө; - аймаг, нийслэлийг хөгжүүлэх үндсэн чиглэл
2	Ажлын зорилго, шийдвэрлэх асуудал	<p>Улс, бүс, орон нутгийн хөгжлийн бодлого төлөвлөлтийн баримт бичгийг газрын нөөцийн төлөвлөлтөөр дэмжин тогтвортой хөгжүүлэх, газрын нэгдмэл сангийн ангилал бүрт нийгэм, эдийн засгийн хувьд үр ашигтай, байгаль орчинд ээлтэй цогцолбор арга хэмжээг төлөвлөх, иргэд, олон нийтэд хүртээмжтэй газар ашиглалтын тэгш эрхээр хангах нөхцөлийг бүрдүүлэх боломжийг тодорхойлсон газар зохион байгуулалтын урт хугацааны төлөвлөлтийн баримт бичиг боловсруулахад оршино.</p>
3	Тавигдах шаардлага.	<p>Аймаг, нийслэлийн газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөөний баримт бичиг нь Засгийн газрын 2024 оны 92 дугаар тогтоолоор батлагдсан Газар зохион байгуулалт хийх журамд заасан үндсэн шаардлагаас гадна дараах шаардлагыг хангасан байна. Үүнд:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Бүсчилсэн хөгжлийн үзэл баримтлалд нийцсэн байх; 2. Аймаг, нийслэлийн хилийн цэс доторх бүх газар нутгийн газар ашиглалтын байдлаас үл хамааран ерөнхий төлөвлөгөөнд хамруулж, газрын нэгдмэл сангийн ангилал бүрээр төлөвлөгөөг боловсруулах; 3. ерөнхий төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх хугацаа Газрын тухай хуулийн 25 дугаар зүйлийн 25.3 дахь хэсэгт заасны дагуу 12-16 жил байх бөгөөд төлөвлөлтийг хамруулахдаа ирээдүйн хугацааны буюу урт хугацааны салбаруудын бодлого, хөтөлбөр, стратегийн баримт бичигт тулгуурласан алсын хараатай, дунд хугацааны буюу статистик, орон зайн шинжилгээнд үндэслэн тооцоолсон,

		<p>ойрын хугацааны буюу Засаг даргын үйл ажиллагааны хөтөлбөртэй уялдсан бодитой гэсэн гурван үечлэлийг хамарсан байх;</p> <ol style="list-style-type: none"> 4. тухайн засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн хэмжээнд бүх шатны албан тушаалтан, иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага заавал дагаж мөрдөх төлөвлөлтийн баримт бичиг байх; 5. улс, орон нутгийн хөгжлийн бодлого төлөвлөлтийн баримт бичгийн зорилт, арга хэмжээний хүрээнд тухайн аймаг, нийслэлд хэрэгжүүлэх хөгжлийн чиг хандлагад нийцүүлэн төлөвлөх, түүнийг хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөөг гаргасан байх; 6. улсын газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөөтэй уялдуулан бүс нутаг, аймаг, нийслэлийн түвшинд хамаарах нийгэм, эдийн засгийн зорилго, зорилт, орон зайн байршлын асуудлыг нийцүүлэн тусгасан байх; 7. ерөнхий төлөвлөгөөг боловсруулахдаа орон нутгийн онцлог, давуу тал, боломжид тулгуурлан газрыг зүй зохистой үр ашигтай ашиглах, хамгаалах тэргүүлэх чиглэл, зорилтуудыг тодорхойлж, түүнд хүрэх арга хэмжээг нарийвчлан төлөвлөсөн байх; 8. ерөнхий төлөвлөгөөнд тусгагдсан төсөл, арга хэмжээ нь сумын нутаг дэвсгэрийн хөгжлийн төлөвлөгөө, нийслэл, сум, дүүргийн тухайн жилийн газар зохион байгуулалтын төлөвлөгөөнд нарийвчлан тусгаж, хэрэгжүүлэх боломжтойгоор төлөвлөгдсөн байх; 9. газар ашиглалтын тохиромжтой байдлын үнэлгээг төлөвлөж буй газрын нэгдмэл сангийн дэд ангилал тус бүрээр шинжлэх ухааны үндэслэлтэй боловсруулах; 10. аймаг, нийслэлийн хөгжлийн чиг хандлага, нийгэм, эдийн засгийн хэрэгцээг үндэслэн газар ашиглалтын хэрэгцээт байдлын үнэлгээг боловсруулж ерөнхий төлөвлөгөөнд тусгах; 11. бүх төрлийн нөөцөд тулгуурлан үйлдвэрлэл, аж ахуйн салбаруудыг оновчтой байршуулах, төрөлжүүлэх, тэдгээрийн харилцан хамаарал, улс орны хөгжилд оруулах хувь нэмрийг үндэслэл сайтай тогтоох замаар нутагшил, суурьшлыг оновчтой төлөвлөх үндсийг бүрдүүлсэн байх; 12. ерөнхий төлөвлөгөө нь тогтвортой хөгжлийн зарчмуудыг баримталсан, байгаль орчны тэнцвэрт байдлыг хангасан, нийгмийн ач холбогдолтой, эдийн засгийн үр ашигтай байх; 13. уур амьсгалын өөрчлөлт, нөлөөлөл, эрсдэл эмзэг байдлыг даван туулах дасан зохицох асуудлыг тусгаж төлөвлөсөн байх; 14. биологийн олон янз байдал, экосистемийн унаган байдлыг хадгалах, байгаль хамгаалах чиг үүргийг агуулсан зохистой ашиглалтыг тусгасан байх; 15. иргэдийн тав тухтай, ажилтай, орлоготой, тогтвор суурьшилтай амьдрах нөхцөлийг бүрдүүлсэн байх; 16. бүс нутгийн төлөвлөлт, ландшафтын төлөвлөлт, газар бүсчлэн хуваарилах арга зарчмыг зөв хослуулсан байх; 17. шинжлэх ухааны дэвшилтэт технологийг ашигласан байх; 18. байгалийн бүс, бүслүүрийн онцлог, өвөрмөц тогтоц, ховор, ховордсон ургамал, амьтан бүхий газар, түүх, соёлын дурсгалт болон үзэсгэлэнт газрын хэв шинжийг хамгаалахад чиглэсэн байх; 19. Монгол орны уламжлалт газар ашиглалтын хэв шинжийг харгалзсан байх;
--	--	--

		<p>20. ерөнхий төлөвлөгөөг хил залгаа орших аймаг, нийслэлийн нийгэм-эдийн засгийн хөгжлийн төлөвлөлттэй уялдуулсан байх;</p> <p>21. иргэд, олон нийтийн оролцоог хангасан, жендэрийн мэдрэмжтэй, хүний эрх, эрх чөлөөг хангаж эрх тэгш, ил тод зарчмаар боловсруулж, нийгмийн эрх ашигт нийцсэн байх;</p> <p>22. ерөнхий төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах газар зохион байгуулалтын үйл ажиллагаа, төсөв зардлыг тооцон хэрэгжүүлэх арга хэмжээг төлөвлөсөн байх;</p> <p>23. зохих масштабын байр зүйн зураг болон төлөвлөлтийн зургийг Монгол улсын MNS 6315:2012, MNS 6316:2012, MNS 6317:2012 стандартуудын дагуу газарзүйн мэдээллийн системийн программ хангамж ашиглан гүйцэтгэсэн байх;</p> <p>24. бусад салбарын бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичгийн газар ашиглалттай холбогдох хэсгийг харгалзан үзсэн байна.</p>
4	Ажлын хамрах хүрээ	<p>Хамрах объект: аймаг, нийслэлийн газрын нэгдмэл сангийн үндсэн болон дэд ангиллын нийт газрууд (.....га) Аймаг, нийслэлийн эдийн засаг, үйлдвэрлэл, аж ахуй, нийгмийн салбарууд</p> <p>Хамрах субъект:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Айм, нийслэлийн засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгжийн төрийн захиргааны байгууллагууд; - Ард иргэд, малчид, тэдгээрийн бүлэг, нөхөрлөл, хоршоо, хуулийн этгээд; - Төрийн болон төрийн бус байгууллага, төсөл хөтөлбөрийн газрууд; - Тусгай хамгаалалттай газрын хамгаалалтын захиргаа; - Сав газрын захиргаа.
5	Ажил гүйцэтгэх хугацаа	<p>Эхлэх хугацаа: оны ... дугаар сарын-ний өдөр Дуусах хугацаа: оны дугаар сарын-ний өдөр</p>
6	Ажлын иж бүрдэл	<p>НЭГ.Суурь судалгаа мэдээлэл цуглуулж боловсруулах, бэлтгэл ажлын нэгдсэн тайлбар бичиг болон холбогдох зураг. (1-р бүлэг тайлбар бичиг) Үүнд:</p> <p>1.1. Байгалийн нөхцөл, нөөцийн суурь судалгаа</p> <ul style="list-style-type: none"> - Уур амьсгал - Газар зүйн тогтоц, онцлог - Газрын гадаргын өндөржилт - Газрын гадаргын налуужилт - Газрын гадаргын зүг зовхис - Хөрс, хөрсөн бүрхэвч - Ургамалан нөмрөг, ургамлын аймаг - Ойн сан - Амьтны аймаг - Гол, мөрний урсац бүрэлдэх эх, усны сан бүхий газар - Ашигт малтмал - Түүх соёлын дурсгал <p>1.2. Нийгэм, эдийн засгийн суурь нөхцөлийн судалгаа</p> <ul style="list-style-type: none"> - Хүн ам зүй - Хүн амын нутагшил, суурьшил - Хөдөлмөр эрхлэлт - Мал аж ахуй - Газар тариалан - Аж үйлдвэр - Боловсрол - Эрүүл мэнд - Дэд бүтэц, нийгмийн хангамж

		<p>1.3. Инженер-геологийн нөхцөлийн суурь судалгаа</p> <ul style="list-style-type: none"> - Инженер геологийн нөхцөл ба мужлал - Геоморфологийн хэв шинж - Цэвдэг, түүний тархалт - Газар хөдлөлт - Гүний ус /Гидрогеологи/ <p>1.4. Газрын нэгдмэл сан, түүний ашиглалтын суурь судалгаа</p> <ul style="list-style-type: none"> - Газрын нэгдмэл сангийн ангилал түүнд гарсан өөрчлөлт, шилжилт хөдөлгөөн - ХАА-н газрын газар ашиглалтын одоогийн байдал - Хот, тосгон бусад суурины газар ашиглалтын одоогийн байдал - Зам шугам сүлжээний газрын газар ашиглалтын одоогийн байдал - Ойн сан бүхий газрын газар ашиглалтын одоогийн байдал - Усны сан бүхий газрын газар ашиглалтын одоогийн байдал - Тусгай хамгаалалттай газрын газар ашиглалтын одоогийн байдал - Тусгай хэрэгцээний бусад газрын газар ашиглалтын одоогийн байдал <p>1.5. Байгаль-нутаг дэвсгэрийн цогцолбор нөхцөл, мужлал</p> <ul style="list-style-type: none"> - Байгаль-нутаг дэвсгэрийн цогцолбор нөхцөлийн мужлалыг аймаг, нийслэлийн хэмжээнд тодруулах - Байгаль-нутаг дэвсгэрийн цогцолбор нөхцөлийн тойргийг аймаг, нийслэлийн хэмжээнд тодруулах - Экосистемийн ангилал <p>1.6. Тохиромжтой байдлын үнэлгээ</p> <ul style="list-style-type: none"> - Газар ашиглалтын тохиромжтой байдлын үнэлгээ - Бэлчээр ашиглалтын газрын тохиромжтой байдлын үнэлгээ - Хадлангийн газрын тохиромжтой байдлын үнэлгээ - Газар тариалангийн зориулалтаар ашиглах газрын тохиромжтой байдлын үнэлгээ - Хадгалан хамгаалах газрын тохиромжтой байдлын үнэлгээ - Эрчимжсэн фермерийн аж ахуй хөгжүүлэх газрын тохиромжтой байдлын үнэлгээ - Жимс, жимсгэнэ тариалах газрын тохиромжтой байдлын үнэлгээ - Шинээр байгуулах, өргөтгөх, нөөц газар сонгох зорилготой хот, тосгон, бусад суурин газрын тохиромжтой байдлын үнэлгээ - Аялал жуулчлалын бүс, замналын тохиромжтой байдлын үнэлгээ; - Хөв цөөрөм байгуулахад тохиромжтой байдлын үнэлгээ - Ойжуулахад тохиромжтой байдлын газрын үнэлгээ - Тусгай хамгаалалтад авах зориулалттай газрын тохиромжтой газрын үнэлгээ; - Инженерийн шугаман байгууламжийн зориулалттай газрын тохиромжтой байдлын үнэлгээ - Төлөвлөгөөнд шаардлагатай бусад газар ашиглалтын тохиромжтой байдлын үнэлгээ. <p>Хоёр.Хээрийн судалгаа, санал асуулга, материал боловсруулалтын үе шатыг хамруулсан баримт бичиг</p> <p>2.1.Хөгжлийн асуудалд дүн шинжилгээ хийх</p> <ul style="list-style-type: none"> - СВOT (SWOT) буюу гадаад дотоод орчны шинжилгээ хийх; - ПЭСТЭЛ (PESTEL) буюу улс төр, нийгэм, эдийн засгийн
--	--	---

шинжилгээ хийх.

2.2. Байгаль-аж ахуй нутаг дэвсгэрийн мужлал, агро-экологийн бүсчлэлд үндэслэн бодлогын бүсийг зураглах

- Байгаль-аж ахуй нутаг дэвсгэрийн мужлалыг тодруулж зураглах;
- Бэлчээр ашиглалтын газрын бодлогын бүсийг тодруулж зураглах;
- Газар тариалангийн бодлогын бүсийг тодруулж зураглах;
- Хот суурин газрын газар ашиглалтын бодлогын бүсийг тодруулж зураглах;
- Дэд бүтцийн газар ашиглалт, хамгаалалтын бодлогын бүсийг тодруулж зураглах (Төмөр зам, авто зам, цахилгаан, холбоо мэдээлэл гэх мэт);
- Тусгай хэрэгцээний газар ашиглалт, хамгаалалтын бодлогын бүсийг тодруулж зураглах;
- Аялал жуулчлалын газрын бодлогын бүсийг тодруулж зураглах;
- Ойн сан бүхий газрын ашиглалт, хамгаалалт, нөхөн сэргээлтийн бодлогын бүсийг тодруулж зураглах;
- Усны сан бүхий газрын ашиглалт, хамгаалалтыг сайжруулах бодлогын бүсийг тодруулж зураглах;
- Гол мөрний урсац бүрэлдэх эхийн хил заагийг тодруулж зураглах;
- Ургамалжилтын зургийг тодруулж зураглах;
- Экосистемийн ангиллын зураг;
- Ландшафтыг тодруулж зураглах;
- Амьтны тархалт, чухал амьдрах орчин, холбоос нутгийг тодруулж зураглах.

2.3. Хэрэгцээт байдлын үнэлгээ хийх

- Төлөвлөлтийн хугацааны хүн амын өсөлтийн хэтийн төлөв;
- Төлөвлөлтийн хугацааны сүргийн эргэлтийн хэтийн төлөв;
- Газар тариалангийн гол нэр бүтээгдэхүүний хэрэгцээ;
- Газар тариалангийн усан хангамжийн нөөц, хэрэгцээ;
- Мал аж ахуйн салбарын гол нэрийн бүтээгдэхүүний хэрэгцээ;
- Бэлчээрийн усан хангамжийн нөөц, хэрэгцээ;
- Байгалийн хадлан тэжээлийн хэрэгцээ;
- Тэжээлийн ургамлын хэрэгцээ;
- Хот суурины ирээдүйн газрын хэрэгцээ;
- Хүн амын усан хангамжийн нөөц, хэрэгцээ;
- Иргэнд өмчлүүлэх газрын хэрэгцээ;
- Нийгмийн үйлчилгээний дэд бүтцийн (Сургууль, цэцэрлэг гэх мэт) байгууллагын хэрэгцээ, сургууль, цэцэрлэг, эмнэлэг, ногоон байгууламжийн орон зайн үйлчлэх хүрээ, шинжилгээ.

2.4. Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн нөлөөллийн үнэлгээ хийх.

2.5. Хэрэгцээт байдлын, тохиромжтой байдлын үнэлгээ, хэлэлцүүлэг саналд үндэслэн газар ашиглалт, төлөвлөлтийн бүсчлэлийг тодруулах.

- Байгаль-аж ахуй нутаг дэвсгэрийн мужлал, агро-экологийн бүсчлэлд үндэслэн бодлогын бүсүүдийн байршил, хил зааг, талбайн хэмжээг тодруулан зураглах;
- Орон нутгийн холбогдох албан тушаалтнууд, иргэд, олон нийтийн саналыг үндэслэн бүсчлэлийг өөрчлөн зураглах.

ГУРАВ. Газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөөний баримт бичиг

Аймаг, нийслэлийн газар зохион байгуулалтын ерөнхий

		<p>төлөвлөгөөний баримт бичиг нь энэхүү ажлын даалгаварт тусгагдсан техникийн шаардлагыг хангасан дараах хэсгүүдээс бүрдэнэ. Үүнд:</p> <ol style="list-style-type: none"> 3.1. Үндэслэл; 3.2. Зорилго, зорилт 3.3. Байгаль аж ахуй нутаг дэвсгэрийн мужлалыг тодорхойлж, зурагласан байх; 3.4. Эдийн засаг, аж ахуйн хөгжлийн үндсэн чиглэл, төрөлжилтийг тогтоосон байх; 3.5. Эдийн засаг, аж ахуйн хөгжлийн чиглэл, төрөлжилтөд үндэслэн ГНС-ийн ангилал, шилжилт, өөрчлөлтийг тогтоосон байх; 3.6. Нутаг дэвсгэрийн хэмжээнд газар ашиглалтын бодлогын бүсчлэлийг тогтоож зурагласан байх; 3.7. Хүн амын өсөлтийн хэтийн төлөв, хот суурины газрын хэрэгцээт байдлын, тохиромжтой байдлын үнэлгээнд тулгуурлан тэг гортигийг шинэчлэн тогтоосон байх; 3.8. Асуудлын шийдлийг олох шинжилгээний загварт тулгуурлан газар ашиглалтын бодлогын болон чиг үүрийн бүсчлэлийг тодорхойлсон байх; 3.9. Инженерийн шугам сүлжээнд холбогдсон, холбогдохоор төлөвлөсөн газрын байршил, хэмжээ, хотын хөгжлийн төлөвлөгөөтэй уялдуулан бодлогын болон чиг үүргийн бүсчлэлийг тодорхойлсон байх; 3.10. Инженерийн шугам сүлжээ, дэд бүтцэд холбогдсон болон холбогдохоор төлөвлөж буй газруудын хил заагийг тогтоож зурагласан байх; 3.11. Газар ашиглалтын бодлогын болон чиг үүргийн бүсчлэлийн горим, дэглэмийг тогтоосон байх; 3.12. Газар ашиглалтын бодлогын болон чиг үүргийн бүсчлэлтэй уялдуулан ГНС-ийн үндсэн болон дэд ангилалд орох өөрчлөлтийг тогтоож зурагласан байх; 3.13. Шинээр байгуулах үйлдвэр, уурхайн газрын байршлыг зурагласан байх; 3.14. Уламжлалт бэлчээрийн мал аж ахуйг төрөлжүүлэн хөгжүүлэх, хадгалан үлдээх бодлогын болон чиг үүргийн бүсчлэл, горим дэглэмийг тогтоож зурагласан байх; 3.15. Эрчимжсэн болон хагас эрчимжсэн мал аж ахуй эрхлэх газрын байршил, хэмжээ, төлөвлөлтийн загвар шийдлийг боловсруулж зурагласан байх; 3.16. Жимс, жимсгэнэ шинээр эрхлэх газрын байршил, хэмжээ, төлөвлөлтийн загвар шийдлийг тохиромжтой байдал болон хэрэгцээт байдлын үнэлгээнд тулгуурлан боловсруулсан байх; 3.17. Аймаг, нийслэл, сум дундын хадлангийн талбайн байршлыг нэмэлт тэжээлийн хэрэгцээ, тохиромжтой байдлын үнэлгээнд тулгуурлан төлөвлөлтийн загвар шийдлийг боловсруулсан байх; 3.18. Аймаг, сум дундын отрын нөөц нутгийг орон нутаг, яам хоорондын ажлын хэсгийн саналыг үндэслэн газрын хэмжээ, байршил, хил заагийг тогтоож, загвар шийдлийг боловсруулсан байх; 3.19. Шинээр баригдах олон улсын, улсын болон орон нутгийн чанартай төмөр зам, авто зам, эрчим хүч, харилцаа холбооны шугам сүлжээ байгуулах газрын байршил, хил заагийг зураглаж, цаашид хөгжих, шийдэл, тооцооллыг хийсэн байх; 3.20. Зэрлэг амьтанд зориулсан экологийн гарц, гарам, зэрлэг амьтдад сөрөг нөлөө багатай хашаа, тэмдэг, тэмдэглэгээний байршлыг төлөвлөсөн байх; 3.21. Нэн ховор, ховор зэрлэг амьтдын амьдрах орчин, нүүдлийн зам, холбоос нутгийг тасалдуулахгүй байх
--	--	---

		<p>зорилгоор дээрх газруудыг зураглах, тухайн газарт хориглосон газар ашиглалтын хэлбэрүүдийг тодорхой тусгасан байх;</p> <p>3.22. Эмзэг экосистемийг хамгаалах зорилгоор тухайн экосистемд сөрөг нөлөөтэй газар ашиглалтын хэлбэрүүдийг тодорхойлон нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээнүүдийг төлөвлөсөн байх;</p> <p>3.23. Ховор, нэн ховор, ургамлын амьдрах орчин, тархах газар нутгийг хамгаалах зорилгоор тухайн газарт хориглосон газар ашиглалтын хэлбэрүүдийг тодорхой тусгасан байх</p> <p>3.24. Газрын тос, байгалийн хий, ус дамжуулах хоолой, барилга байгууламж, тэдгээрийн зурвас газар, усан зам, нисэх буудлын газрын схемчилсэн байршил, хэмжээ, хил заагийг зураглаж, цаашид хөгжих шийдэл тооцооллыг хийсэн байна;</p> <p>3.25. Ой, ус, биологийн төрөл зүйлийн нөөцийг зохистой ашиглах, хамгаалах, нөхөн сэргээх бүс нутгийн байршил, хэмжээ, хил заагийг тогтоох;</p> <p>3.26. Усны сан бүхий газар, усны эх үүсвэр, эрүүл ахуйн хамгаалалтын бүсийн зурвас газрын хамгаалалт, ашиглалтын схемчилсэн байршил, хэмжээ, хил заагийг зураглаж, холбогдох шийдэл тооцооллыг хийсэн байх;</p> <p>3.27. Орон нутгийн тусгай хэрэгцээнд авах газрын байршил, хэмжээ, хил заагийг зураглаж, цаашид хөгжих, үндэслэл, тооцооллыг хийсэн байх;</p> <p>3.28. Газрыг доройтлоос хамгаалах, ашиглалтаас чөлөөлөх, нөхөн сэргээх, сайжруулалт хийх газар нутгийн байршил, хэмжээ, хил заагийг зураглаж, холбогдох шийдэл, тооцооллыг хийсэн байх;</p> <p>3.29. Амралт, рашаан сувилал, аялал жуулчлал, ан агнуурын бүс нутгийн байршил, хэмжээ, хил заагийг зураглаж, холбогдох шийдэл тооцооллыг хийсэн байх;</p> <p>3.30. Аялал жуулчлалын бүсийн хэмжээ, хил заагийг зурагласан байх;</p> <p>3.31. Аймаг, нийслэлийн нутаг дэвсгэрийн хэмжээнд ашигт малтмалын хайгуулын тусгай зөвшөөрөл олгох, сонгон шалгаруулалт явуулах газрын бүс, ашиглалтын тусгай зөвшөөрөл олгох газрын хэмжээ, байршил, хил заагийг төлөвлөсөн байх;</p> <p>3.32. Газар зохион байгуулалт, хот төлөвлөлтийн цахим системд төлөвлөсөн арга хэмжээг бүрэн зураглах;</p> <p>3.33. Газрын тухай хуулийн 23 дугаар зүйлийн 23.2.3-д заасны дагуу газрын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагаас гаргасан дүгнэлтийн дагуу засвар сайжруулалтыг гүйцэтгэх;</p> <p>3.34. Ерөнхий төлөвлөгөө болон хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөөг боловсруулж аймаг, нийслэлийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлаар батлуулах;</p> <p>3.35. Аймаг, нийслэлийн ИТХ-аар баталсан газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөөний тайлан, хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөө болон бусад баримт бичгийн хамт холбогдох байгууллагуудад актаар хүлээлгэн өгөх;</p> <p>3.36. Газрын нэгдмэл сангийн үндсэн болон дэд ангилал хооронд шилжүүлэх газрын байршил, хэмжээ, хил зааг, уг ажлын хүрээнд хийгдэх газар зохион байгуулалтын ажлын төрөл, төсөвт өртгийн тооцоо;</p> <p>3.37. Төлөвлөлтийн үр дүнд газрын нэгдмэл санд орох өөрчлөлтийг харуулсан аймаг, нийслэлийн хэмжээний нэгдсэн экспликацийг гаргах;</p> <p>3.38. Олон нийтийн оролцоог хангасан материал (хэлэлцүүлэг явуулсан, санал авсан материал, уулзалтын тэмдэглэл,</p>
--	--	--

		<p>фото зураг, төлөвлөгөөг баталгаажуулсан шийдвэр);</p> <p>3.39. Газар зохион байгуулалт, хот төлөвлөлтийн цахим систем болон www.egazar.gov.mn цахим хуудсанд байршиж, баталгаажсан газар зохион байгуулалтын төлөвлөгөөний төсөл.</p>
7	Гүйцэтгэх ажлын хэмжээ	<p>Газрын нэгдмэл санд бүртгэлтэй аймаг, нийслэлийн нийт газар нутаг болох га талбай хамарна.</p>
8	Гүйцэтгэх ажлын үе шат	<p>Ерөнхий төлөвлөгөө боловсруулах ажлыг дараах үе шатаар гүйцэтгэнэ. Үүнд:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Суурь судалгааны анхдагч мэдээлэл цуглуулах, судалгааны материалыг боловсруулж нөхцөл байдлын дүн шинжилгээ хийж, дүгнэлт гарган нэмж судлах төлөвлөгөөг гаргах (Бэлтгэл шатны тайлан); 2. Бэлтгэл шатны тайланг захиалагчид хүргүүлж, дүгнэлт зөвлөмж гаргуулан, ажлын хэсэгт танилцуулж хэлэлцүүлэх; 3. Орон нутгаас мэдээ, мэдээлэл цуглуулах, газар ашиглалтын өнөөгийн байдлыг тодорхойлж, тодруулах, үнэлгээнд суурилан хэтийн төлөвийг газар дээр нь зураглах; 4. Олон нийтийн санал авч хөгжлийн асуудалд дүн шинжилгээ хийж, хэрэгцээт байдлын болон тохиромжтой байдлын үнэлгээнд суурилан бодлогын бүсийг зураглаж, төлөвлөлтийн бүсчлэлийг тодруулах (Дунд шатны тайлан); 5. Дунд шатны ажлын тайланг захиалагчид хүргүүлж, дүгнэлт зөвлөмж гаргуулах; 6. Захиалагчийн хяналтын дүгнэлт, зөвлөмжийг харгалзан төлөвлөлтийн үр дүнг эцэслэн ерөнхий төлөвлөгөө болон хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөө боловсруулж, цахим системд бүрэн гүйцэт зураглах; 7. Орон нутгийн төрийн байгууллагууд, ард иргэдийн оролцоог хангаж, хэлэлцүүлэг зохион байгуулж санал авах (Засгийн газрын 2024 оны 92 дугаар тогтоолоор батлагдсан “Газар зохион байгуулалт хийх журам”-ын 3.17.1, 3.17.3, 3.20.4-т заасны дагуу иргэд олон нийтэд нээлттэй, ил тод мэдээлж, төрийн болон төрийн бус байгууллага, сумдын Засаг дарга нар, олон нийтээс саналыг авна.); 8. Хэлэлцүүлэг, санал, дүгнэлтийг харгалзан төлөвлөгөөний эцсийн шатны тайланг боловсруулж Захиалагчид хүргүүлж дүгнэлт гаргуулах; 9. Шаардлагатай засвар өөрчлөлтийг гүйцэтгэн ерөнхий төлөвлөгөөний төслийг Газрын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагад хүргүүлэн ГЗБГЗЗЕГ-ын орон тооны бус мэргэжлийн зөвлөлийн хурлаар хэлэлцүүлж, дүгнэлт гаргуулах; 10. Дүгнэлтийн дагуу сайжруулалтыг гүйцэтгэн аймаг, нийслэлийн ИТХ-аар хэлэлцүүлэн батлуулна; 11. Гэрээний дагуу батлагдсан газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөөг захиалагч байгууллагад хүлээлгэн өгөх; 12. Гэрээг дүгнэх, төлбөр тооцоог дуусгах. <p>(Ажлын үе шатыг дарааллын дагуу гүйцэтгэх бөгөөд алгассан болон дутуу хийгдсэн тохиолдолд Засгийн газрын 2024 оны 92 дугаар тогтоолоор батлагдсан “Газар зохион байгуулалт хийх журам”-ын 7 дугаар зүйлд заасны дагуу хариуцлага тооцно)</p>
9	Техникийн шаардлага, заавар	<p>Газар зохион байгуулалтын төлөвлөгөө боловсруулахад дараах техникийн шаардлагыг баримтлан ажиллана. Үүнд:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Хөгжлийн бодлого төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль, Монгол улсын Засгийн газрын 2022 оны 470

		<p>дугаар тогтоолоор баталсан “Хөгжлийн бодлогын баримт бичиг боловсруулах нийтлэг журам” ;</p> <ol style="list-style-type: none"> 2. Монгол Улсын Засгийн газрын 2024 оны 92 дугаар тогтоолоор баталсан “Газар зохион байгуулалт хийх журам”; 3. ГЗБГЗЗЕГ-ын даргын 2024 оны А/305 дугаар тушаалаар баталсан “Аймаг, нийслэлийн газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөөний аргачлал”; 4. ГХГЗЗГ-ын даргын 2015 оны А/200 дугаар тушаалаар батлагдсан “Газар тохиромжтой байдлын үнэлгээ боловсруулах аргачлал”; 5. ГЗБГЗЗГ-ын даргын 2020 А/40 дугаар тушаалаар батлагдсан “Газар зохион байгуулалт, хот төлөвлөлтийн цахим систем ажиллуулах журам”; 6. ГХГЗЗГ-ын даргын 2009 оны 11 дүгээр сарын 16-ны өдрийн 224 дугаар тушаалаар батлагдсан “Газрын нэгдмэл сангийн тоо бүртгэл хөтлөх журам”; 7. Төлөвлөлтийн зургийг Монгол улсын стандарт “Газар зохион байгуулалтын төлөвлөгөөний 1:1000, 1:2000, 1:5000 масштабын зургийн таних тэмдэг”; MNS 6316:2012, “Газар зохион байгуулалтын төлөвлөгөөний 1:25000, 1:50000, 1:100000 масштабын зургийн таних тэмдэг” MNS 6317:2012, “Газар зохион байгуулалтын төлөвлөгөөний 1:500000, 1:1000000 Масштабын зургийн таних тэмдэг” MNS 6315:2012 болон атрибут мэдээллийн тоон өгөгдлийн стандарт; 8. Зэрлэг амьтдад ээлтэй гарц, гарам байгуулах зөвлөмж өгөхдөө Монгол улсын стандарт “Тал хээр, говь цөлийн бүсийн авто болон төмөр зам дагуу зэрлэг амьтдад зориулсан гарц, Ерөнхий шаардлага MNS 6515:2015”; “Уулархаг нутгийн зам, замын байгууламжийн нүүдлийн зэрлэг амьтдад зориулсан гарц, Ерөнхий шаардлага MNS 6735:2018”. <p>Газар зохион байгуулалтын төлөвлөгөө боловсруулахад дараах зааврын дагуу ажиллана. Үүнд:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Судалгааны болон төлөвлөлтийн зургийн байрлалыг WGS-84 солбицлын системд, өндрийг Балтын тэнгисийн өндрийн системд тус тус гүйцэтгэнэ; 2. Бүх төрлийн дүн шинжилгээг стандарт аргачлалын дагуу хийсэн байна; 3. Заавал мөрдөх акт, нотлох баримт, тэмдэглэлийг үйлдсэн байна; 4. Гүйцэтгэгч байгууллага нь төлөвлөгөөний үе шатны гүйцэтгэлийг аймаг, нийслэлийн газрын алба тухай бүр тайлагнана; 5. Газрын төлөв байдал, чанарын үнэлгээний бүсүүд, тэдгээрт зөвшөөрөгдөх аж ахуйн болон байгаль хамгаалах үйл ажиллагааны төрөл, чиглэл, дэглэм, горим, тавигдах шаардлагыг тодорхойлно; 6. Төлөвлөгөөний зураг төслийн үзүүлэлтийг төлөвлөлтийн өмнөх болон дараах үзүүлэлтээр гаргана; 7. Төлөвлөгөөний тайлан, судалгаа, тоон зураг болон бусад холбогдох материалыг тоон хэлбэрээр ГЗБГЗЗГ-ын даргын 2020 оны А/40 дугаар тушаалаар батлагдсан “Газар зохион байгуулалт, хот төлөвлөлтийн цахим систем ажиллуулах журам”-ын дагуу “Газар зохион байгуулалт, хот төлөвлөлтийн цахим систем”-д оруулж, www.egazar.gov.mn сайтад нээлттэй байршуулсан байна; 8. Төлөвлөгөөний зураг төслийн хүрэх үр дүн нь шалгуур үзүүлэлтийн шаардлагыг хангасан байна; 9. Газрын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага аймаг, нийслэлийн газар зохион
--	--	---

		байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөөний ажил хүлээн авсан акт үйлдсэнээр ажлыг дууссанд тооцно.
10	Ажлын хяналт, шалгалт	<p>Захиалагчийн техникийн хяналтын зардал нь нийт зардлын 5 хувь байна. Газрын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага болон аймаг, нийслэлийн газрын алба нь хамтран газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөө боловсруулах ажлын захиалагчийн техникийн хяналтыг гүйцэтгэнэ. Захиалагчийн техникийн хяналтын зардлын 80 хувьтай тэнцэх зардлаар аймаг, нийслэлийн газрын алба, 20 хувьтай тэнцэх зардлаар Газрын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага тус тус захиалагчийн техникийн хяналт хийх ажилд зарцуулна. Захиалагчийн техникийн хяналтыг дараах ажил үүргийн хуваарийн дагуу гүйцэтгэнэ:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Газрын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага нь аймаг, нийслэлийн ерөнхий төлөвлөгөөг улс, бүсийн чанартай хөгжлийн бодлого төлөвлөлтийн болон улсын газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөөтэй уялдсан байдал, төлөвлөгөөг холбогдох журам, заавар аргачлал, ажлын даалгаврын шаардлагад нийцсэн байдал, төлөвлөлтийн болон суурь судалгааны газар зүйн мэдээллийн санг тоон хэлбэрээр үүсгэсэн байдалд хяналт хийж, эцсийн тайланд мэргэжлийн дүгнэлт гаргаж шаардлагатай тохиолдолд газар дээр нь ажиллаж хяналтыг гүйцэтгэнэ. - Аймаг, нийслэлийн газрын албанаас гүйцэтгэгч байгууллага ерөнхий төлөвлөгөө боловсруулахад аймаг, нийслэлийн эдийн засаг, нийгмийн хөгжил, байгаль хамгааллын салбаруудын дэд хөтөлбөр, төлөвлөгөө, стратегитай хэрхэн уялдах, иргэд, олон нийтийн дунд хэлэлцүүлэг хийх ажлыг гүйцэтгэгчтэй хамтран зохион байгуулах, төлөвлөгөө боловсруулах, гүйцэтгэгч хээрийн хэмжилт судалгаа, орон нутагт хэлэлцүүлэг хийх зэрэг үе шатны бүхий л үйл ажиллагаанд тогтмол хяналт тавьж, үе шатны тайлан тус бүрт дүгнэлт, зөвлөмж гарган тухай бүрт Газрын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагад ажлын явцыг тайлагнаж ажиллана. - Орон нутаг дахь бүх салбарын төрийн байгууллагууд, иргэдийн байгууллага (Иргэдийн Төлөөлөгчдийн хурал, иргэдийн нийтийн хурал), иргэдээс санал авч, мэдээлэл танилцуулга хийсэн байна.
11	Хүлээлгэн өгөх материал	<p>Төлөвлөгөөний иж бүрэн материалыг (суурь судалгааны тайлан, төлөвлөгөөний тайлан, хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөө, мэдээллийн сан, холбогдох зураг), (DVD) дараах байгууллагад тус бүр 1 хувийг хүлээлгэн өгнө. Үүнд:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Аймаг, нийслэлийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн хурал; - Аймаг, нийслэлийн Засаг даргын Тамгын газрын Газрын Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, хөрөнгө оруулалтын хэлтэс; - Аймаг, нийслэлийн газрын алба; - Газрын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагын Архив, мэдээллийн хэлтэс; <p>Тайлан, мэдээллийг хүлээлгэж өгөхдөө ГЗБГЗЗГ-ын даргын 2021 оны А/226 дугаар тушаалаар батлагдсан "Газар зохион байгуулалт, геодези, зураг зүйн төрийн архивын сан хөмрөгийг бүрдүүлэх, баримт хүлээн авах журам, ГХГЗЗГ (хуучин нэрээр)-ын даргын 2015 оны 09 дүгээр сарын 17-ны өдрийн А/208 дугаар тушаалаар батлагдсан "Улсын төсвийн хөрөнгөөр бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авах гэрээний хэрэгжилтэд хяналт тавих, үр дүнг үнэлэх, шалгаж хүлээн авах журам", Ерөнхий төлөвлөгөөний тоон зургийн мэдээллийн санг хүлээлгэн өгөхдөө ГЗБГЗЗГ-ын даргын 2020 оны А/40 дугаар тушаалаар батлагдсан "Газар зохион байгуулалт, хот төлөвлөлтийн цахим систем ажиллуулах журам"-ыг тус тус</p>

		баримтална.
12	Захиалагч байгууллага	Аймаг, нийслэлийн Засаг даргын Тамгын газар Аймаг, нийслэлийн газрын алба
13	Гүйцэтгэгч байгууллага	Газар зохион байгуулалтын мэргэжлийн байгууллагын эрх бүхий байгууллага байна.
14	Санхүүжилт, эх үүсвэр	1. Төлөвлөгөө боловсруулах үе шат бүрт явцын дүгнэлт гаргуулж акт үйлдсэний дараа санхүүжилтийг шийдвэрлүүлнэ. 2. Аймаг, нийслэлийн газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөө боловсруулах төсөв зардлын 5-аас доошгүй хувийг ажлын үе шатны гүйцэтгэлийн явц, чанарыг шалгах шинжээчдийн баг ажиллуулахад зарцуулна. 3.20..... оны төсвөөс дараах хуваарийн дагуу санхүүжүүлнэ. Үүнд: 3.1.Эхний санхүүжилт - хувь /Гэрээ байгуулсны дараа 3.2.Хоёр дахь санхүүжилт-хувь /Эхний шатны төлөвлөгөөний тайлбар бичиг, мэдээллийн санд өгсөн дүгнэлт гарсны дараа/ 3.3.Эцсийн санхүүжилт - хувь /Ажил хүлээлгэн өгсний дараа/
15	Ажлын онцгой нөхцөл	Улсын болон орон нутгийн тусгай хамгаалалттай газарт ажиллах бол холбогдох байгууллагаас зөвшөөрөл авах.
16	Төрийн нууцыг хадгалах хамгаалах	Төрийн болон албаны нууцын тухай хууль, Монгол улсын төрийн болон албаны нууцыг хамгаалах нийтлэг журам.
17	Даалгаварт тусгагдаагүй ажил	Даалгаварт тусгагдаагүй ажлыг нэмэлт нөхцөлөөр гүйцэтгэнэ.

ХЯНАСАН:

ГАЗРЫН АСУУДАЛ ХАРИУЦСАН ТӨРИЙН ЗАХИРГААНЫ
БАЙГУУЛЛАГЫН ГАЗАР ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТ
ХАРИУЦСАН ХЭЛТСИЙН ДАРГА

АЙМАГ, НИЙСЛЭЛИЙН ХӨГЖЛИЙН БОДЛОГО ТӨЛӨВЛӨЛТ,
ХӨРӨНГӨ ОРУУЛАЛТЫН ХЭЛТСИЙН ДАРГА

АЙМАГ, НИЙСЛЭЛИЙН ГАЗРЫН АЛБАНЫ ДАРГА

ГАЗРЫН АСУУДАЛ ХАРИУЦСАН ТӨРИЙН ЗАХИРГААНЫ
БАЙГУУЛЛАГЫН ГАЗАР ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТ
ХАРИУЦСАН ХЭЛТСИЙН АХЛАХ МЭРГЭЖИЛТЭН

БОЛОВСРУУЛСАН:

АЙМАГ, НИЙСЛЭЛИЙН ГАЗРЫН АЛБАНЫ
АХЛАХ МЭРГЭЖИЛТЭН

Аймаг, нийслэлийн хөгжлийн дүн шинжилгээний загвар

Үндсэн мэдээлэл		
Нутаг дэвсгэр: 5,5 км ²	Хүн ам: 17399	Хүн амын нягтрал: 3,14 хүн/км ²
Хүн амын жилийн дундаж өсөлт: (сүүлийн 10 жилээр) 0,57 хувь (1995-2005), 2,73 хувь (2005-2017) гэх мэт.	Малын тоо, толгой, төрлөөр: Бүгд 427.46, адуу 20.59, үхэр 14, тэмээ 1.06, хонь 208.08, ямаа 183.72	
ДНБ, салбараар: ХАА 24 хувь, аж үйлдвэр, барилга 38 хувь, үйлчилгээ 38 хувь гэх мэт.		
Газар ашиглалт: Ойн сан 0 хувь, Тариалангийн талбай 38,7 га (үр тариа 0 га, малын тэжээл 4,3 га, 2017 оны байдлаар) гэх мэт.		
Одоогийн байдал		
Газар зүйн нөхцөл байдал: Тал хээр нутагтай, газар нутгийн 80 хувийг бэлчээрийн зориулалтаар ашиглах боломжтой, ойн сангүй. Эх газрын уур амьсгалтай, жилийн дундаж температурын хэлбэлзэл өндөр: +37-оос -37 градус Жилийн дундаж температур: 200-250 мм Далайн түвшнээс дээш: 1000-1200 м өргөгдсөн Говьсүмбэр аймагт нутагшдаг ан амьтан: Цагаан зээр гэх мэт.	Нийгмийн асуудлууд: Ажиллах хүчний оролцооны түвшин: 52.4 хувь (20-р байр) Дундаж цалингийн хэмжээ өндөр буюу 800000 төгрөг (2-р байр) Ажилгүйдлийн түвшин өндөр буюу 18.1 хувь (20-р байр) Төрийн албан хаагчдын нийт ажиллагсдад эзлэх хувь хамгийн өндөр буюу 24.4 хувь гэх мэт.	
Эдийн засаг: Төсөв зарцуулалтын харьцаа өндөр буюу 106.5 хувь Бүсийн түвшинд 1 хүнд ногдох ДНБ-ний хэмжээ 4901000 (2016), 7-р байр Эдийн засгийн идэвхитэй хүн амын түвшин: 37.1 хувь Ажил эрхлэлтийн түвшин: 82.3 хувь, 20-р байр Бүс нутгийн ДНБ-д эзлэх аж үйлдвэрийн бүтээгдэхүүний борлуулалт 55 хувь, 3-р байр гэх мэт.	Дэд бүтэц: Зам тээврийн дэд бүтэц харьцангуй хөгжсөн гэх мэт.	
Тулгарч буй бэрхшээл		
Газар нутгийн хэмжээ бага Эдийн засаг жижиг, төрөлжөөгүй Үр тарианы үйлдвэрлэлийн хэмжээ бага, мал аж ахуй голлосон гэх мэт.	Дэд бүтэц, нийгмийн үйлчилгээ хангалтгүй Ашигт малтмалын нөөцөө олборлож, эдийн засгийн эргэлтэд оруулаагүй гэх мэт.	
Хөгжлийн хэтийн зорилт		
УБ- Замын Үүд чиглэлийн зам дагуу байрласан Чойр хотын байршлыг ашиглаж, хотыг хөгжүүлэх Ашигт малтмалыг боловсруулах зорилгоор чөлөөт бүсийг ашиглах гэх мэт.	Улаанбаатар хотыг мах, махан бүтээгдэхүүнийг хангах эрчимжсэн мал аж ахуйг хөгжүүлэх гэх мэт.	
Газар ашиглалтын бодлогын ерөнхий бүсчлэл, түүнд тавигдах шаардлага, дэглэм, горим (зөвшөөрөгдөх, хязгаарлагдах болон хориглох газар ашиглалтын төрлүүдийг агуулсан байна.)		
Газар ашиглалтын бодлогын ерөнхий бүсчлэл: Уламжлалт мал аж ахуйн ерөнхий бүс гэх мэт.	Тавигдах шаардлага, дэглэм, горим: Уул уурхай, хүнд үйлдвэр барьж байгуулахыг хориглох гэх мэт.	Үр ашиг: Одоогийн ханшаар мөнгөн дүнгээр илэрхийлсэн байх
Газар ашиглалтын хөгжлийн чиг хандлагын хувилбарууд, баримтлах бодлого		
Малын бэлчээр, тэжээлийн газрыг эзэмшүүлэх замаар түүний ашиглалтыг сайжруулах, хамгаалах, талхлагдсан бэлчээрийг нөхөн сэргээх Хөдөөгийн усан хангамж, хүрэлцээг сайжруулах арга хэмжээг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлэх;		
Мал, түүний гаралтай түүхий эд, бүтээгдэхүүний нөөцийг эдийн засгийн эргэлтэд эрчимтэй оруулах нөхцөлийг бүрдүүлж, дотоодын нийт бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэлд мал аж ахуйн салбарын бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэлийг 2020 онд 2016 оны үзүүлэлтээс 2,5 хувиар нэмэгдүүлэх гэх мэт.		
Үр ашгийг мөнгөн дүнгээр илэрхийлсэн төсөөлөл		
Малын гаралтай түүхий эд, бүтээгдэхүүнээс олох ашиг шимтөгрөг гэх мэт.		

Уур амьсгалын эрсдэлийн индекс

Аймаг, сумын нэр	3.1.Зудын эрсдэлийн индекс				3.2.Хуурайшлын индексийн тоон утга			3.3. УАЭИ				3.4. ХАА-н нэгдсэн УАЭИ			
	2020 он	2030 он	2050 он	2020-2030 оны дундаж	2020 он	2030 он	2050 он	2020 он	2030 он	2050 он	2020- 2030 оны дундаж	2020 он	2030 он	2050 он	2020- 2030 оны дундаж
Завхан аймгийн дундаж	3.5	3.4	4	3.5	0.4417	0.3366	0.365	3.0	3.0	3.0	3.0	3.5	3.4	3.9	3.4
Улиастай	4	1.4	4.8	2.7	0.0000	0.0000	0.0000	5.0	5.0	5.0	5.0	4.3	2.7	4.9	3.5
Алдархаан	3.4	3.6	3.9	3.5	0.467	0.365	0.3829	3.0	3.0	3.0	3.0	3.4	3.5	3.8	3.5
Асгат Завхан	4.7	4.2	4.8	4.4	0.6376	0.4768	0.5374	2.0	3.0	3.0	2.5	4.6	4.2	4.8	4.4
Баянтэс	3.7	3.6	4.3	3.7	0.7114	0.5477	0.6122	2.0	3.0	2.0	2.5	3.7	3.6	4.3	3.7
Баянхайрхан	4	3.8	4.1	3.9	0.5725	0.4192	0.4617	3.0	3.0	3.0	3.0	4.0	3.8	4.1	3.9
Дөрвөлжин	3.8	4.1	4.3	3.9	0.1364	0.12	0.128	5.0	5.0	5.0	5.0	3.8	4.1	4.3	3.9
Завханмандал	3.3	3.6	4	3.5	0.2616	0.2047	0.213	4.0	4.0	4.0	4.0	3.3	3.6	4.0	3.5
Идэр	2.3	3	3	2.6	0.5332	0.4102	0.4526	3.0	3.0	3.0	3.0	2.3	3	3	2.6
Их-Уул Завхан	2.7	3.3	3.6	3	0.5197	0.3898	0.4343	3.0	3.0	3.0	3.0	2.7	3.3	3.6	3.0
Нөмрөг	2.9	3.1	3.7	3	0.5331	0.3928	0.437	3.0	3.0	3.0	3.0	2.9	3.1	3.7	3.0
Отгон	3.4	3.4	3.5	3.4	0.4722	0.3595	0.3918	3.0	3.0	3.0	3.0	3.4	3.4	3.5	3.4
Сантмаргаз	3.5	3.5	3.8	3.5	0.2921	0.2252	0.2349	4.0	4.0	4.0	4.0	3.5	3.6	3.8	3.5
Сонгино	4	4.2	4.3	4.1	0.526	0.4015	0.4347	3.0	3.0	3.0	3.0	4.0	4.2	4.2	4.1
Тосонцэнгэл	3.6	3.5	4.1	3.5	0.5597	0.4225	0.4688	3.0	3.0	3.0	3.0	3.5	3.5	4.0	3.5
Түдэвтэй	3.3	3.2	4	3.3	0.5612	0.4149	0.4568	3.0	3.0	3.0	3.0	3.3	3.2	4.0	3.3
Тэлмэн	3.1	3.2	3.7	3.2	0.5501	0.4081	0.4546	3.0	3.0	3.0	3.0	3.1	3.2	3.7	3.2
Тэс Завхан	4	3.5	4	3.7	0.5264	0.3904	0.43	3.0	3.0	3.0	3.0	3.9	3.5	4.0	3.7
Ургамал	3.9	4	4.6	3.9	0.1911	0.1598	0.1743	5.0	5.0	5.0	5.0	3.9	4.0	4.6	3.9
Цагаанхайрхан	3.1	3.4	3.7	3.2	0.3803	0.2991	0.3025	3.0	4.0	3.0	3.5	3.1	3.4	3.7	3.2
Цагаанчулуут	3.5	3.3	4	3.4	0.3922	0.299	0.2994	3.0	4.0	4.0	3.5	3.5	3.3	4.0	3.4

Цэцэн-Уул	3.1	3.1	3.7	3.1	0.5215	0.4042	0.436	3.0	3.0	3.0	3.0	3.1	3.1	3.7	3.1
Шилүүстэй	3.6	3.6	4.1	3.6	0.3758	0.2794	0.2855	3.0	4.0	4.0	3.5	3.6	3.6	4.1	3.6
Эрдэнэхайрхан	3.7	3.6	4	3.6	0.4115	0.3219	0.3416	3.0	3.0	3.0	3.0	3.7	3.6	4.0	3.6
Яруу	3	3	3.7	3	0.4687	0.367	0.3909	3.0	3.0	3.0	3.0	3	3	3.7	3
Говь-Алтай аймгийн дундаж	3.6	3.8	4.3	3.7	0.1749	0.1413	0.153	5.0	5.0	5.0	5.0	3.7	3.8	4.3	3.8
Есөнбулаг	4	4.1	4.8	4	0.1953	0.1494	0.1524	5.0	5.0	5.0	5.0	4.0	4.1	4.8	4.0
Алтай га	2.9	3.1	3.7	3	0.0803	0.0653	0.0732	5.0	5.0	5.0	5.0	2.9	3.1	3.7	3
Баян-Уул га	3.9	4.4	4.5	4.1	0.1396	0.1181	0.1268	5.0	5.0	5.0	5.0	3.9	4.4	4.5	4.1
Бигэр	3.7	3.7	4.5	3.7	0.15	0.1123	0.1216	5.0	5.0	5.0	5.0	3.9	3.9	4.6	3.9
Бугат га	3.4	3.4	4.3	3.4	0.1448	0.1289	0.1445	5.0	5.0	5.0	5.0	3.4	3.4	4.3	3.4
Дарви га	3.2	3.5	4.1	3.3	0.2291	0.2052	0.2359	4.0	4.0	4.0	4.0	3.2	3.6	4.1	3.4
Дэлгэр	3.8	3.9	4.4	3.8	0.1684	0.1218	0.1291	5.0	5.0	5.0	5.0	3.8	3.9	4.5	3.9
Жаргалан	4	4	4.2	4	0.2178	0.1714	0.1756	4.0	5.0	5.0	4.5	4.0	4.0	4.2	4.0
Тайшир	3.8	3.9	4	3.8	0.24	0.1795	0.183	4.0	5.0	5.0	4.5	3.8	4.0	4.1	3.9
Тонхил	3.4	3.6	4.1	3.5	0.2746	0.2453	0.2872	4.0	4.0	4.0	4.0	3.4	3.6	4.1	3.5
Төгрөг	3.8	3.9	4.5	3.8	0.1823	0.1565	0.175	5.0	5.0	5.0	5.0	3.8	3.9	4.5	3.8
Халиун	4	4.1	4.9	4.1	0.2623	0.2056	0.2149	4.0	4.0	4.0	4.0	4.0	4.1	4.8	4.1
Хөхморьт	4	4.2	4.7	4.1	0.1162	0.1011	0.1095	5.0	5.0	5.0	5.0	4.0	4.2	4.7	4.1
Цогт	2.7	3.4	3.5	3	0.1443	0.1099	0.1172	5.0	5.0	5.0	5.0	2.8	3.4	3.5	3.1
Цээл га	3.4	3.8	4.3	3.6	0.168	0.1328	0.1386	5.0	5.0	5.0	5.0	3.4	3.8	4.3	3.6
Чандмань га	3.8	3.9	4.7	3.8	0.1722	0.1271	0.1381	5.0	5.0	5.0	5.0	3.9	3.9	4.7	3.9
Шарга	3.5	3.9	4.1	3.7	0.1728	0.1454	0.1556	5.0	5.0	5.0	5.0	3.6	3.9	4.2	3.8
Эрдэнэ га	3.8	3.9	4.6	3.9	0.0903	0.0678	0.0759	5.0	5.0	5.0	5.0	3.8	3.9	4.6	3.9
Баян-Өлгий аймгийн дундаж	3.6	3.6	4.2	3.6	0.5286	0.4606	0.6376	3.0	3.0	2.0	3.0	3.6	3.5	4.1	3.5
Өлгий бө	4	2.1	4.8	3	0	0	0	5.0	5.0	5.0	5.0	4.7	4.1	4.9	4.4
Алтай бө	3.6	3.9	4.1	3.8	0.6463	0.571	0.7957	2.0	3.0	2.0	2.5	3.6	3.9	4.0	3.8
Алтанцөгц	3.4	3.9	4.2	3.6	0.4744	0.3917	0.5214	3.0	3.0	3.0	3.0	3.3	3.9	4.1	3.6
Баяннуур бө	4	3.9	4.8	4	0.3472	0.2868	0.3837	3.0	4.0	3.0	3.5	3.7	4.0	4.2	3.8
Бугат бө	3.2	3.4	4	3.3	0.5637	0.47	0.6469	3.0	3.0	2.0	3.0	3.2	3.3	3.9	3.3

Булган бө	4.1	4	4.4	4	0.578	0.5324	0.703	3.0	3.0	2.0	3.0	4.0	4.0	4.3	4.0
Буянт бө	3	3	4	3	0.3869	0.3291	0.4519	3.0	3.0	3.0	3.0	3	3	4.0	3
Дэлүүн	3.4	3.6	4	3.5	0.6346	0.5534	0.7943	2.0	3.0	2.0	2.5	3.4	3.6	4.0	3.5
Ногооннуур	3.5	3.6	4.1	3.5	0.512	0.4303	0.5768	3.0	3.0	3.0	3.0	3.5	3.6	4.0	3.5
Сагсай	3.7	3.7	4.1	3.7	0.7531	0.6959	0.9614	2.0	2.0	1.0	2.0	3.6	3.5	3.9	3.6
Толбо	3.7	3.9	4.3	3.8	0.6112	0.5168	0.7334	2.0	3.0	2.0	2.5	3.7	3.9	4.3	3.8
Улаанхус	3.4	3.6	4	3.5	0.6067	0.5239	0.7398	2.0	3.0	2.0	2.5	3.3	3.6	3.9	3.5
Цэнгэл	3.7	3.9	4	3.8	0.7579	0.6868	0.98	2.0	2.0	1.0	2.0	3.7	3.8	4.0	3.8
Ховд аймгийн дундаж	3.8	3.7	4.4	3.8	0.3275	0.2989	0.3754	3.0	4.0	3.0	3.5	3.7	3.8	4.3	3.7
Жаргалант хо	4	2.9	4.9	3.5	0	0	0	5.0	5.0	5.0	5.0	4.4	3.7	5	4.1
Алтай хо	3.9	4	4	3.9	0.1504	0.1419	0.1608	5.0	5.0	5.0	5.0	3.9	4.0	4.1	4.0
Булган хо	4	4.1	4.2	4	0.185	0.1842	0.2238	5.0	5.0	4.0	5.0	4.1	4.1	4.1	4.1
Буянт хо	4	3.9	4.8	4	0.3182	0.2853	0.3757	3.0	4.0	3.0	3.5	3.7	3.9	4.4	3.8
Дарви хо	3.5	3.6	4.3	3.5	0.201	0.184	0.209	4.0	5.0	4.0	4.5	3.6	3.7	4.3	3.6
Дөргөн	3.6	3.6	4.6	3.6	0.1894	0.1874	0.213	5.0	5.0	4.0	5.0	3.6	3.6	4.6	3.6
Дуут	3.4	3.6	4.1	3.5	0.6803	0.6024	0.8255	2.0	2.0	2.0	2.0	3.4	3.6	4.1	3.5
Зэрэг	3.8	3.8	4.7	3.8	0.3179	0.2921	0.3465	3.0	4.0	3.0	3.5	3.7	3.8	4.6	3.8
Манхан	3.5	3.7	4.5	3.6	0.2849	0.2595	0.3193	4.0	4.0	3.0	4.0	3.5	3.7	4.4	3.6
Мөнххайрхан	3.3	3.4	4	3.4	0.5464	0.5011	0.6473	3.0	3.0	2.0	3.0	3.3	3.4	4.0	3.4
Мөст	3.6	3.7	4.2	3.6	0.4915	0.4591	0.5572	3.0	3.0	3.0	3.0	3.6	3.7	4.2	3.6
Мянгад	3.6	3.8	4.5	3.7	0.4449	0.4161	0.4897	3.0	3.0	3.0	3.0	3.6	3.8	4.5	3.7
Үенч	4.2	4.3	4.4	4.2	0.1791	0.1741	0.203	5.0	5.0	4.0	5.0	4.2	4.3	4.4	4.2
Ховд хо	4	3.8	4.6	3.9	0.4352	0.3768	0.5233	3.0	3.0	3.0	3.0	3.6	3.5	3.9	3.5
Цэцэг	3.9	3.8	4.4	3.9	0.3687	0.3417	0.3915	3.0	3.0	3.0	3.0	3.9	3.8	4.4	3.9
Чандмань хо	3.7	4	4.3	3.8	0.2168	0.2057	0.2535	4.0	4.0	4.0	4.0	3.7	4.0	4.3	3.8
Эрдэнэбүрэн	4	3.8	4.9	3.9	0.5575	0.4699	0.6428	3.0	3.0	2.0	3.0	3.9	3.7	4.7	3.8
Увс аймгийн дундаж	3.7	3.8	4.2	3.8	0.5258	0.4576	0.536	3.0	3.0	3.0	3.0	3.7	3.8	4.1	3.7
Улаангом	4	3.9	4.5	4	0.5392	0.4751	0.5844	3.0	3.0	3.0	3.0	3.8	3.8	4.3	3.8
Баруунтуруун	3.6	3.6	3.6	3.6	0.5048	0.3963	0.4421	3.0	3.0	3.0	3.0	3.3	3.3	3.4	3.3

Бөхмөрөн	3.8	4	4.4	3.9	0.583	0.4896	0.6434	3.0	3.0	2.0	3.0	3.8	3.9	4.3	3.9
Давст	3.3	3.8	4	3.5	0.452	0.4358	0.4743	3.0	3.0	3.0	3.0	3.3	3.7	4	3.5
Завхан	3.4	3.8	4.3	3.6	0.1745	0.1752	0.1963	5.0	5.0	5.0	5.0	3.4	3.8	4.3	3.6
Зүүнговь	3.3	3.3	4	3.3	0.3419	0.288	0.3114	3.0	4.0	3.0	3.5	3.3	3.3	4	3.3
Зүүнхангай	4	3.8	4	3.9	0.5202	0.4031	0.4352	3.0	3.0	3.0	3.0	4	3.8	4	3.9
Малчин	4	3.8	4.2	3.9	0.3547	0.3368	0.37	3.0	3.0	3.0	3.0	4	3.8	4.2	3.9
Наранбулаг	3.9	4	4.4	3.9	0.3698	0.3664	0.3953	3.0	3.0	3.0	3.0	3.9	3.9	4.4	3.9
Өлгий увс	3.5	3.8	4.3	3.6	0.2917	0.2776	0.3246	4.0	4.0	3.0	4.0	3.5	3.8	4.3	3.6
Өмнөговь	3.1	3.5	3.8	3.3	1.0084	0.8886	1.0431	1.0	2.0	1.0	1.5	3	3.5	3.8	3.2
Өндөрхангай	3.3	3.6	3.9	3.5	0.4888	0.4014	0.4334	3.0	3.0	3.0	3.0	3.3	3.6	3.9	3.5
Сагил	4.2	4.1	4.3	4.1	0.8098	0.6815	0.8395	2.0	2.0	2.0	2.0	4.1	4.1	4.2	4.1
Тариалан увс	4	4	4	4	0.5372	0.4843	0.5545	3.0	3.0	3.0	3.0	3.7	3.8	3.8	3.8
Түргэн	4	4.3	4.4	4.2	1.064	0.8858	1.1024	1.0	2.0	1.0	1.5	3.3	3.8	3.6	3.5
Тэс	3.7	3.7	4	3.7	0.3018	0.2816	0.3088	3.0	4.0	3.0	3.5	3.7	3.7	4	3.7
Ховд увс	3.5	3.8	4	3.7	0.8623	0.7264	0.9458	2.0	2.0	1.0	2.0	3.5	3.8	3.9	3.6
Хяргас	4	3.8	4	3.9	0.4442	0.3991	0.4499	3.0	3.0	3.0	3.0	3.9	3.7	3.9	3.8
Цагаанхайрхан увс	4.2	4.3	4.7	4.2	0.3426	0.3027	0.3301	3.0	3.0	3.0	3.0	4.1	4.3	4.7	4.2
Орхон аймгийн дундаж	3.7	3.4	4.1	3.5	0.4844	0.4316	0.4609	3.0	3.0	3.0	3.0	3.4	3.2	3.5	3.3
Баян-Өндөр ор	3.5	3.6	4.1	3.6	0	0	0	5.0	5.0	5.0	5.0	4.4	4.4	4.6	4.4
Жаргалант эр	3.9	3.2	4	3.5	0.4844	0.4316	0.4609	3.0	3.0	3.0	3.0	3.6	3.1	3.6	3.3
Өвөрхангай аймгийн дундаж	3.6	3.8	4.1	3.7	0.273	0.2042	0.2221	4.0	4.0	4.0	4.0	3.6	3.8	4.1	3.7
Арвайхээр	4	2.2	4.4	3.1	0	0	0	5.0	5.0	5.0	5.0	4.1	2.5	4.4	3.3
Баруунбаян-Улаан	3.5	4.2	4.3	3.8	0.194	0.1334	0.1526	5.0	5.0	5.0	5.0	3.5	4.2	4.4	3.9
Бат-Өлзийт	3	2.9	3.4	2.9	0.576	0.4346	0.4801	3.0	3.0	3.0	3.0	3	2.9	3.4	2.9
Баянгол өв	4	4.7	4.9	4.4	0.1725	0.1353	0.1451	5.0	5.0	5.0	5.0	4	4.7	4.9	4.4
Баян-Өндөр өв	3.4	3.9	4	3.7	0.3184	0.2406	0.2494	3.0	4.0	4.0	3.5	3.4	3.9	4	3.7
Богд өв	3.3	3.9	4.2	3.6	0.1563	0.1102	0.1244	5.0	5.0	5.0	5.0	3.3	3.9	4.2	3.6
Бүрд	3.9	3.8	4	3.9	0.3683	0.2754	0.2925	3.0	4.0	4.0	3.5	3.9	3.8	4	3.8
Гучин-Ус	3.3	4.1	4.1	3.7	0.1374	0.1018	0.1164	5.0	5.0	5.0	5.0	3.3	4.1	4.2	3.7

Есөнзүйл	3.6	4	4	3.8	0.3458	0.2587	0.2673	3.0	4.0	4.0	3.5	3.6	4	4	3.8
Зүүнбаян-Улаан	3.8	3.6	4.1	3.7	0.4143	0.3088	0.3307	3.0	3.0	3.0	3.0	3.7	3.6	4.1	3.7
Нарийнтээл	3.6	3.9	4.4	3.7	0.3351	0.2492	0.2791	3.0	4.0	4.0	3.5	3.5	3.9	4.4	3.7
Өлзийт өв	4	4.1	4.2	4	0.3633	0.2707	0.2859	3.0	4.0	4.0	3.5	4	4.1	4.2	4
Сант өв	3.5	4.1	4.3	3.8	0.191	0.1483	0.1562	5.0	5.0	5.0	5.0	3.5	4.1	4.3	3.8
Тарагт	3.2	3.8	4.1	3.5	0.3282	0.2498	0.2723	3.0	4.0	4.0	3.5	3.2	3.8	4.1	3.5
Төгрөг өв	3.6	3.9	4	3.8	0.1252	0.096	0.1079	5.0	5.0	5.0	5.0	3.9	4.1	4.2	4
Уянга	3.7	3.7	4	3.7	0.4855	0.3669	0.4132	3.0	3.0	3.0	3.0	3.7	3.7	4	3.7
Хайрхандулаан	3.1	3.4	4	3.2	0.2797	0.209	0.2343	4.0	4.0	4.0	4.0	3.1	3.4	4	3.3
Хархорин	3.9	3.8	4.1	3.9	0.396	0.2909	0.313	3.0	4.0	3.0	3.5	3.8	3.8	4	3.8
Хужирт	3.4	3.8	4.3	3.6	0	0	0	5.0	5.0	5.0	5.0	3.4	3.8	4.3	3.6
Булган аймгийн дундаж	3.4	3.5	3.8	3.4	0.4174	0.3484	0.3787	3.0	3.0	3.0	3.0	3.3	3.4	3.7	3.4
Булган бу	3	2.5	3.8	2.8	0	0	0	5.0	5.0	5.0	5.0	3.4	3	4	3.2
Баян-Агт	3.2	3.2	3.6	3.2	0.5071	0.3898	0.4326	3.0	3.0	3.0	3.0	3.2	3.2	3.5	3.2
Баяннуур бу	4	3.8	4.2	3.9	0.2613	0.2222	0.2351	4.0	4.0	4.0	4.0	4	3.8	4.2	3.9
Бугат бу	3.1	3.2	3.6	3.1	0.5504	0.4537	0.4814	3.0	3.0	3.0	3.0	3	3.1	3.5	3.1
Бүрэгхангай	3.3	4	4.1	3.7	0.3112	0.2684	0.2924	3.0	4.0	4.0	3.5	3.3	4	4.1	3.7
Гурванбулаг бу	4	4.4	4.5	4.2	0.3104	0.2451	0.2659	3.0	4.0	4.0	3.5	4	4.4	4.5	4.2
Дашинчилэн	4	4	4.3	4	0.2906	0.242	0.2615	4.0	4.0	4.0	4.0	4	4	4.2	4
Могод	3.9	4	4	3.9	0.3496	0.2719	0.2935	3.0	4.0	4.0	3.5	3.9	4	4	3.9
Орхон бу	3.4	3.6	3.8	3.5	0.4504	0.3718	0.3956	3.0	3.0	3.0	3.0	3.4	3.6	3.7	3.5
Рашаант бу	4	3.5	4.1	3.7	0.3196	0.2418	0.2597	3.0	4.0	4.0	3.5	3.9	3.5	4.1	3.7
Сайхан бу	3.8	4	4.1	3.9	0.4844	0.3659	0.3994	3.0	3.0	3.0	3.0	3.8	4	4.1	3.9
Сэлэнгэ	2.9	3	2.9	3	0.6615	0.6039	0.6597	2.0	2.0	2.0	2.0	2.6	2.7	2.7	2.7
Тэшиг	1.9	2.2	2.5	2.1	0.7038	0.627	0.6944	2.0	2.0	2.0	2.0	1.9	2.2	2.4	2
Хангал	3.2	3.3	3.4	3.2	0.564	0.5182	0.5649	3.0	3.0	3.0	3.0	3.1	3.3	3.3	3.2
Хишиг-Өндөр	3.6	4	4.2	3.8	0.3319	0.2727	0.2931	3.0	4.0	4.0	3.5	3.6	4	4.2	3.8
Хутаг-Өндөр	2.5	2.8	3.2	2.7	0.5824	0.4808	0.5304	3.0	3.0	3.0	3.0	2.6	2.8	3.2	2.7
Баянхонгор аймгийн дундаж	3.7	3.8	4.3	3.8	0.2409	0.1767	0.1955	4.0	5.0	5.0	4.5	3.7	3.9	4.4	3.8

Баянхонгор бх	4	2.8	4.5	3.4	0	0	0	5.0	5.0	5.0	5.0	4.1	3	4.5	3.5
Баацагаан	4	4.3	4.9	4.1	0.1144	0.0807	0.0906	5.0	5.0	5.0	5.0	4	4.3	4.9	4.1
Баянбулаг	3.7	3.9	4.2	3.8	0.3199	0.2348	0.2502	3.0	4.0	4.0	3.5	3.7	3.9	4.2	3.8
Баянговь	4	4.1	4.7	4.1	0.1282	0.0907	0.1043	5.0	5.0	5.0	5.0	4	4.2	4.7	4.1
Баянлиг	3.7	4.1	4.5	3.9	0.106	0.0751	0.085	5.0	5.0	5.0	5.0	3.8	4.1	4.5	3.9
Баян-Овоо бх	4	3.8	4.4	3.9	0.3238	0.2384	0.2613	3.0	4.0	4.0	3.5	4	3.8	4.4	3.9
Баян-Өндөр бх	3.9	3.9	4.8	3.9	0.0828	0.0616	0.071	5.0	5.0	5.0	5.0	3.9	3.9	4.8	3.9
Баянцагаан бх	3.8	4	4.6	3.9	0.1644	0.1199	0.1327	5.0	5.0	5.0	5.0	3.8	4	4.6	3.9
Богд бх	4	3.9	4	3.9	0.2142	0.1431	0.1615	4.0	5.0	5.0	4.5	4	3.9	4	3.9
Бөмбөгөр	3.2	3.8	4.1	3.5	0.2389	0.1716	0.1872	4.0	5.0	5.0	4.5	3.2	3.8	4.1	3.5
Бууцагаан	3.6	3.9	4.5	3.7	0.1876	0.134	0.146	5.0	5.0	5.0	5.0	3.6	3.9	4.5	3.8
Галуут	4	3.9	4.3	3.9	0.5011	0.3753	0.4145	3.0	3.0	3.0	3.0	4	3.9	4.3	3.9
Гурванбулаг бх	3.6	3.8	3.9	3.7	0.4092	0.3051	0.3355	3.0	3.0	3.0	3.0	3.6	3.8	3.9	3.7
Жаргалант бх	3.3	3.5	3.7	3.4	0.4824	0.3612	0.3949	3.0	3.0	3.0	3.0	3.3	3.5	3.7	3.4
Жинст	4	4.4	4.7	4.2	0.1274	0.089	0.1008	5.0	5.0	5.0	5.0	4	4.4	4.7	4.2
Заг	3.3	3.8	4	3.6	0.3052	0.2252	0.2443	3.0	4.0	4.0	3.5	3.3	3.8	4	3.6
Өлзийт бх	3.4	4.1	4.4	3.7	0.2831	0.2093	0.2318	4.0	4.0	4.0	4.0	3.4	4.1	4.3	3.7
Хүрээмарал	3.2	3.5	4	3.4	0.2199	0.1602	0.1741	4.0	5.0	5.0	4.5	3.2	3.6	4	3.4
Шинэжинст	3.9	4	4.8	4	0.0778	0.0578	0.0672	5.0	5.0	5.0	5.0	4	4	4.8	4
Эрдэнэцогт	3.5	3.6	3.9	3.5	0.5324	0.4014	0.4572	3.0	3.0	3.0	3.0	3.4	3.5	3.9	3.5
Архангай аймгийн дундаж	3.3	3.3	3.8	3.3	0.4342	0.3237	0.3522	3.0	3.0	3.0	3.0	3.3	3.3	3.8	3.3
Эрдэнэбулган	3.8	1.8	4.3	2.8	0	0	0	5.0	5.0	5.0	5.0	3.8	1.9	4.4	2.8
Батцэнгэл	3	3.1	3.5	3.1	0.4223	0.3112	0.3313	3.0	3.0	3.0	3.0	3	3.1	3.5	3
Булган ар	3	3	3.6	3	0.6072	0.4613	0.5099	2.0	3.0	3.0	2.5	3	3	3.6	3
Жаргалант ар	3	3	3.3	3	0.5038	0.3684	0.3928	3.0	3.0	3.0	3.0	3	3	3.3	3
Ихтамир	3	3.4	3.7	3.2	0.4977	0.368	0.3998	3.0	3.0	3.0	3.0	3	3.4	3.7	3.2
Өгийнуур	4	3.6	4	3.8	0.2558	0.1888	0.2079	4.0	5.0	4.0	4.5	4	3.6	4	3.8
Өлзийт ар	3.8	3.8	4	3.8	0.3468	0.2616	0.2837	3.0	4.0	4.0	3.5	3.8	3.8	4	3.8
Өндөр-Улаан	3	3.1	3.5	3.1	0.4655	0.3423	0.3663	3.0	3.0	3.0	3.0	3	3.1	3.5	3.1
Тариат	3.3	3.3	3.5	3.3	0.5322	0.3995	0.4351	3.0	3.0	3.0	3.0	3.3	3.3	3.5	3.3

Төвшрүүлэх	3.1	3.2	3.8	3.2	0.3729	0.2755	0.2928	3.0	4.0	4.0	3.5	3.1	3.2	3.8	3.2
Хайрхан	3.6	3.5	4	3.5	0.3957	0.2913	0.3187	3.0	4.0	3.0	3.5	3.6	3.5	3.9	3.5
Хангай	3.7	3.7	4.1	3.7	0.5397	0.4105	0.4585	3.0	3.0	3.0	3.0	3.7	3.7	4.1	3.7
Хашаат	3.8	3.9	4.1	3.9	0.3081	0.2302	0.2516	3.0	4.0	4.0	3.5	3.8	3.9	4.1	3.9
Хотонт	3	3.1	3.8	3.1	0.4104	0.3013	0.3202	3.0	3.0	3.0	3.0	3	3.1	3.8	3.1
Цахир	4	3.9	4	3.9	0.5911	0.4528	0.5089	3.0	3.0	3.0	3.0	4	3.9	4	3.9
Цэнхэр	3.2	3.2	3.5	3.2	0.4954	0.3742	0.4005	3.0	3.0	3.0	3.0	3.2	3.2	3.5	3.2
Цэцэрлэг ар	3.5	3.6	3.9	3.5	0.4932	0.3633	0.3921	3.0	3.0	3.0	3.0	3.5	3.6	3.9	3.5
Чулуут	2.9	3.3	3.6	3.1	0.5887	0.443	0.4917	3.0	3.0	3.0	3.0	2.9	3.3	3.6	3.1
Эрдэнэмандал	3	3	3.5	3	0.4225	0.3066	0.3299	3.0	3.0	3.0	3.0	3	3	3.5	3
Хөвсгөл аймгийн дундаж	2.9	2.9	3.2	2.9	0.6705	0.5446	0.6354	2.0	3.0	2.0	2.5	2.8	2.9	3.1	2.9
Мөрөн хө	4	3	3.8	3.5	0	0	0	5.0	5.0	5.0	5.0	4.1	3.3	3.9	3.7
Алаг-Эрдэнэ	3.2	3.2	3.3	3.2	0.6462	0.5328	0.6214	2.0	3.0	2.0	2.5	3.2	3.2	3.3	3.2
Арбулаг	3.2	3.3	3.6	3.3	0.5591	0.4457	0.5193	3.0	3.0	3.0	3.0	3.2	3.3	3.6	3.3
Баянзүрх	2.3	2.3	2.9	2.3	0.7358	0.5805	0.6735	2.0	3.0	2.0	2.5	2.3	2.4	2.9	2.3
Бүрэнтогтох	3.3	3.4	3.5	3.3	0.4777	0.3687	0.4232	3.0	3.0	3.0	3.0	3.3	3.4	3.5	3.3
Галт	3	3.2	3.7	3.1	0.4649	0.348	0.3808	3.0	3.0	3.0	3.0	3	3.2	3.7	3.1
Жаргалант хө	3.2	3.7	4	3.5	0.5377	0.4032	0.4486	3.0	3.0	3.0	3.0	3.2	3.7	4	3.5
Их-Уул хө	2.9	2.9	3.1	2.9	0.5589	0.4387	0.4906	3.0	3.0	3.0	3.0	2.9	2.9	3.1	2.9
Рашаант хө	3.1	3.2	3.5	3.1	0.4694	0.3503	0.3842	3.0	3.0	3.0	3.0	3.1	3.2	3.5	3.1
Ренчинлхүмбэ	2.2	2.2	2.3	2.2	0.9694	0.8182	1.0168	1.0	2.0	1.0	1.5	2.2	2.2	2.3	2.2
Тариалан хө	2.4	2.4	2.7	2.4	0.5566	0.4527	0.5032	3.0	3.0	3.0	3.0	2.4	2.5	2.7	2.5
Тосонцэнгэл хө	2.9	2.8	3.1	2.9	0.5056	0.3982	0.4455	3.0	3.0	3.0	3.0	2.9	2.9	3.1	2.9
Төмөрбулаг	3.5	3.6	4	3.5	0.4445	0.3401	0.3794	3.0	3.0	3.0	3.0	3.4	3.6	4	3.5
Түнэл	3.2	3.2	3.2	3.2	0.5572	0.4554	0.514	3.0	3.0	3.0	3.0	3.2	3.2	3.2	3.2
Улаан-Уул	2.6	2.7	2.6	2.7	1.2542	1.0466	1.2791	1.0	1.0	1.0	1.0	2.6	2.7	2.6	2.6
Ханх	2.3	2.5	2.9	2.4	0.8708	0.7331	0.8944	2.0	2.0	2.0	2.0	2.3	2.5	2.9	2.4
Цагааннуур хө	2	2.1	2.1	2.1	1.4983	1.295	1.6584	1.0	1.0	1.0	1.0	2	2.1	2.1	2.1
Цагаан-Уул	2	2	2	2	0.5345	0.4116	0.4684	3.0	3.0	3.0	3.0	2	2	2	2
Цагаан-Үүр	3.4	3.8	4	3.6	1.0345	0.8971	1.0255	1.0	2.0	1.0	1.5	3.2	3.6	3.7	3.4

Цэцэрлэг хө	3.5	3.5	3.9	3.5	0.6775	0.5168	0.584	2.0	3.0	3.0	2.5	3.5	3.5	3.9	3.5
Чандмань-Өндөр	2.4	2.8	3.1	2.6	0.9095	0.7569	0.8638	1.0	2.0	2.0	1.5	2.3	2.7	3	2.5
Шинэ-Идэр	3	3	3.2	3	0.4573	0.3455	0.3856	3.0	3.0	3.0	3.0	3	3	3.2	3
Эрдэнэбулган хө	1.9	2.4	2.5	2.2	0.7028	0.5913	0.6548	2.0	3.0	2.0	2.5	1.9	2.4	2.4	2.2
Төв аймгийн дундаж	3.3	3.5	3.5	3.4	0.3748	0.3114	0.3248	3.0	3.0	3.0	3.0	3.3	3.4	3.5	3.3
Зуунмод	4	1.3	3.8	2.7	0	0	0	5.0	5.0	5.0	5.0	4.2	2	4	3.1
Алтанбулаг төв	3.2	3.7	3.6	3.4	0.2986	0.2443	0.2452	4.0	4.0	4.0	4.0	3.2	3.7	3.6	3.5
Аргалант	3	3.5	3	3.3	0.354	0.3001	0.305	3.0	3.0	3.0	3.0	3	3.4	3	3.2
Архуст	3	2.8	3	2.9	0.3502	0.2854	0.2978	3.0	4.0	4.0	3.5	3	3.1	3.3	3
Батсүмбэр	2.7	3.2	2.7	2.9	0.7793	0.6766	0.7117	2.0	2.0	2.0	2.0	2.5	2.8	2.5	2.6
Баян	3.3	3.7	3.6	3.5	0.2637	0.2138	0.2168	4.0	4.0	4.0	4.0	3.4	3.7	3.6	3.5
Баяндэлгэр төв	3	3.8	3	3.4	0.3968	0.3248	0.3383	3.0	3.0	3.0	3.0	3	3.8	3	3.4
Баянжаргалан төв	3.1	3.7	3.4	3.4	0.2637	0.2225	0.228	4.0	4.0	4.0	4.0	3.1	3.7	3.4	3.4
Баян-Өнжүүл	3.1	3.1	3.8	3.1	0.2508	0.1946	0.1972	4.0	5.0	5.0	4.5	3.1	3.1	3.8	3.1
Баянхангай	4	3.6	3.9	3.8	0.2758	0.2312	0.2403	4.0	4.0	4.0	4.0	4	3.6	3.9	3.8
Баянцагаан төв	3	3.3	3.4	3.2	0.2243	0.1767	0.1781	4.0	5.0	5.0	4.5	3.1	3.3	3.4	3.2
Баянцогт	3	3.4	3	3.2	0.5246	0.4467	0.4584	3.0	3.0	3.0	3.0	3	3.3	3	3.2
Баянчандмань	3.8	3.1	3.7	3.5	0.5237	0.4428	0.4601	3.0	3.0	3.0	3.0	3.4	3.1	3.4	3.2
Борнуур	3.8	3.7	3.6	3.7	0.4903	0.4124	0.4343	3.0	3.0	3.0	3.0	3.6	3.5	3.5	3.6
Бүрэн	3.5	3.8	4	3.6	0.2688	0.204	0.2125	4.0	4.0	4.0	4.0	3.5	3.8	4	3.7
Дэлгэрхаан төв	4	4	4	4	0.2933	0.222	0.2323	4.0	4.0	4.0	4.0	4	4	4	4
Жаргалант төв	3.6	3.8	3.6	3.7	0.4422	0.3817	0.4044	3.0	3.0	3.0	3.0	3.2	3.3	3.2	3.2
Заамар	3.7	3.9	4	3.8	0.3167	0.2829	0.3047	3.0	4.0	3.0	3.5	3.6	4	3.9	3.8
Лүн	3.1	4	4	3.5	0.2486	0.2061	0.2144	4.0	4.0	4.0	4.0	3.2	4	4	3.6
Мөнгөнморьт	3	3.7	3	3.3	0.7886	0.6397	0.6783	2.0	2.0	2.0	2.0	2.8	3.4	2.8	3.1
Өндөрширээт	3.6	4	4.6	3.8	0.2652	0.2104	0.2202	4.0	4.0	4.0	4.0	3.6	4	4.6	3.8
Сүмбэр төв	4	2.9	3.8	3.4	0.4244	0.3632	0.3766	3.0	3.0	3.0	3.0	3.6	2.9	3.5	3.2
Сэргэлэн төв	3.1	3.5	3.3	3.3	0.3437	0.2786	0.2843	3.0	4.0	4.0	3.5	3.1	3.5	3.3	3.3
Угтаалцайдам	2.9	3	3.1	2.9	0.3475	0.3009	0.3149	3.0	3.0	3.0	3.0	2.9	3	3.1	2.9
Цээл төв	3.6	3.8	4	3.7	0.3698	0.3239	0.3462	3.0	3.0	3.0	3.0	3.4	3.6	3.8	3.5

Эрдэнэ төв	2.2	3	2.3	2.6	0.6987	0.5786	0.6108	2.0	3.0	2.0	2.5	2.2	3	2.3	2.6
Эрдэнэсант	3.9	4.1	4.4	4	0.3165	0.2451	0.2586	3.0	4.0	4.0	3.5	3.9	4.1	4.4	4
Говьсүмбэр аймгийн дундаж	3.3	3.4	3.8	3.3	0.2072	0.1734	0.1695	4.0	5.0	5.0	4.5	3.3	3.5	3.9	3.4
Сүмбэр гс	3.4	3.7	4	3.6	0.2367	0.1975	0.1936	4.0	5.0	5.0	4.5	3.4	3.8	4	3.6
Баянтал	3.4	3.5	3.6	3.4	0.2066	0.1717	0.1672	4.0	5.0	5.0	4.5	3.5	3.6	3.7	3.5
Шивээговь	3	3	4	3	0.1782	0.1509	0.1476	5.0	5.0	5.0	5.0	3.1	3.1	4.1	3.1
Сэлэнгэ аймгийн дундаж	2.7	2.9	2.6	2.8	0.445	0.4061	0.4379	3.0	3.0	3.0	3.0	2.8	2.9	2.7	2.9
Сүхбаатар сэ	4	2.2	3.4	3.1	0	0	0	5.0	5.0	5.0	5.0	4.7	4.1	4.5	4.4
Алтанбулаг сэ	2	2.2	1.9	2.1	0.3769	0.3482	0.3756	3.0	3.0	3.0	3.0	2.4	2.5	2.3	2.5
Баруунбүрэн	3	3.4	3	3.2	0.4525	0.4223	0.447	3.0	3.0	3.0	3.0	3	3.3	3	3.1
Баянгол сэ	3	3.3	3	3.1	0.4418	0.3885	0.4181	3.0	3.0	3.0	3.0	3	3.2	3	3.1
Ерөө	2	2.7	2	2.3	0.9416	0.8198	0.8844	1.0	2.0	2.0	1.5	1.5	2.3	2	1.9
Жавхлант	3	3.3	3	3.2	0.3714	0.3487	0.382	3.0	3.0	3.0	3.0	3	3.3	3	3.1
Зүүнбүрэн	2.3	2.6	1.9	2.4	0.3018	0.2923	0.324	3.0	4.0	3.0	3.5	2.6	3.2	2.4	2.9
Мандал	2.2	2.9	2.2	2.5	0.8083	0.6976	0.7479	2.0	2.0	2.0	2.0	2.1	2.3	2.1	2.2
Орхон сэ	3.1	3.7	3.1	3.4	0.3479	0.3172	0.3364	3.0	3.0	3.0	3.0	3.1	3.4	3.1	3.3
Орхонтуул	3.1	3.7	3.4	3.4	0.387	0.3516	0.3715	3.0	3.0	3.0	3.0	3.1	3.6	3.3	3.3
Сайхан сэ	3	3.6	3	3.3	0.3235	0.2999	0.3235	3.0	3.0	3.0	3.0	3	3.5	3	3.2
Сант сэ	2.5	2.8	2.5	2.7	0.3683	0.3476	0.374	3.0	3.0	3.0	3.0	2.7	2.9	2.7	2.8
Түшиг	2.4	2.4	2	2.4	0.3797	0.3698	0.4018	3.0	3.0	3.0	3.0	2.7	2.7	2.5	2.7
Хүдэр	2	2.6	2	2.3	0.853	0.7424	0.7994	2.0	2.0	2.0	2.0	2	2.4	2	2.2
Хушаат	2.2	2.5	1.9	2.4	0.407	0.3899	0.4229	3.0	3.0	3.0	3.0	2.4	2.7	2.1	2.5
Цагааннуур сэ	2.5	2.6	2.4	2.6	0.502	0.483	0.5264	3.0	3.0	3.0	3.0	2.6	2.7	2.5	2.6
Шаамар	3.2	2.9	2.9	3	0.3028	0.2852	0.3099	3.0	4.0	3.0	3.5	3	3.8	3	3.4
Дорноговь аймгийн дундаж	3.5	3.7	4.1	3.6	0.1528	0.1191	0.113	5.0	5.0	5.0	5.0	3.6	3.8	4.1	3.7
Сайншанд	3.3	3.7	4.3	3.5	0.1248	0.0893	0.0829	5.0	5.0	5.0	5.0	3.5	3.8	4.4	3.6
Айраг	3.5	4	4.4	3.7	0.1673	0.142	0.1289	5.0	5.0	5.0	5.0	3.6	4.1	4.4	3.8
Алтанширээ	3.7	4.1	4.2	3.9	0.1536	0.1318	0.1134	5.0	5.0	5.0	5.0	3.8	4.1	4.2	3.9

Даланжаргалан	4	3.9	4.5	4	0.1987	0.1712	0.1667	5.0	5.0	5.0	5.0	4	4	4.5	4
Дэлгэрэх	3.3	3.7	4	3.5	0.2063	0.1848	0.1541	4.0	5.0	5.0	4.5	3.3	3.7	4	3.5
Замын-Үүд	4	3.5	4	3.8	0.1263	0.0854	0.085	5.0	5.0	5.0	5.0	4	3.6	4	3.8
Иххэт	3.4	3.7	4.1	3.6	0.187	0.1701	0.1552	5.0	5.0	5.0	5.0	3.5	3.7	4.1	3.6
Мандах	3.6	3.8	4.5	3.7	0.1307	0.0936	0.0954	5.0	5.0	5.0	5.0	3.7	3.8	4.5	3.7
Өргөн	3.4	4	4.2	3.7	0.1506	0.109	0.0984	5.0	5.0	5.0	5.0	3.4	4	4.2	3.7
Сайхандулаан	3.7	3.8	4	3.7	0.1383	0.1031	0.0965	5.0	5.0	5.0	5.0	3.7	3.8	4	3.8
Улаанбадрах	3.2	3.4	3.5	3.3	0.1289	0.0887	0.0872	5.0	5.0	5.0	5.0	3.3	3.5	3.5	3.4
Хатанбулаг	3.8	3.7	4.5	3.7	0.1352	0.0977	0.1141	5.0	5.0	5.0	5.0	3.8	3.7	4.5	3.8
Хөвсгөл	3	3.2	3.5	3.1	0.145	0.1014	0.1079	5.0	5.0	5.0	5.0	3	3.2	3.5	3.1
Эрдэнэ дг	3.3	3.8	3.8	3.5	0.147	0.0995	0.0962	5.0	5.0	5.0	5.0	3.3	3.8	3.9	3.6
Дархан-Уул аймгийн дундаж	3.3	2.6	3	2.9	0.1137	0.1036	0.1122	5.0	5.0	5.0	5.0	3.7	3.2	3.5	3.4
Дархан да	4	2	3.5	3	0	0	0	5.0	5.0	5.0	5.0	4.1	2.4	3.7	3.2
Орхон да	3	3	2.8	3	0	0	0	5.0	5.0	5.0	5.0	3.8	3.8	3.6	3.8
Хонгор да	3	3.3	2.8	3.1	0.4548	0.4143	0.4488	3.0	3.0	3.0	3.0	3	3.3	2.8	3.1
Шарын гол	3.1	2	3.1	2.5	0	0	0	5.0	5.0	5.0	5.0	4	3.4	3.9	3.7
Өмнөговь аймгийн дундаж	3.3	3.4	4.1	3.4	0.1054	0.0763	0.0888	5.0	5.0	5.0	5.0	3.4	3.5	4.1	3.5
Даланзадгад	3.4	2.7	4.2	3.1	0	0	0	5.0	5.0	5.0	5.0	3.8	3.2	4.4	3.5
Баяндалай	3.8	3.9	4.7	3.8	0.1264	0.0921	0.1069	5.0	5.0	5.0	5.0	3.8	3.9	4.7	3.9
Баян-Овоо өм	3.2	3.2	4	3.2	0.119	0.0911	0.1059	5.0	5.0	5.0	5.0	3.3	3.3	4.1	3.3
Булган өм	3.8	3.9	4.5	3.8	0.1112	0.0791	0.0958	5.0	5.0	5.0	5.0	3.9	4	4.6	4
Гурвантэс	3	3.6	3.9	3.3	0.0856	0.0622	0.0749	5.0	5.0	5.0	5.0	3.1	3.7	4	3.4
Мандал-Овоо	3.6	3.7	4	3.7	0.1005	0.0716	0.0828	5.0	5.0	5.0	5.0	3.7	3.8	4	3.7
Манлай	3.1	3.2	4.1	3.2	0.1393	0.0981	0.1102	5.0	5.0	5.0	5.0	3.1	3.3	4.1	3.2
Ноён	3.6	3.9	4.1	3.8	0.0782	0.06	0.0734	5.0	5.0	5.0	5.0	3.7	4	4.1	3.8
Номгон	2.7	3	3.6	2.8	0.0988	0.0755	0.0895	5.0	5.0	5.0	5.0	2.7	3	3.6	2.9
Сэврэй	4	3.9	4.7	4	0.114	0.0798	0.0893	5.0	5.0	5.0	5.0	4	3.9	4.7	4
Ханбогд	3.2	3.1	3.6	3.2	0.1226	0.0948	0.1062	5.0	5.0	5.0	5.0	3.2	3.2	3.6	3.2
Ханхонгор	3.3	3.3	4	3.3	0.145	0.1016	0.119	5.0	5.0	5.0	5.0	3.3	3.4	4.1	3.4

Хүрмэн	3.1	3.7	4	3.4	0.0935	0.0697	0.0828	5.0	5.0	5.0	5.0	3.1	3.7	4.1	3.4
Цогт-Овоо	3	3.2	4	3.1	0.1034	0.0694	0.079	5.0	5.0	5.0	5.0	3.1	3.3	4	3.2
Цогтцэций	3.2	3.2	4	3.2	0.143	0.0994	0.1162	5.0	5.0	5.0	5.0	3.3	3.2	4	3.2
Дундговь аймгийн дундаж	3.4	3.5	4.1	3.4	0.1689	0.129	0.1328	5.0	5.0	5.0	5.0	3.4	3.5	4.1	3.5
Сайнцагаан	4	3.8	4.2	3.9	0.1763	0.133	0.1393	5.0	5.0	5.0	5.0	4	3.9	4.3	4
Адаацаг	3.5	3.6	4.2	3.5	0.2343	0.176	0.1823	4.0	5.0	5.0	4.5	3.5	3.6	4.2	3.5
Баянжаргалан ду	3.6	3.5	4.2	3.5	0.1668	0.1365	0.1373	5.0	5.0	5.0	5.0	3.6	3.5	4.2	3.6
Говь-Угтаал	3.3	3.7	4	3.5	0.1942	0.1535	0.1532	5.0	5.0	5.0	5.0	3.4	3.7	4.1	3.6
Гурвансайхан	3.5	3.4	4.2	3.4	0.1632	0.1267	0.1311	5.0	5.0	5.0	5.0	3.5	3.4	4.2	3.5
Дэлгэрхангай	3	3	3.7	3	0.1292	0.0946	0.1017	5.0	5.0	5.0	5.0	3	3	3.7	3
Дэлгэрцогт	3.3	3.1	4	3.2	0.2076	0.1564	0.1612	4.0	5.0	5.0	4.5	3.3	3.2	4	3.2
Дэрэн	3.2	3.5	3.9	3.3	0.1847	0.1414	0.1421	5.0	5.0	5.0	5.0	3.3	3.5	4	3.4
Луус	3	3	4	3	0.1611	0.1203	0.1253	5.0	5.0	5.0	5.0	3	3	4	3
Өлзийт ду	3.5	3.8	4	3.7	0.127	0.0901	0.0985	5.0	5.0	5.0	5.0	3.5	3.8	4	3.7
Өндөршил	4	3.9	5	3.9	0.1436	0.1096	0.1091	5.0	5.0	5.0	5.0	4	3.9	5	3.9
Сайхан-Овоо	3	3.3	3.8	3.1	0.1379	0.1073	0.1137	5.0	5.0	5.0	5.0	3.1	3.3	3.8	3.2
Хулд	3.6	3.5	4	3.6	0.1285	0.0923	0.099	5.0	5.0	5.0	5.0	3.6	3.5	4	3.6
Цагаандэлгэр	3.5	3.9	4	3.7	0.1859	0.1496	0.1464	5.0	5.0	5.0	5.0	3.5	3.9	4	3.7
Эрдэнэдалай	3.1	3.1	4	3.1	0.1929	0.1479	0.1524	5.0	5.0	5.0	5.0	3.1	3.2	4	3.1
Дорнод аймгийн дундаж	2.4	2.5	2.1	2.4	0.2659	0.2422	0.2228	4.0	4.0	4.0	4.0	2.6	2.6	2.3	2.6
Хэрлэн дор	4	2.9	3.8	3.4	0	0	0	5.0	5.0	5.0	5.0	4.3	3.5	4.1	3.9
Баяндун	2.1	2.2	1.5	2.2	0.3032	0.2783	0.2589	3.0	4.0	4.0	3.5	2.1	2.3	1.6	2.2
Баянтүмэн	2.2	2.2	2	2.2	0.245	0.2229	0.1997	4.0	4.0	5.0	4.0	2.3	2.3	2.2	2.3
Баян-Уул дор	2.1	2.6	1.7	2.3	0.3532	0.3201	0.3067	3.0	3.0	3.0	3.0	2.4	2.7	2	2.5
Булган дор	2.6	2.6	2.8	2.6	0.255	0.2217	0.1918	4.0	4.0	5.0	4.0	2.7	2.6	2.8	2.6
Гурванзагал	2.8	3.2	2.6	3	0.2651	0.2511	0.2371	4.0	4.0	4.0	4.0	2.9	3.3	2.7	3.1
Дашбалбар	2	2.1	1.3	2	0.2826	0.2629	0.2511	4.0	4.0	4.0	4.0	2.3	2.4	1.7	2.4
Матад	2.1	2.6	2.6	2.3	0.2662	0.2191	0.1885	4.0	4.0	5.0	4.0	2.2	2.6	2.7	2.4
Сэргэлэн дор	2.7	2.9	2.4	2.8	0.2396	0.2229	0.2062	4.0	4.0	4.0	4.0	2.8	2.9	2.4	2.9
Халхгол	2	2.4	2	2.2	0.407	0.3676	0.3309	3.0	3.0	3.0	3.0	2.1	2.5	2.1	2.3

Хөлөнбуйр	2	2	2	2	0.2834	0.2468	0.2202	4.0	4.0	4.0	4.0	2.2	2.2	2.2	2.2
Цагаан-Овоо	2.2	2.4	2.1	2.3	0.2728	0.2445	0.2268	4.0	4.0	4.0	4.0	2.3	2.4	2.2	2.4
Чойбалсан	2.1	2.2	1.6	2.2	0.2613	0.2515	0.2329	4.0	4.0	4.0	4.0	2.4	2.5	1.9	2.4
Чулуунхороот	2	2	1.2	2	0.2881	0.2819	0.2681	4.0	4.0	4.0	4.0	2.4	2.3	1.7	2.3
Сүхбаатар аймгийн дундаж	3.1	3.3	3.6	3.2	0.2662	0.2138	0.1909	4.0	4.0	5.0	4.0	3.1	3.3	3.7	3.2
Баруун-Урт	2	1.2	3	1.6	0.2403	0.2043	0.1661	4.0	4.0	5.0	4.0	2.1	1.3	3.1	1.7
Асгат сү	2.4	2.9	3	2.6	0.2885	0.2158	0.1935	4.0	4.0	5.0	4.0	2.5	2.9	3.1	2.7
Баяндэлгэр сү	3.4	3.9	4.1	3.6	0.1948	0.155	0.1317	5.0	5.0	5.0	5.0	3.4	3.9	4.1	3.6
Дарьганга	3.5	3.4	3.8	3.4	0.3003	0.2142	0.2118	3.0	4.0	4.0	3.5	3.5	3.4	3.8	3.4
Мөнххаан	2.8	3.2	3.1	3	0.3113	0.2687	0.2447	3.0	4.0	4.0	3.5	2.8	3.2	3.1	3
Наран	3	2.9	3.1	3	0.2481	0.1771	0.1797	4.0	5.0	5.0	4.5	3	2.9	3.2	3
Онгон	3.3	3.5	4	3.4	0.2311	0.1695	0.162	4.0	5.0	5.0	4.5	3.3	3.5	4	3.4
Сүхбаатар сү	3.1	3.6	3.9	3.3	0.2772	0.2319	0.1936	4.0	4.0	5.0	4.0	3.1	3.6	3.9	3.3
Түвшинширээ	3	3.5	3.8	3.3	0.2512	0.2222	0.194	4.0	4.0	5.0	4.0	3	3.5	3.8	3.3
Түмэнцогт	4	3.8	3.9	3.9	0.2989	0.2587	0.231	4.0	4.0	4.0	4.0	4	3.8	3.9	3.9
Уулбаян	3.8	3.7	4.2	3.8	0.2473	0.2192	0.1858	4.0	4.0	5.0	4.0	3.8	3.7	4.2	3.8
Халзан	3.7	3.6	3.8	3.6	0.2586	0.2103	0.1783	4.0	4.0	5.0	4.0	3.7	3.6	3.8	3.6
Эрдэнэцагаан	2.6	3.4	3.4	3	0.3125	0.2322	0.2091	3.0	4.0	4.0	3.5	2.6	3.4	3.4	3
Хэнтий аймгийн дундаж	3.1	3.3	3	3.2	0.3182	0.2726	0.2734	3.0	4.0	4.0	3.5	3	3.3	3.1	3.2
Хэрлэн хэ	3	3.3	3	3.2	0.3104	0.264	0.2634	3.0	4.0	4.0	3.5	3	3.4	3	3.2
Батноров	2.9	3.2	3	3	0.3274	0.2815	0.273	3.0	4.0	4.0	3.5	2.9	3.2	3.1	3
Батширээт	2.6	3	2.2	2.8	0.5351	0.4447	0.466	3.0	3.0	3.0	3.0	2.6	3	2.2	2.8
Баян-Адрага	3.7	3.8	3.5	3.7	0.356	0.3065	0.3114	3.0	3.0	3.0	3.0	3.5	3.6	3.3	3.6
Баянмөнх	3.3	3.4	3.3	3.4	0.2437	0.2111	0.2045	4.0	4.0	4.0	4.0	3.3	3.4	3.4	3.4
Баян-Овоо хэ	2.3	2.6	2.5	2.5	0.2973	0.2582	0.2394	4.0	4.0	4.0	4.0	2.4	2.7	2.5	2.6
Баянхутаг	3	3.9	3	3.4	0.2654	0.2294	0.2183	4.0	4.0	4.0	4.0	3	3.9	3	3.5
Биндэр	3	3.2	2.6	3.1	0.3757	0.3233	0.335	3.0	3.0	3.0	3.0	3	3.2	2.6	3.1
Галшар	3.8	3.9	4	3.8	0.2403	0.2126	0.194	4.0	4.0	5.0	4.0	3.8	3.9	4	3.8
Дадал	2.1	2.1	2	2.1	0.3754	0.3376	0.3453	3.0	3.0	3.0	3.0	2.3	2.4	2.2	2.3

Дархан хэ	3.4	3.5	3.8	3.4	0.2465	0.2138	0.2076	4.0	4.0	4.0	4.0	3.4	3.5	3.8	3.4
Дэлгэрхаан хэ	3.3	3.7	3.3	3.5	0.2551	0.2217	0.23	4.0	4.0	4.0	4.0	3.3	3.7	3.3	3.5
Жаргалтхаан	3.6	3.6	3.6	3.6	0.2991	0.2568	0.2637	4.0	4.0	4.0	4.0	3.7	3.6	3.7	3.7
Мөрөн хэ	3	3.2	3	3.1	0.2624	0.2272	0.227	4.0	4.0	4.0	4.0	3.2	3.3	3.2	3.3
Норовлин	2.2	3.1	2.2	2.6	0.3649	0.3208	0.309	3.0	3.0	3.0	3.0	2.2	3.1	2.3	2.7
Өмнөдэлгэр	2.6	3.4	2.7	3	0.5424	0.4442	0.4659	3.0	3.0	3.0	3.0	2.6	3.4	2.7	3
Бор-Өндөр	4	2.8	4	3.4	0	0	0	5.0	5.0	5.0	5.0	4.1	3	4.1	3.5

Уур амьсгалын өөрчлөлтөд дасан зохицох үйл ажиллагаануудын жагсаалт, тэдгээрт хийсэн үнэлгээ

Д/д	Дасан зохицох үйл ажиллагаа	Үр ашиг	Зардал	байгальд суурилсан	Техникийн үндэслэл	Зөвшөөрөгдөх байдал (соёл,	Хэрэгжүүлэхэд хялбар байдал	Уур амьсгалын одоогийн нөхцөлд	Хэрэгжүүлэх хурд	Орон нутаг дах иргэний нийгмийн байгууллага, хувийн хэвшлийн оролцоо
A.	БЭЛЧЭЭР									
I	Нүүдлийн менежмент (жилийн, улирлын, онцгой үеийн)	ө	Д-Б		Д	ө	Д	ө	Д	Ө
1	Оторлох (хол газар нүүх) нутаг, ердийн, онцгой үеийн нөөцийг тодорхойлох	Ө	Б	Ө	Ө	Ө	Д	Ө	Д	Ө
2	Ган эсвэл зуданд (цаг агаарын онцгой үзэгдэл) нэрвэгдсэн бэлчээрийг нөхөн сэргээхийн тулд нүүдэл, отрыг төлөвлөх, зохион байгуулах	Ө	Д	Ө	Д	Ө	Д	Ө	Ө	Ө
3	Зуны бэлчээр, отрын нутагт Засгийн газраас явуулын үйлчилгээгээр хангах	Ө	Д	Д	Д	Ө	Д	Ө	Ө	Б
4	Хил хязгаар даван нүүх хөдөлгөөн, байршлыг зохицуулах аймаг, сум хоорондын хамтын ажиллагааг идэвхжүүлэн дэмжих	Ө	Б	Ө	Д	Ө	Д	Ө	Д	Б
II	Институцийг бэхжүүлэх, төсвийг сайжруулах болон газрын эзэмшлийн асуудлыг шийдэх	Н	Д	Ө-Д	Д-Н	Н	Д	Н	Д-Н	Ө-Д
5	Бүлгийн бэлчээрийн заагийг тогтоож (уламжлалт холбоо сүлжээ, бэлчээр ашиглагчдын хэсэг, байгалийн нөөцийн менежментийн бусад бүлэг, байгаль хамгаалал) тодруулснаар малчдын хамтын үйл ажиллагааны бүтцийг бэхжүүлэх	н	Д	Ө	н	н	Д	Н	Д	Ө
6	Бэлчээрийн менежментийн хамтарсан хөрөнгө оруулалт, гишүүдийн зээл, эрсдэлийн менежментэд зориулсан хамт олны, бүлгийн сан бүрдүүлэх	н	н	Ө	н	н	н	н	н	Ө

7	Өвөлжөө, хаваржааны доорх газрыг эзэмших болон бэлчээр ашиглах гэрчилгээ олгох	н	Д	Н	н	н	Д	н	н	Б
8	Даац, талхагдлыг бууруулахын тулд бэлчээр ашиглалтын хураамж авах	н	н	Н	Б	Б	Б	н	Д	Ө
9	Бэлчээрийн менежмент, мониторинг явуулах сумын түвшний хамтарсан менежментийн журам боловсруулах	н	Б	Н	н	н	Д	н	Д	Б
10	Сумын түвшинд бэлчээр ашиглагчдын бүлгээр нь бэлчээрийн менежментийн төлөвлөгөө боловсруулж хэрэгжүүлэх	Н	Н	Н	Д	Н	Д	Н	н	Ө
III	Бэлчээрийн усан хангамжийг сайжруулах	Д	Д	Ө	Д	Д	Д-ө	ө	Д	Ө
11	Ашигладаггүй бэлчээрт гүний худаг гаргах	Д	Ө	Д	Д	Ө	Д	Ө	Д	Ө
12	Ашигладаггүй бэлчээрт гар худаг гаргах	Д	Б	Д	Ө	Ө	Д	Ө	Ө	Ө
13	Бэлчээрийн талхагдал, доройтлоос урьдчилан сэргийлэхийн тулд гол, нуур, цөөрөмд мал услах явдлыг зохицуулах	Ө	Б	Ө	Д	Д	Ө	Ө	Ө	Ө
14	Усны эхийг доройтохоос урьдчилан сэргийлэхийн тулд хамгаалалт	Д	Ө	Ө	Б	Д	Б	Ө	Ө	Ө
IV	Үлийн цагаан оготно/мэрэгч амьтадтай тэмцэх	Д	Б	Ө	ө	Д	Д-ө	Д-ө	Д-ө	Ө
15	Зэрлэг амьтдыг (үнэг зэрэг амьтдыг хамгаалах, махчин шувууд оготно агнахад зориулж өндөр суудал босгох гм) хамгаалан дэмжих замаар мэрэгчидтэй тэмцэх	Д	Б	Ө	Ө	Д	Ө	Ө	Ө	Ө
16	Гар аргаар тэмцэх (урхи занга гм)	Д	Б	Ө	Ө	Д	Д	Д	Д	Ө
V	Бэлчээрийн чанарын менежмент	Д-ө	Д	Ө	ө	ө	Д-ө	ө	Д	Ө
17	Тухайн газрын унаган үет болон навчит ургамлын үрийг нэмэрлэн тарих, дахин суулгах (хашаа барин хамгаалалт хийж мал орох боломжгүй болгох)	Ө	Ө	Ө	Ө	Ө	Д	Ө	Д	Ө
18	Бэлчээрийг сэлгээх, өнжөөх (зун, намар)	Ө	Д	Ө	Ө	Ө	Ө	Ө	Ө	Ө
19	Налуу бэлчээрт бог мал бэлчээж талхагдал үүсгэхээс зайлсхийх, уян хатан байдлыг нэмэгдүүлэх	Ө	Б	Ө	Ө	Б	Д	Ө	Д	Ө
20	Онцгой үед ашиглах бут, сөөглөг газрын болон ойн захын бэлчээрийн ургамлыг (голын сав газар) хамгаалах	Б	Б	Ө	Ө	Ө	Ө	Ө	Д	Ө
VI	Эрсдэлийн менежмент ба гамшгийн бэлэн байдал	ө	Д	Д	Д	Д-ө	Д	ө	Д	Д
21	Малыг эрт төллүүлэх, тэжээл бэлтгэх, гамшиг, цаг агаарын нөхцлийг цаг хугацаанд нь үнэн бодитойгоор мэдээлдэг (Ус цаг уур, орчны шинжилгээний газар болон бусад байгууллагууд) урьдчилан сэргийлэх системийг бүрдүүлэх	Ө	Ө	Ө	Б	Д	Д	Ө	Д	Б

22	Хөдөө орон нутаг, малчдад зориулсан мэдээлэл, харилцааны технологийг хөгжүүлэх	Ө	Д	Б	Д	Ө	Д	Ө	Д	Б
23	Уян хатан байдлыг нэмэгдүүлэхийн тулд малын индексжүүлсэн даатгалыг хөгжүүлэх	Д	Ө	Б	Ө	Д	Д	Ө	Д	Б
24	Сумын эрсдэлийн менежментийн болон онцгой байдлын төлөвлөгөө бэлтгэх	Ө	Б	Н	Ө	Ө	Д	Ө	Д	Б
Б	МАЛ АЖ АХУЙ									
I	Мал аж ахуйн бүтээмж болон чанар (үүлдэр угсаа, эрүүл мэнд, тэжээлийн чанар)	Д	Д	Д	ө	Д	ө	Д-ө	м-н	Ө
25	Нутгийн үүлдрийг сайжруулах замаар илүү сайн дасан зохицох чадвартай цөм сүргийг бий болгох	Ө	Б	Ө		Ө	Д	Ө	Д	Ө
26	Тэсвэр сайтай, эсвэл илүү бүтээмжтэй үүлдэр бий болгохын тулд (жишээ нь, хот орчмын газар өндөр бүтээмжтэй сүүний чиглэлийн үхэр үржүүлэх) зохиомол хээлтүүлгийн хэрэглээг нэмэгдүүлэх	Д	Ө	Д		Д	Б	Д	Д	Ө
27	Өвчинг тэсвэрлэх чанарыг дээшлүүлэхийн тулд вакцинжуулах	Д	Д	Б		Ө	Д	Ө	Ө	Ө
28	Халдварт өвчнийг эмчлэх, хяналт тавих	Д	Д	Б		Ө	Ө	Ө	Ө	Б
29	Паразитийг эмчлэх (хонийг уусмалд дүрэх)	Д	Д	Б		Ө	Ө	Ө	Ө	Ө
II	Тэжээлийн ургамал /тэжээл бэлтгэх, үйлдвэрлэх	ө	Д-ө	Д	Дө	ө	Д	ө	ө	Ө
30	Хорогдлыг багасгахын тулд хадлан, тэжээлийн агуулах барих	Ө	Ө	Д	Ө	Ө	Ө	Ө	Ө	Ө
31	Малчин өрх, бүлгүүдэд хадлангийн талбай хуваарилах	Д	Б	Ө	Ө	Ө	Д	Ө	Ө	Б
32	Хадлангийн гарцыг сайжруулах (ганд тэсвэртэй зүйл, өндөр чанартай үр, органик бордоо, усалгаатай тариалан ашиглах),	Ө	Ө	Д	Д	Ө	Д	Ө	Ө	Ө
33	Малын тэжээлийг нэмэгдүүлэх (ганд тэсвэртэй зүйл ургамлууд тариалах)	Ө	Ө	Д	Д	Ө	Д	Ө	Ө	Ө
34	Дарш хийх эрдэнэшиш (ганд тэсвэртэй зүйл) тариалах	Ө	Ө	Д	Б	Д	Д	Ө	Ө	Ө
35	Байгалийн унаган ургамлын төрөл зүйлийг ашиглан даршны үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлэх (экологийн бүсээс хамаарна): Халгай, лууль, сонгины төрлийн ургамлууд: таана, хөмүүл болон чихэр өвс (боловсролтын эхний Үе шатанд идэмж муу)	Ө	Б	Д	Д	Ө	Д	Ө	Ө	Ө
36	Нэмэлт тэжээл болон/эсвэл эрдэс бодис агуулсан шахмал тэжээл үйлдвэрлэх	Ө	Д	Б	Ө	Ө	Д	Ө	Ө	Ө

37	Нэмэлт тэжээл (овъёос болон хивэг) худалдан авах	Ө	Ө	Б	Ө	Ө	Д	Ө	Ө	Ө
III	Сүргийн бүтэц ба мал маллагааны туршлага	ө	Д	Ө	ө	Д	Д	ө	Д-ө	Ө
38	Бод, бог малын уламжлалт харьцааг бий болгож сүргийн бүтцийг тохируулах болон бэлчээрийн талхлалтыг багасгахын тулд ямааны тоо толгойг бууруулах	Ө	Ө	Ө	Ө	Ө	Ө	Ө	Ө	Ө
39	Малын хорогдол, тэжээлийн зардлыг бууруулахын тулд өвөл болохоос өмнө малаа нядлах, худалдах	Ө	Б	Ө	Ө	Д	Д	Ө	Ө	Ө
40	Малын хорогдол, тэжээлийн зардлыг бууруулахын тулд залуу малыг нядлах	Д	Б	Ө	Ө	Б	Д	Ө	Ө	Ө
41	Орон нутгийн болон явуулын мал нядалгааны газар, зоорь байгуулах	Ө	Ө	Б	Д	Ө	Б	Ө	Д	Ө
42	Намгархаг газар, голын сав болон налуу газар, ой, доройтсон бэлчээрийн нутагт мал бэлчээрлүүлэхээс урьдчилан сэргийлэх	Ө	Б	Ө	Б	Д	Ө	Ө	Ө	Ө
43	“Сэлгэн бэлчээх”- малын нягтрал ихтэй газрыг ойр ойрхон сэлгэн нүүдэллэх, бага талбайд бэлчээрлүүлэхдээ гарцын 50%- ийг үлдээх	Ө	Д	Ө	Д	Б	Б	Ө	Д	Ө
44	Алслагдсан отрын бэлчээрт малын хашаа хороо барих	Ө	Д	Д	Ө	Ө	Ө	Ө	Ө	Ө
IV	Хот орчмын тохиромжтой газар сүүний аж ахуй байгуулах	ө	ө	Б	ө	ө	Д	ө	Д	Ө
45	Сүүний чиглэлийн үхрийн дулаан хашаа хороо (хаалттай байр) барих	Ө	Ө	Б	Ө	Ө	Д	Ө	Д	Ө
46	Сүү хадгалах байгууламж барих	Ө	Ө	Б	Ө	Ө	Д	Ө	Д	Ө
С	ЭКОСИСТЕМ, ХӨДӨӨ АЖ АХУЙ БОЛОН БАЙГАЛИЙН НӨӨЦИЙГ АШИГЛАХ, ХАМГААЛАХ									
I	ХАА-Н ГАЗРЫН МЕНЕЖМЕНТ	Д-ө	Д	Ө	Д-ө	Д	Д	ө	Д	Ө
47	Бэлчээр, мал аж ахуйн менежментийн чиглэлээр аймаг, сумын мэргэжилтнүүдийн хоорондын хамтын ажиллагааг нэмэгдүүлэх	Ө	Б	Н	Ө	Д	Д	Ө	Ө	Б
48	Бэлчээрт ойн нөлөө бий болгох: мод тарих (хайлаас, сухай, эсвэл чацаргана), эко бүсээс нь хамааруулан чихэр өвс, бургас, булцуут таримал ургамлуудыг тарих, талбайн эргэн тойронд салхинаас хамгаалах халхавч байгуулах (мод, бут, сөөг, хүнсний ногоо, тэжээлийн ургамал тарих)	Д	Б	Н	Ө	Д	Д	Ө	Б	Ө
49	Элсний нүүдлийг / элсэн довцогуудыг тогтоон барих: (I) элсний нүүдлээс хамгаалах сүрлэн хашаа, талбайн халхавч барих, хашаа халхавчны дотор мод, бут тарих, (н)	Д	Д	Ө	Ө	Д	Д	Ө	Ө	Ө

	салхины хурдыг багасгаж элс нүүхээс сэргийлэхийн тулд шавар, мод, чулуугаар саад хийх элсэн манхны хормойн хэсгийн 1/3-д нь бут сөөг тарих, (ш) салхины хүчийг сааруулахын тулд тэгш гадаргуу дээр мод тарьх, (IV) эвдрэлээс сэргийлэхийн тулд шатрын хөлөг адил загвараар үет болон бусад ургамал тарих, (V) БНХАУ-д хэрэглэж байгаа шинэ арга-элсийг тогтоох лигнин материал ашиглах, (Лигнин нь сүрлийг цаас хийгээд гаргасан үлдэгдлийнэл хар өнгөтэй спиртлэг шингэн юм. Шинэ материалыг элс тогтоон барих лигнин гэж нэрлэсэн ба элсний нүүдлийг тогтоох ургамалд ээлтэй, эдийн засаг болон байгаль орчинд хал багатай, үр ашигтай байдаг нь батлагдсан. Үүнийг ойжуулалт, өвс ургамлын тариалалтанд нэгэн зэрэг ашиглаж болно. Энэ аргыг цөлжилттэй тэмцэхээс гадна усны бохирдлыг бууруулахад мөн хэрэглэдэг)									
50	Бэлчээр, тариалангийн талбайг зурваслан сэлгэх, тариалангийн талбайг тэжээлийн ургамал/үр тарианы хослолоор сэлгэх, анжисаар хүрээ татах зэрэг хөрс хамгааллын аргуудыг хэрэглэх	Д	Б	Ө	Ө	Д	Ө	Ө	Ө	Ө
51	Хөрсний элэгдлээс далан хаалт хийх, ургамал тарих зэргээр урьдчилан сэргийлэх	Д	Б	Д	Ө	Б	Ө	Ө	Ө	Ө
52	Хөрсний чийг хадгалах хүчин чадлыг нэмэгдүүлэх (хүнсний ногоо, тариалангийн талбайг гялгар хучилтаар бүтээх г.м)	Ө	Б	Д	Ө	Д	Ө	Ө	Ө	Ө
53	Олон наст үет болон буурцагт ургамлыг дунд зэргийн доройтолд орсон тариалангийн талбайд 5 жил ургуулан таримлын сэлгээ хийх	Ө	Д	Ө	Ө	Ө	Ө	Ө	Д	Ө
54	Сэлгээнд цулгүй уриншийн эзлэх хувийг эрс бууруулах, ногоон бордоот уринш хийдэг болох	Ө	Д	Ө	Д	Ө	Ө	Ө	Ө	Ө
55	Хөрс боловсруулалтын тоог цөөлж, цомхотгох, хөрсийг хавж боловсруулах	Д	Д	Ө	Ө	Ө	Д	Ө	Д	Ө
56	Хучилгатай тариалан буюу үр тарианы сүрлээр талбайн гадаргад хучилга үүсгэн тариалалт хийх	Ө	Д	Ө	Д	Д	Д	Ө	Д	Ө
57	Тариалангийн талбайг бордох	Ө	Д	Д	Ө	Ө	Д	Ө	Д	Ө
58	Тариалангийн талбайг хамгаалалтын ойгоор зурваслан хамгаалах	Ө	Ө	Д	Д	Д	Д	Ө	Д	Ө

II	ОЙН НӨӨЦИЙН ХАМГААЛАЛТ БА МЕНЕЖМЕНТ: ойн түймэр, ойн өвчин, хөнөөлт шавжтай тэмцэх, ойжуулалт хийх, ойн замын сүлжээг нэмэгдүүлэх	Ө	Д	Ө	Д	Ө	Д	Ө	Д	Ө
59	Ойн түймэр: Олон нийтийн мэдлэг ойлголтыг дээшлүүлэх замаар түймрээс сэргийлэх	Ө	Д	Ө	Д	Ө	Ө	Ө	Ө	Б
60	Түймэртэй тэмцэх сургалт хийх, багаж хэрэгсэл худалдан авах	Ө	Д	Д	Д	Ө	Д	Ө	Ө	Ө
61	Мэдээллийн солилцоог боловсронгуй болгох замаар ойн түймэртэй тэмцэх ажлыг сайжруулах	Ө	Д	Б	Д	Ө	Д	Ө	Д	Ө
62	Ойн түймэр хяналтгүй өргөжин тархах эрсдлийг бууруулах	Ө	Ө	Б	Ө	Д	Д	Ө	Ө	Ө
63	Олон улсын хамтын ажиллагааны хүрээнд ойн түймэртэй тэмцэх чадавхийг сайжруулах	Ө	Ө	Б	Д	Д	Б	Д	Д	Б
64	Ойн өвчин, хөнөөлт шавж: Нас гүйцсэн ойг сийрүүлэх, байгалийн сэргэн ургалтыг дэмжих	Ө	Д	Ө	Д	Ө	Д	Ө	Ө	Ө
65	Устгалыг хамгийн үр дүнтэй байх хугацаанд хийх буюу тухайн шавжны биологийн хөгжлийн үеийг тооцох	Ө	Ө	Д	Ө	Ө	Д	Ө	Д	Ө
66	Тэсвэрт чанарыг нэмэгдүүлэх	Д	Д	Д	Д	Ө	Д	Ө	Ө	Ө
67	Хөнөөлт шавжтай тэмцэх арга хэмжээний талаар шийдвэр гаргах үйл ажиллагааг сайжруулах	Ө	Б	Б	Ө	Ө	Д	Ө	Ө	Б
68	Олон улсын хамтын ажиллагааны хүрээнд хөнөөлт шавжтай тэмцэх үндэсний чадавхийг бүрдүүлэх	Ө	Ө	Б	Д	Д	Б	Д	Д	Б
69	Ойжуулалт хийх: Тарьц, суулгацын чанарыг сайжруулах	Д	Ө	Д	Д	Ө	Д	Ө	Д	Ө
70	Үр дүн өндөртэй ойжуулалтын ажлыг урамшуулах	Ө	Ө	Д	Д	Д	Д	Ө	Д	Б
71	Нөхөн сэргээх үйл ажиллагааг сайжруулах/Байгалийн нөхөн сэргэлтийг дэмжих арга хэмжээг нэмэгдүүлэх	Д	Д	Ө	Ө	Ө	Ө	Ө	Д	Ө
72	Татмын ойг нөхөн сэргээх			Д						Ө
73	Ойн замын сүлжээг нэмэгдүүлэх: (ойн нөөцийн ашиглалт, хамгаалалт, нөхөн сэргээлт, хяналтын менежмент хэрэгжүүлэх, ойн хортонтой тэмцэх болон түймрийн менежмент хэрэгжүүлэх)	Ө	Ө	Б	Д	Д	Д	Ө	Д	Д
74	Төв зам, ногоон бүсийн зам	Ө	Ө	Б	Д	Д	Д	Ө	Д	Ө
75	Салаа зам, ойн аж ахуйн объектыг орон нутгийн замтай холбох зам	Ө	Ө	Б	Д	Д	Д	Ө	Д	Ө
76	Түймэртэй тэмцэх зам, дагалт баялаг, ойн химийн түүхий эд тээвэрлэх зам, түр хугацааны мод үржүүлгийн газар, ойн үрийн байнгын талбай, хамгаалалтын зурвас, байгаль	Ө	Ө	Б	Д	Д	Д	Ө	Д	Ө

	хамгаалагчийн байр хүрэх замууд									
III	УСНЫ НӨӨЦИЙН ХАМГААЛАЛТ БА МЕНЕЖМЕНТ: намгархаг газар, гол, горхи, нуур, тойром, бүрд (баян бүрд)	ө	Д-ө	Д-ө	ө	Д-ө	Д	ө	Д	Ө
77	Голын эрэг хавийн газар нутгийг нөхөн сэргээх, хамгаалах	Ө	Ө	Ө	Ө	Д	Д	Ө	Д	Ө
78	Доройтол, хэт хэрэглээнээс урьдчилан сэргийлэхийн тулд уст цэгийн ашиглалтыг зохицуулах	Ө	Д	Ө	Ө	Д	Д	Ө	Ө	Ө
79	Булгын эхийг хашиж хамгаалах	Д	Б	Ө	Ө	Ө	Ө	Д	Ө	Ө
80	Голоос болон булаг, шанд, усан сан, хөв цөөрмөөс суваг, шуудуу	Ө	Ө	Ө	Ө	Д	Д	Ө	Д	Ө
81	Хөв цөөрөм, усан сан байгуулах	Ө	Ө	Д	Д	Д	Д	Ө	Д	Ө
82	Хур борооны ус хурааж, хуримтлуулах	Ө	Б	Ө	Ө	Д	Ө	Ө	Ө	Ө
83	Усны сав газрын захиргаа (төрийн байгууллага), зөвлөл, дэд зөвлөл (иргэний нийгмийн байгууллага) байгуулж бэхжүүлэх	Ө	Д	Н	Ө	Ө	Д	Ө	Б	Ө
84	Голын сав газар, дэд сав газрын менежментийн төлөвлөгөө гарган хэрэгжүүлэх	Ө	Ө	Н	Д	Ө	Д	Ө	Б	Д
85	Гол, горхи, нуурын эргийн хамгаалалтын бүс тогтоох, дэглэмийг мөрдүүлэх	Ө	Б	Ө	Д	Б	Б	Ө	Д	Ө
IV.	Экосистемийн менежмент ба хамгаалал	Д-ө	Д	Д	Д-ө	Д-ө	Д	ө	Д	Ө
86	Аймаг, сумын одоогийн газар зохион байгуулалтын төлөвлөгөөг мөрдүүлэх (уул уурхайн тусгай зөвшөөрөл, уул уурхайн газрын нөхөн сэргээлт хийлгэх г.м)	Ө	Д	Н	Д	Д	Д	Ө	Д	Б
87	Гантай үед гал түймрийн эрсдэлийг бууруулах ойн аж ахуй, бэлчээрийн менежментийг сайжруулах	Ө	Д	Н	Д	Ө	Д	Ө	Д	Д
88	Газрын доройтол, экосистемийг хувирган өөрчлөх явдлыг багасгаж уян хатан чанарыг нэмэгдүүлэх	Ө	Д	Н	Ө	Д	Д	Ө	Д	Д
89	Тогтвортой менежментийг төлөвлөн хэрэгжүүлэх газар ашиглагчдын хэсгийг байгуулан, тэдний үйл ажиллагааг дэмжих	Ө	Д	Ө	Ө	Ө	Д	Ө	Ө	Ө
90	Ойн доройтлыг бууруулж уян хатан чанарыг нэмэгдүүлэхийн тулд түлшний үр ашигтай пийшин, шахмал түлшний хэрэглээг хөхиүлэн дэмжих	Д	Д	Б	Д	Д	Д	Ө	Д	Б
91	Тэмээний идэш тэжээл болох заган ой, шугуйг (цөлөрхөг хээр) нөхөн сэргээж хамгаалах замаар элсний нүүдлийг тогтоох	Ө	Ө	Ө	Д	Ө	Д	Ө	Б	Ө
92	Орон нутгийн тусгай хамгаалалттай газар нутгийг бий	Д	Д	Ө	Ө	Д	Д	Ө	Д	Б

	болгох									
93	Уур амьсгалын өөрчлөлтийн төлөв дэх биологийн олон янз байдал, экосистемийн үйлчилгээний чадавхийг хадгалах биологийн коридор гаргах, хамгаалалттай бүс нутгийг зохицуулах	Д	Д	Д	Д	Д	Д	Ө	Д	Б
V.	Ус хурааж нөөцлөх, хамгаалах	Д	Д-Б	Д	Д	Д	Д	Ө	Д-Ө	Ө
94	Усны урсгалыг удирдах жижиг хэмжээний далан, усан сан барих	Д	Д	Д	Б	Ө	Д	Ө	Д	Ө
95	Айл өрхийн хэрэгцээ, мал усалгаа, усжуулалтанд зориулж усыг тогтоон барих, хөрсний чийгийг нэмэгдүүлэх, нөөцлөх	Д	Б	Д	Д	Б	Д	Ө	Д	Ө
96	Хөрсний чийг барих, малын усалгаа, усжуулалтанд зориулж цасны усыг цуглуулах	Д	Б	Ө	Ө	Д	Ө	Ө	Ө	Ө
97	Ууршилтын алдагдлыг бууруулахын тулд шөнийн цагаар усжуулалт хийх	Д	Д	Ө	Д	Д	Ө	Ө	Ө	Д
98	Ууршилтын алдагдлыг бууруулахын тулд усжуулалтыг дуслуар хийх	Д	Д	Ө	Д	Д	Д	Ө	Ө	Ө
99	Ус хамгаалах судалгааны төвүүд хот суурин газар, уул уурхай орчмын усны хэмжилтийг хийх	Ө	Д	Д	Д	Б	Д	Ө	Д	Б
D	ӨРХИЙН АМЬЖИРГАА									
I	МАН-н бүтээгдэхүүнд (салбар дотор төрөлжүүлэх) нэмүү өртөг шингээх	Д	Д	Д	Д-Б	Ө	Д	Ө	Д	Ө
100	Малчид, эмэгтэйчүүдийн, бүлэг хоршоо байгуулан боловсруулах үйлдвэрлэл эрхлэх; жижиг дунд үйлдвэрлэлийг дэмжих хөтөлбөрт хамрагдах, шинэ бүтээгдэхүүн бий болгох,	Ө	Б	Б	Ө	Ө	Д	Ө	Ө	Ө
101	Үхэр, тэмээний сүүг боловсруулан цагаан идээний шинэ бүтээгдэхүүн бий болгох	Д	Д	Д	Б	Ө	Д	Ө	Д	Ө
102	Ноос, мяндсан утас боловсруулж, шинэ бүтээгдэхүүн гаргах (хонь, сарлаг, тэмээ)	Д	Д	Д	Б	Ө	Д	Ө	Д	Ө
103	Шинэ махан бүтээгдэхүүн гаргах (боловсруулсан, хатаасан, лаазалсан)	Д	Д	Д	Б	Ө	Д	Ө	Д	Ө
II	Орлогын эх үүсвэрийг төрөлжүүлэх (салбар дамнан)	Д	Д	Д	Д	Ө	Д	Ө	Д	Ө
104	Хүнсний ногооны тариалалтыг дэмжих (уур амьсгалд зохицсон сорт, зүйлийг ашиглах)	Ө	Д	Ө	Ө	Ө	Ө	Ө	Ө	Ө
105	Жимс, жимсгэний бут (чацаргана, үхрийн нүд, гэх мэт) тариалах, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх	Ө	Д	Д	Д	Ө	Д	Ө	Д	Ө

106	Мод орлуулах бүтээгдэхүүнийг хөгжүүлэх	Д	Д	Ө	Д	Ө	Д	Д	Д	Ө
107	Тогтвортой аялал жуулчлалыг дэмжих	Б	Д	Ө	Д	Ө	Б	Ө	Д	Ө
108	Жижиг, дунд аж ахуйн нэгж, аж үйлдвэрийн салбарт мэргэжлийн сургалт үйлдвэрлэлийн төвийг нээж ажлын байр бий болгох	Д	Д	Б	Д	Ө	Д	Ө	Д	Б
III	Маркетинг	Н	Д	Д	Д	Н	Д	Н	Д	Д
109	Бүтээгдэхүүнийг зах зээлд нэвтрэх боломжийг нэмэгдүүлэх	Ө	Д	Д	Д	Д	Д	Ө	Д	Д
110	Брэнд, сертификатыг хөгжүүлэх (олон улсын маркетинг хийх зорилгоор)	Д	Ө	Д	Д	Ө	Б	Ө	Б	Ө
111	Маркетингийн хоршоодыг байгуулж бэхжүүлэх	Ө	Д	Б	Д	Ө	Д	Ө	Д	Ө
Е	ДАСАН ЗОХИЦОХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГААГ ХЭРЭГЛЭЭНД НЭВТРҮҮЛЭХ									
I	Стратегийн төлөвлөлт, төсөв, бодлого	Д-ө	Б		ө	ө	Д	ө	Д-ө	Д-ө
112	Дасан зохицоход чиглэсэн засаг даргын үйл ажиллагааны төлөвлөгөө, сумын хөгжлийн төлөвлөгөө, сумын хөгжлийн стратегийг боловсруулах	Д	Б	Ө	Ө	Ө	Ө	Ө	Ө	Д
113	Бэлчээрийн менежментийн төлөвлөгөө, мал аж ахуйн үйл ажиллагааны хөтөлбөр, дасан зохицох туршлагыг хэрэгжүүлэхийн тулд хэрэгцээнд суурилсан төсвийн төлөвлөлтийг бий болгох - зардлыг тодорхойлж сумын хөгжлийн сангаас төсөв олгох	Д	Б	Д	Ө	Ө	Ө	Ө	Ө	Б
114	Газар ашиглалтыг зохицуулсан шинэ хуулинд бэлчээрийн тогтвортой менежментийн бодлогыг тусгах	Д	Б	Д	Ө	Ө	Д	Ө	Ө	Б
115	Доройтол, дасан зохицох чадавхийн алдагдлыг бууруулахын тулд газар ашиглалтын журмыг хэрэгжүүлэх	Ө	Д	Д	Ө	Ө	Б	Ө	Д	Б
116	Бэлчээр, МАА-н салбар луу чиглүүлсэн Үндэсний онцлогт тохирсон хүлэмжийн хий бууруулах, дасан зохицох үйл ажиллагааны хэрэгжилтэнд үндэслэн уур амьсгалын сан, нүүрстөрөгчийн зах зээлээс нэмэлт санхүүжилтийн эх үүсвэр бий болгох	Д	Б	Ө	Ө	Ө	Д	Ө	Д	Б
Судалгаа ба Чадавх бэхжүүлэх, судалгаа бүрдүүлэх		ө	Д	Д	Д	Д	Д	ө	Д	Д
117	Монгол Улсад хэрэгжих боломжтой мал аж ахуйн метан хийн ялгарлыг бууруулахын тулд тэжээлийг өөрчлөх, ганд тэсвэртэй ургамлын зүйл тариалах зэргээр дасан зохицох, ялгарлыг бууруулах талаар цаашид судалгаа хийх	Ө	Д	Д	Д	Ө	Д	Ө	Д	Б
118	Уур амьсгалын өөрчлөлтийн нөлөөллийг илэрхийлэх техникийн чадварыг нэмэгдүүлэх	Ө	Ө	Д	Ө	Д	Д	Ө	Д	Б

119	Уур амьсгалын өөрчлөлтийн нөлөөллийн талаар олон нийтийн мэдлэг, ойлголтыг дээшлүүлэх	Ө	Д	Д	Д	Д	Б	Ө	Б	Д
-----	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Тайлбар: Үнэлгээний зэрэг: Ө-өндөр, Д-дундаж, Б-бага, Н-нийцтэй

ЖИЧ: Энэхүү үнэлгээг нарийвчлан эрэмблээгүй бөгөөд төлөвлөгөө, стратегийг боловсруулахад анхан шатны зөвлөмж болохоор хийгдсэн юм. Жишээ нь: өрхийн орлогын эх үүсвэрийг нэмэгдүүлэх нь малчдын дасан зохицох үйл ажиллагааны талаарх судалгаанаас илүү үр дүнтэй байх боломжтой юм.

Төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөөний загвар

БАТЛАВ

..... аймгийн/нийслэлийн ИТХ-ын
20.... оны ... дугаар тогтоолын хавсралт

Аймаг/нийслэлийн газар зохион байгуулалтын ерөнхий төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөө

Д/д	Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ	Хэрэгжүүлэх хугацаа	Гарах үр дүн			Төсвийн төсөөлөл /сая төг/	Эх үүсвэр	Хариуцах эзэн
			Шалгуур үзүүлэлт /хэмжих нэгж/	Суурь үзүүлэлт	Хугацааны эцэст			
0	1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Газар зохион байгуулалтын үйл ажиллагаа /Хянан баталгаа, байрзүйн зураг хийх, хэсэгчилсэн төлөвлөгөө хийх гэх мэт/	Төлөвлөлтийн хугацаанд	Төлөвлөлтийн хүрээнд хүрэх үр дүнгийн	Одоогийн нөхцөл байдлын үзүүлэлт				ЗДТГ, Газрын алба,
2.	Нэгдмэл сангийн үндсэн ангилал хооронд шилжүүлэх арга хэмжээ /хот суурины газрыг тэлэх, шинээр үүсгэх, шинээр атар газрыг эргэлтэд оруулах, зам шугам сүлжээний газрыг бий зорилгоор газрын нэгдмэл сангийн ангилал шилжүүлэх санал гаргах гэх мэт/	Төлөвлөлтийн хугацаанд жил бүр гэх мэт	Ангилалд шилжүүлэх газрын хэмжээ, га					
3.	Ерөнхий төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой аймаг/нийслэлийн ИТХ, Засаг даргын зүгээс гаргах журам, бодлого шийдвэрийн баримт бичгүүд /бэлчээр ашиглах, суурин болон бэлчээрийн мал аж ахуйн бүсэд мөрдөгдөх дэглэм, горимыг тогтоосон журам боловсруулж батлуулах гэх мэт/							ЗДТГ, Газрын алба, ХАА-н газар, Байгаль орчны газар гэх мэт

4.	<p>Ерөнхий төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой аймаг/нийслэлийн ИТХ, Засаг даргын зүгээс хил зааг, бүс нутаг тогтоох шийдвэр гаргах</p> <p>/Тухайн аймаг/нийслэлийн хил зааг, улирлын бэлчээр, бэлчээрийн болон суурин мал маллагааны бүс нутаг, тууврын зам, дамжин өнгөрөх бэлчээрийн хил зааг, хуваарийг батлах/</p>							
5.	<p>Газрыг нөхөн, сэргээх, хамгаалах арга хэмжээ /Бэлчээр, хадлангийн өнжөөж, амраах, сайжруулах, сэлгэх арга хэмжээ, хортон мэрэгчтэй тэмцэх, элэгдэл эвдрэлд орсон газрыг нөхөн сэргээх гэх мэт/</p>		Шалгуур үзүүлэлтийг төлөв байдал чанарыг тодорхойлох аргачлал, сэргэх чадавхийн дагуу					
6.	<p>Аймаг дундын отрын нөөц нутаг бий болгох /Шинээр отрын нөөц нутаг бий болгох, орон нутгийн тусгай хэрэгцээнд авах/</p>							
7.	<p>Газрыг аймаг, нийслэлийн орон нутгийн тусгай хэрэгцээнд авах</p>							
8.	<p>Усжуулах бэлчээрийн газар /Шинээр худаг гаргах, засварлах, хөв цөөрөм байгуулах/</p>							ГЭХ МЭТ.

**ОРОЛЦООГ ХАНГАСАН, ЖЕНДЭРИЙН МЭДРЭМЖТЭЙ ГАЗАР ЗОХИОН
БАЙГУУЛАЛТЫН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ БОЛОВСРУУЛАХ
СУРГАЛТЫН ХӨТӨЛБӨР**

Сургалтын зорилго, хамрах хүрээ:

- Оролцогчид жендэр, жендэрийн тэгш байдал болон оролцоо, түүний түвшингүүдийн талаар ерөнхий ойлголттой болсон байна.
- Оролцогчид жендэрийн мэдрэмжтэй газар зохион байгуулалт болон түүний зарчмууд, тавигдах шаардлагууд, авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээний талаар нэгдсэн ойлголттой болсон байна.
- Монгол орны газрын харилцаан дахь жендэрийн төлөв байдалтай танилцсан байна.
- Газар зохион байгуулалтын төлөвлөгөөг оролцоог хангасан, жендэрийн мэдрэмжтэй боловсруулах арга, аргачлалуудтай танилцаж, дадлага хийсэн байна.
- Газар зохион байгуулалтын төлөвлөгөө хэр сайн оролцоо болон жендэрийн тэгш байдлыг ханган хэрэгжиж байгаад хяналт хийхэд анхаарах зүйлүүдэд суралцсан байна.

Оролцогчид: Аймаг, нийслэлийн ГЗБЕТ болон Сумын НДХТ боловсруулах ажлын хэсэгт ажиллах мэргэжилтнүүд, нийслэл, аймгийн газар зохион байгуулалтын төлөвлөгөө хариуцсан мэргэжилтнүүд, сумын газрын даамлууд гэх мэт.

Сургалтын агуулга:

1. Жендэр, жендэрийн тэгш байдлын талаарх ерөнхий ойлголт
2. Жендэрийн мэдрэмжтэй газар зохион байгуулалт гэж юу вэ?
3. Монгол орны жендэр болон газрын харилцааны өнөөгийн төлөв
4. Газар зохион байгуулалтын төлөвлөгөөг оролцоог хангасан, жендэрийн мэдрэмжтэй боловсруулах аргачлалууд
5. Газар зохион байгуулалтын төлөвлөгөө оролцоо болон жендэрийн тэгш байдлыг хэр сайн ханган хэрэгжиж буйд хяналт тавьж, үнэлэх

Үргэлжлэх хугацаа: 1 өдөр

Нэг удаагийн сургалтын оролцогчдын тоо: 5-10

Сургалтын аргачлал, тавигдах ерөнхий шаардлага:

Сургалтыг газрын харилцаа болон жендэрийн чиглэлээр судалгаа, сургалт явуулдаг туршлагатай мэргэжлийн байгууллага зохион байгуулж, чиглүүлэн явуулна.

Сургалтын ерөнхий хөтөлбөр

ЭХНИЙ ХЭСЭГ

Оролцоог хангасан, жендэрийн мэдрэмжтэй газар зохион байгуулалтын төлөвлөгөө боловсруулах аргачлал сургалтын хөтөлбөр		
Цаг	ҮРГЭЛЖЛЭХ ХУГАЦАА	СЭДЭВ
Хэсэг 1,2 2 цаг	15 мин 5 мин 5 мин 90 мин	<i>Танилцах хэсэг</i> <i>Сургалтын зорилго, хөтөлбөр</i> <i>3Н + MOVE зарчим</i> Оролцоо, түүний түвшингүүд, жендэр, жендэрийн эрх тэгш байдал

Хэсэг 3 2 цаг	60 мин	Дүрийн тоглолт
	60 мин	Жендэрийн мэдрэмжтэй газар зохион байгуулалт гэж юу вэ? Түүний үндсэн зарчмууд, хэрхэн хэрэгжүүлэх, анхаарах зүйлс
Хэсэг 4 1 цаг	20 мин	Монгол орны жендэр болон газрын харилцааны өнөөгийн төлөв
	40 мин	Дасгал ажил
Хэсэг 5 1 цаг	60 мин	Газар зохион байгуулалтын төлөвлөгөөг оролцоог хангасан, жендэрийн мэдрэмжтэй боловсруулах аргачлалууд
	60 мин	Дадлага ажил
Эхний хэсгийн сургалтын дүгнэлт, хаалт		

СҮҮЛИЙН ХЭСЭГ

Оролцоог хангасан, жендэрийн мэдрэмжтэй газар зохион байгуулалтын төлөвлөгөө боловсруулах аргачлал сургалтын хөтөлбөр

Цаг	ҮРГЭЛЖЛЭХ ХУГАЦАА	СЭДЭВ
Хэсэг 6 1.1 цаг	10 мин	Өмнөх өдрийн хийсэн ажлаа эргэн санах
	60 мин	Газар зохион байгуулалтын төлөвлөгөөг оролцоо болон жендэрийн тэгш байдлыг хэрхэн сайн ханган хэрэгжиж буйд хяналт тавьж үнэлэх
Хэсэг 7 0.5 цаг	30 мин	Сургалтын үнэлгээ Оролцогчдын сэтгэгдэл, санал
		ХААЛТ